

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

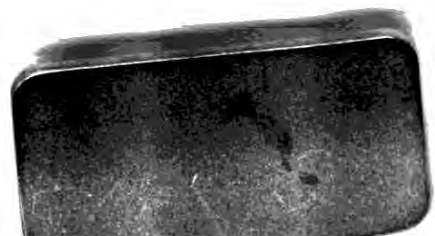
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

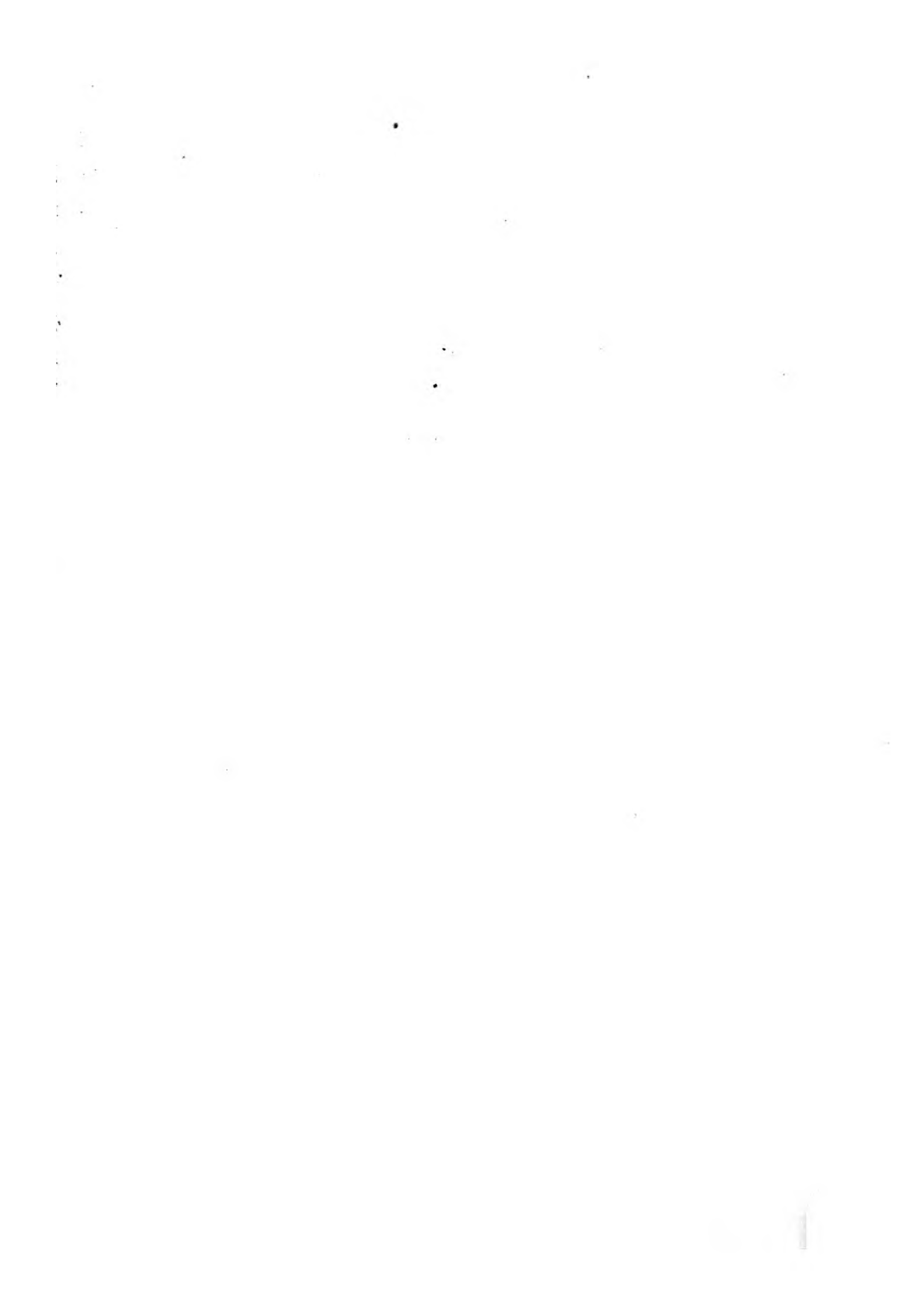
For more information see:

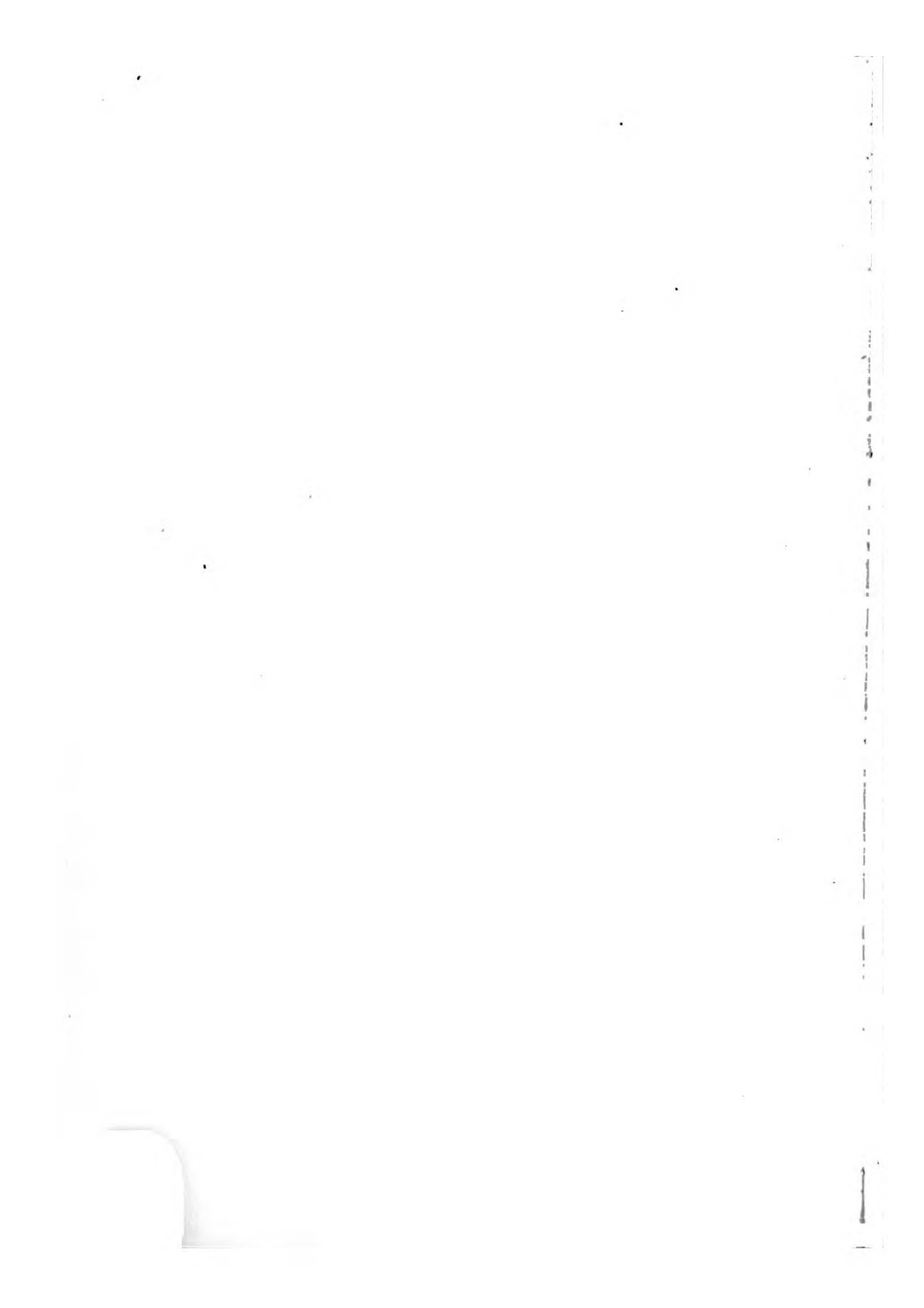
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

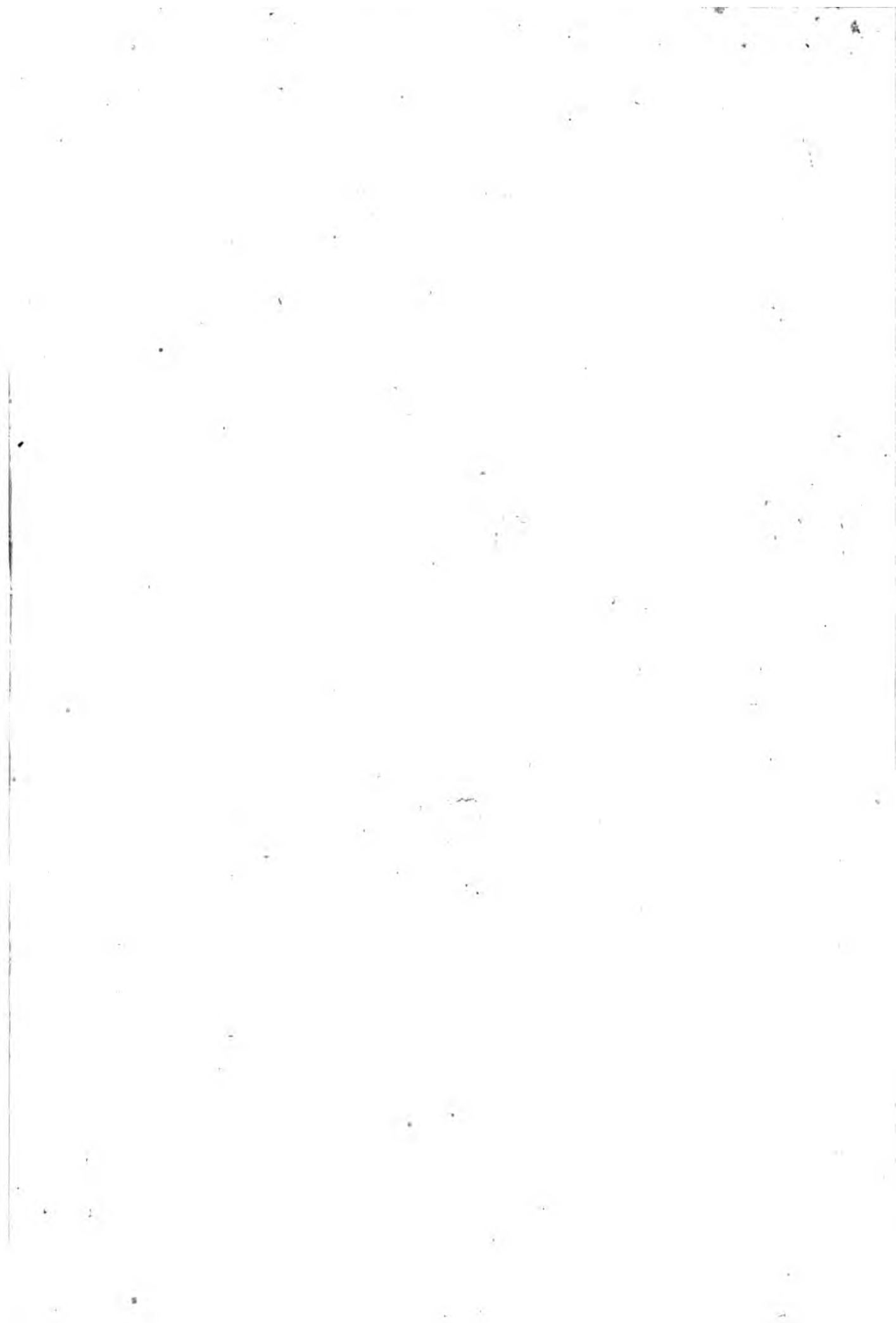

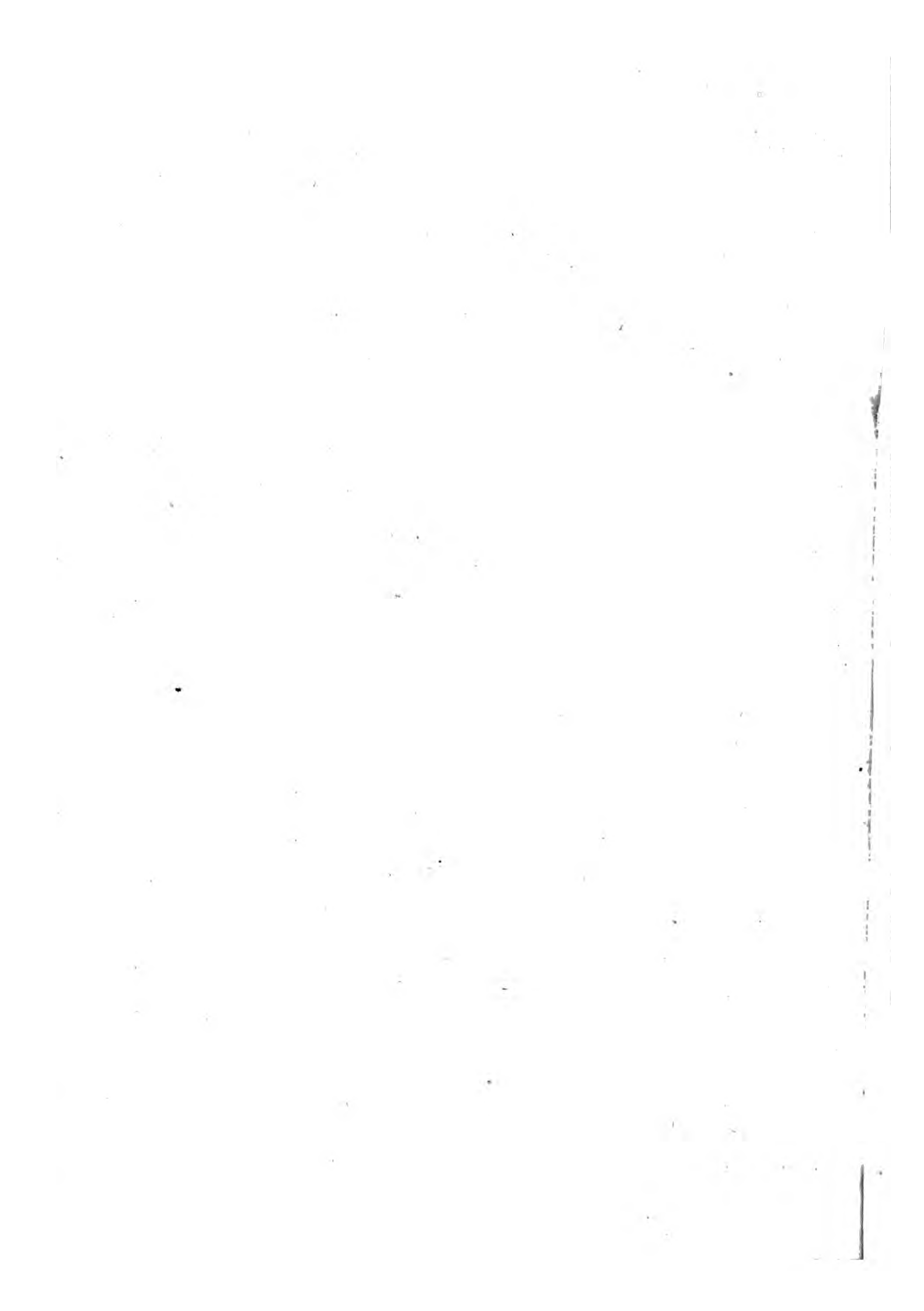
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

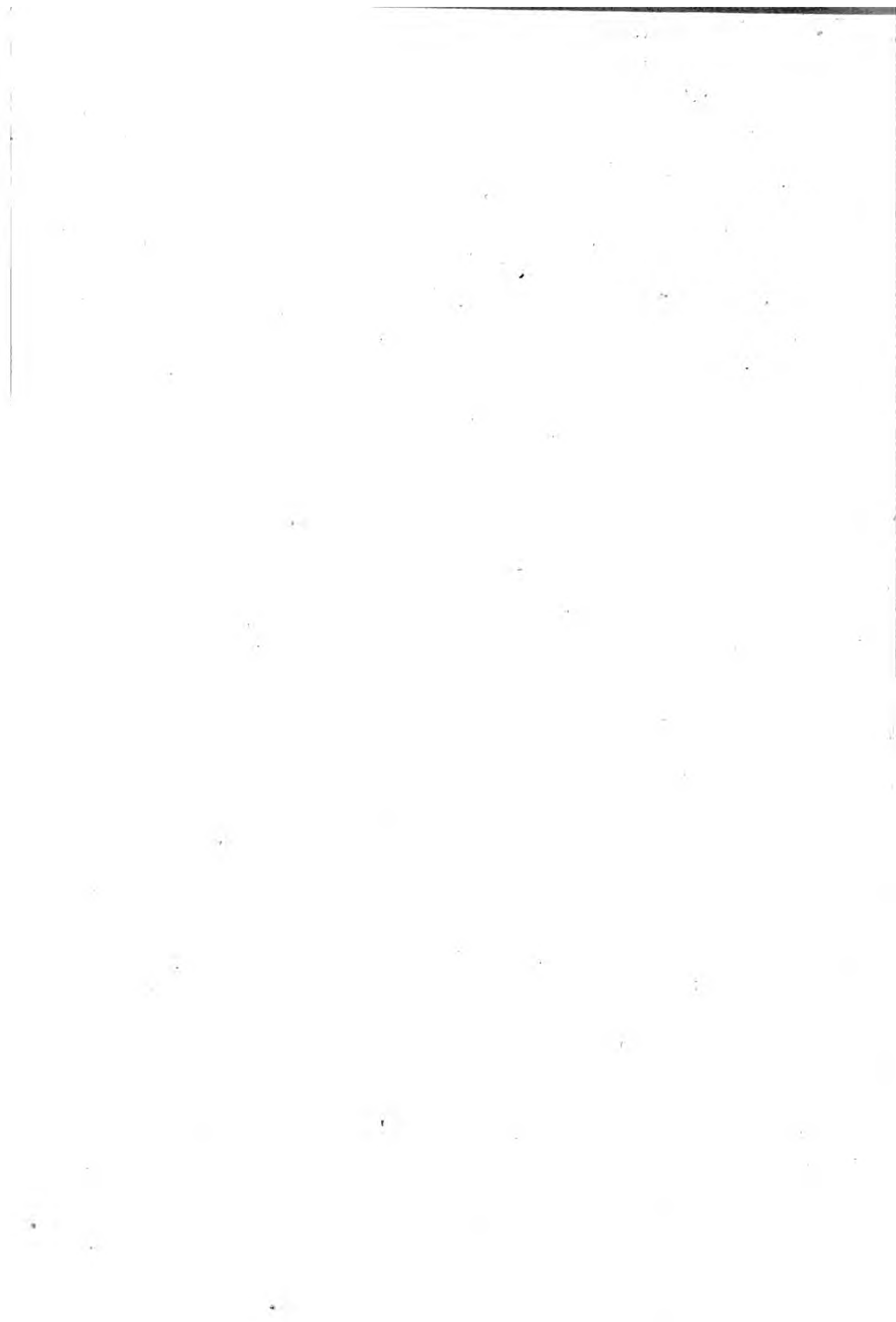

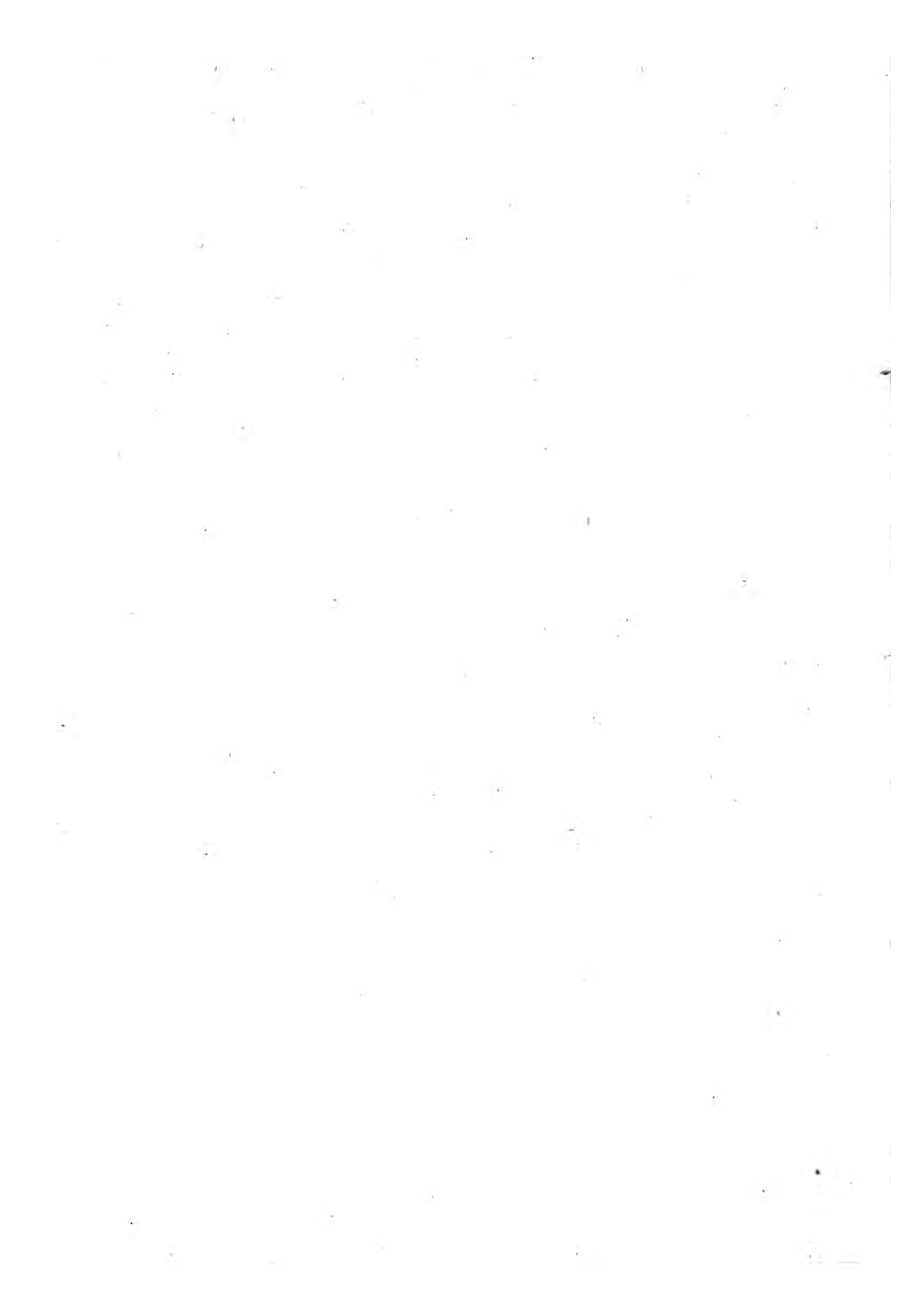

یازدیغی تذکره جوابیه ده بواجیه حکومتک نه نظر له باقه جغی وبوماده
 نه ایچون مجلس تنظیماته حواله اولنه جغی ابتدا افاده اولندجه بیان
 معلومات ایده میه جکی بیلدیریلیوردی. تکرار مجلس مخصوصده درمیان
 اولندیغنده دفعه یازیلان تذکره سامیه ده حکومتک بوکا نه نظر له
 باقه جغی دها مقرر اولدیغی، مجلس تنظیماته حواله سی ایسه حکومتک
 بیله جکی شی بولندیغی اشعار ایدلمش اولغله محمدعلی پاشادن بوکا کلان
 تذکره جوابیه ده « بوبکا حقارتدر. بنده بوکا نه نظر له باقیله جغی بیان
 اولندجه بوکا دائر بیان معلومات ایتم ! بونکله برابر ینه ایچون
 مجلس تنظیماته حواله ایدلدیکنی سؤال ایدرم. وبومعامله بنی تحقیر
 دیمک اولدیغندن بوکا نه دن ابتدار اولنیور دیو سؤال ایدرم. وارتق
 بنده ناموس وموقعی محافظیه مجبور اوله جغم « دیمک کی حکومتی
 استخفاف یولنده سوزلر مندرج ایدی . اوصره ده محمدعلی پاشا
 فرانسه سفارتنه مراجعت ایتمش ایسه ده فرانسه سفارتیه آره سی
 پکابی اولان رضا پاشا سفارتجه آکا یوز ویردیرمه مش ایدی .

حائز ایدی. بناءً علیه مجلس مذکورک حین تشکلنده در دست بولنان مسئله مذکورہ اورایہ حوالہ اولندی .

کیفیت موقع تدقیقہ قونلقدہ یتمش بشبیک غروشلق برقطه تحویلک مهری محمد علی پاشانک کندی مهر معتبری اولدیغنده اهل خبره متفق اولوب مهور محاسبه دفترنده دخی قیدی مصرح بولندیغنه منبی تحویل آنک سندی اولدیغنه حکم اولنهرق دیگر تحویلاتی تحقیقہ حوالہ اولنمشیدی . رشید پاشا جه مقصد سندادن برینک اولسون ثبوتیه محمد علی پاشانک ثبوت ارتکابی اولدیغندن بو آرزو حصوله کلمشیدی . ایش بو حالده ایکن نوره قبولی محمد بک محمد علی پاشایه ویرمش اولدیغی اونیدی بیک کیسه اچهنک استردادینی دعوی ایتدی . کیفیت مجلس مخصوص وکلاده در میان اولندیغنده رشید پاشا « بونک طقوزبیک کیسه سی اراده لیدر . محمد بک آنی دعوا یه صلاحیتی یوقدر . باقیسنک مرافعه سنه تشبث لازم کلور » دیمش مکر مقدا محمد بک رشید پاشا ایله محمد علی وفتحی پاشالره اوچربیک کیسه ویرمسی ایچون اراده سنیه استحصال اولنمش . فتحی و محمد علی پاشالر رشید پاشانک آغزینی قباتمق ایچون آنی ده حصه یاب ایله مک اوزره او یولده اراده سنی استحصاله موفق اولمشلر سده رشید پاشا قبول ایتدیکندن مبلغ مزبور فتحی و محمد علی پاشالر بیننده تقسیم اولنیویرمش . رشید پاشا بونی میدانه قویمقله کندینک ذاتاً مسلم اولان عفتنی ورقیلرینک یغما کرلکلرینی اظهار ایله مش اولدی .

محمد علی پاشایه بو خصوصک مجلس عالی انتظاماته حواله سی لازم کله جکی وکندیسنک بو بایده اولان معلومات وجوابی نه ایسه بیلنمک احباب ایلدیکی بیانیله بزقطه تذکره سامیه یازلیدی . محمد علی پاشانک

هرنصل اولورسه اولسون اویوشوبده خوش کچنمک اولادر»
 دیرهک کندی فکرینک روسیه طرفداری اولدیغنی بیلدیررمش .
 محمود ندیم بک رضا وصفوتی پاشالردن فرانسه نفوذینک غلبه
 ایده جکنی ده اوکرنمش اولدیغندن او ائتاده فرانسه سفارتی مأمورینک
 رشید پاشا علیهنده بولنملری جهتیه رشید پاشانک ده دوشه جکنی
 اکلایوب بر وزارت آلمش اولمق اوزره او آرهلق طشره والیلکنه
 طالب اولغله رتبه وزارتله صیدا والیسی تعیین اولندی . سلفی نامق
 پاشاده شام والیسی اولدی . رضا پاشا رشید پاشایه کلوب « افندم محمود
 پاشا ایشه یارار بر بنده کزدر طشره یه کیتمسده باری مجلس والا
 رئیس اولسه » دیه توصیه ایلدی . رشید پاشا کامل پاشایی عزل
 ایتدیروب یرینه محمود پاشایی نصب ایتدرمک خصوصنده کی بوتوصیه
 ایچون محمود ندیم پاشایه کندیسنی مجلس والا رئیس یاپدرمق ایسته .
 مکن مقصد التزام شرکترینه مساعد بر رئیس ارامقدن عبارت
 اولدیغنی صورت انفعالده سویله مشدر .

برده محمد علی پاشانک صراف مغردیجه ویرمش اولدیغنی سندلر
 تطبیق مهری مسئله سی واردی . محمد علی پاشانک کمر کدن خیلی مأخوذاتی
 اولوب مغردیجک اوراقی ایچنده برطاقم تحویلاتی ظهور ایتمشیدی .
 محمد علی پاشایه مراجعت اولندقدده مهرینی انکار ایتدی . ایشته
 بوماده نک اجرای تدقیقاتی صره سننده مجلس عالی تنظیمات تشکیل
 اولندی . بومجلسک وظیفه اصلیه سی کرک حواله اوزرینه ، کرک بلا
 حواله مجلسجه بدایه لزوم کوریلان قوانین ونظامات لایحه لری
 یامق ونظاماته مخالف بر حرکت کوررسه بر مذکره ایله مقام صدارته
 اخطار ایتک اولدیغنی کبی برده وکلایی محاکمه ایله مک صلاحیتی

قبریسلی محمد پاشاده التزام تمتعاتنه پک زیاده قارشو کلدیکندن تمتعات ایله پاره طولابلری چویرنلر آنک عزله ممنون اولمش ایکن رشید پاشانک مجلس تنظیماتی چیقارمسی یوزلرینی ا کشیتمش ایدی . مجلس والا رئیس کامل پاشاده آنلرک التزاماته متعلق ایشلرینی مجلس والاچه ترویج ایتدیکی جهته آ کا دخی قیزغین ایدیلر .

او هیئتک خفی شرکتر ترتیبیله تمتعاتدن استفادهیه قیام ایلمش اولدینی و او شرکترک ایشلرینی قولایلقله یوروتمک اوزره رشید پاشانک ندیم بزم خاصی اولان محمود ندیم بکی ده کندیلرینه جلب ایلمش بولوندیغی احساس اولنیوردی . حتی طنغر اوغلی اوخانس افندی نامه قاپادیریلان ازمیر و بیروت کمرکاری مسئله سنده او هیئتک شریک اولدینی رشید پاشاچه آ کلاشیلیمش . مذکور کمرکاره ضم ایلیانلر بولندیغدن آ کا دائر قومیسونلر عقد اولنمغه او هیئت تلاشه دو شمش آنلر بو مسئله نی رشید پاشانک اورت باص ایتمه سنی آرزو ایتدکلری حالده تمتعات ممنوعه دن متنفر اولان رشید پاشا او کبی شیر یاپانلرک تجزیه ایدلمسنی آرزو ایلمش . او هیئتک محمود ندیم بک ایله احباب اولمش بولنمهلری ده ایشلرینی رشید پاشایه ترویج ایتدرمک خصوصنده هیچ بر فائده سی اولامدقن باشقه آنی محمود ندیم بکه قارشو حدتاندیرمش اوزمان بومسئله ایچون رضا ، صفوتی پاشالر ایله محمود ندیم بک حقنده پک چوق کفتکولر اولمش .

محمود ندیم بک بر یاندن سیر قانینه تملق ایلر . بر یاندن ده رضا و صفوتی پاشالر واسطه لر یله فرانسه سفارتی مأمورینه خوش کورونمک ایسترمش . حالبوکه بعض یاران یله محرمانه مصاحبتی اثناسنده « اوزاق دولتله طیانمقن ایسه چار ملاصق اولان بر دولت ایله

مأمورینی رشید پاشانک دوشمه‌سی طرفنی التزامه باعث اولمش
 و او ائناده بوا یکی سفارت مأمورینک باب عالی اوزرنده نفوذ مسابقه سنده
 بولمه‌لری ذاتاً امور دولتک اداره‌سی مسئله‌سنی مشکلاته دوشورمش
 اولدیغندن او اموری کندی دولتک نفعی نقطه نظرندن اداره ایلمک
 ایچون چالیشان رشید پاشانک ده موقعی مشکلشدرمش ایدی .

هرایکی دولت ایله ده خوش کچینمک آرزوسنده بولان رشید پاشا
 وکلا ورجاک آره‌سنده اوله آری ، غیریلغی ای برشی کورمدیکندن
 فرانسه سفارتی ده کندیسندن خوشنود بولندیرمق ایسته‌یوب فرانسه
 سفارتی مأمورینه پک زیاده حلول ایتمش اولان رضا پاشایی
 سرعسکر و آنکله لازم و ملزوم قیلندن اولان ضربخوور پاشایی خاصه
 مشیری نصب ایتدیردی . صفوتی پاشاده رضاپاشا طاقندن بولندیغندن
 آنی ده مالیه نظارتنه کتیرمکه مجبور اولدی .

رشید پاشا ارتشادان و تمتعات ممنوعه دن متنفر اولدیغی حالده
 او هیئت وکلا ایچنده ارتشا ایله خلقتک لسانه دوشمش اولان
 بعضیلرینک افعال و حرکتلرندن خوشنود اولدیغی حالده ایجاب حالدن
 اوله‌رق او مقاملرده بولندیرمه‌لری آنی معذب ایلدیکندن وکلایی
 محاکمه ایده بیلمک ایچون مجلس عالی تنظیماتی تشکیل ایتدیرمش
 ایدی .

۱۲۷۱ سنه‌سی اوائلنده مجدداً تشکیل اولان مجلس عالی تنظیمات
 ریاستی عالی پاشایه توجیه اولنوب مترجم رشیدی پاشا و اولجه مجلس
 والا ریاستنده بولنش اولان اولان رفعت پاشا و دده پاشا صدوردن
 رشیدی منلا و فوآد افندی و رکاب هایونه مأمور فریق ادهم پاشا
 اعضاقلرینه تعیین اولندیلر .

پاشا بیله پدربینه عرض ایدہ جکی خصوصات مهمہ دہ جودت افندی بی
توسیط ایدیوردی .

عثمانیلر ایله برابر حرب ایدن انکلترہ و فرانسه سفارتلرینک
باب عالیده نفوذلری واردی . بودولتیرک دوستلغنی قازانان رشید پاشا
اولدینی جملہ جه معلوم ایدی . رشید پاشانک انکلترہ ایلیچیبسی سیر
قانون ایله آرہسی پک ای اولوب انکلترہ پولتیقہ سنہ متمایل بولندینی
اوتہ دنبری متواتر ایدی آنک مکتب تربیہ سنندن چیقہ دقلری حالده
کندیسنہ رقیب اولان عالی و فواد پاشانر بتون بتون فرانسه پولتیقہ سنہ
باغلامشیر ایدی . سردار ا کریم عمر پاشا انکلترہ طرفہ مائل اولوب
سرعسکر اسبق رضا پاشا هر کسدن زیاده فرانسه سفارتی مأمورینتہ
صوقولمش ایدی .

رشید پاشانک اوتہ دنبری انکلیر پولتیقہ سنہ طومتقدہ اولسی
کندیسنک منفعت دولتی او زمان انکلترہ پولتیقہ سنندہ کورمسنندن
اولوب سائر دولتلر ایله ده خوش کچینمک و دولت عثمانیہ حقندہ
ترہده منفعت کوررسہ آندن استفادہ ایلمک اوزرہ چالیشوردی .
هر سفیر و سفارت مأمورینی کندی دولتنک منفعت و تفوقنی ایستہ مسی
واویولده چالیشمسی امور طبیعیہ دن اولدیغندن انکلترہ و فرانسه
سفارتلرینک باب عالیده کی نفوذلرینک تزیدی ایچون هر بری کندی
طرفہ چالیشمسی ده طبیعی ایدی . رشید پاشایہ غلبہ ایله آنک یرینہ
قائم اولمق و موقعلرینی طوتمق ایستیان شا کردلری عالی پاشا و فواد
افندیکنک بتون بتون فرانسه پولتیقہ سنہ طرفدارلغنی طوتمہ لری و رشید
پاشا اعدالرینک ده بریاندن آنی دوشوروب موقع اقبالہ کچمک ایچون
آنک حقندہ فرانسه سفارتنه لقردییلر طاشیمہ لری فرانسه سفارتی

ویردی . وکلا بوندن محجوب اولدی . بروسه ایچون اعانه طوپلامق اوزره وکلا بیننده بر دفتر آچیلدی . بروسه ده زلزله لرك آرقه سی کیسلمدیکندن آنلرك سرپندیسی اوله رق اون برنجی کونی صباحلین استانبولده بر حرکت ارض اولدی .

۷۱ سنه سی رشید پاشا قبریسی محمد پاشایی عزل ایتدیروب کندیسی دردنجی دفعه اوله رق صدارته کلدی . مابین همایون ایکنجی کاتبی صفوت افندی مجلس عالی تنظیمات اعضالغیله چراغ بیورلدی . او ائنده تقویمخانه ناظری ووقعه نویس دولت عا کف پاشازاده نائلی بک وفات ایتمکه ۱۲۷۱ سنه سی جمادی الاخرنده تقویمخانه نظارتی مجلس معارف عمومیه اعضاسندن رجائی افندییه ، وقعه نویسلک مأموریتی ده جودت افندی توجیه بیورلدی .

رشید پاشا جودت افندی بی محرم اسرار ایدینمش بولندیغندن دائماً یانندن آیرمدینی جهتله نازک و مهم اجرا آنک سبیتی بین الوکلا جودت افندییه عزو اسناد ایدلسی جودت افندی بی صیقیوردی . زیرا رشید پاشا جودت افدینک عقل او کرمسنه محتاج بر کیمسه اولیوب جودت افندی آنک معلومات و بهره سیاسیهندن مستفید اولیور ، او خصوصده رشید پاشا استاد بولنیوردی . رشید پاشا جودت افندی بی کندینه بر معاون اولمق اوزره حاضرلیوردی و تجربه ایلدیکی صداقتندن آنک بر شا کرد و معاون وفا کار اوله جغنی امید ایلیه رک هیچ یانندن آیرمدینی جهتله هر کس رشید پاشانک جودت افندییه بو قدر توجه و رغبتنی چکه میوردی . رشید پاشا جودت افندییه او قدر رغبت کوستریوردی که اک زیاده سودیکی مخدومی علی غالب

اطفاسی قابل اوله میوب تاتار لر دنیلان محله یه قدر کیدوب بیئک
بشیوز قدر خانه ودکان اموال و اشیا لریله برابر یامش! صوباشی و اورغانلی
کوپریلری ، تماماً بیقلمش !

بروسه ده او حرکت ارضک وقوعنده استانبوله دخی پک شدتلی
بر زلزله اولوب هر کسه دهشت ویردی . اوندن سوکره ده بروسه ده
خفیف زلزله لر دوام ایله رک پک چوق یرلردن صولر چیقمش واره
صره صانکه بیوک بر شی بیقیلور کبی کورولدی لر ، گویا اون بش
طوپ بردن پاتلایور کبی صدالر ایشیدلمکده ایمش . بونلرک آتارندن
اوله رق رجیک یکر می آلتنجی جمعه ایرتسی کیجه سی استانبوله دخی
بر حرکت اولمش فقط خفیف کچمش .

دولت عثمانیه نک پایتخت قدیمی اولان بروسه نک اویله خراب
اولسنه فواد افندی شاعرانه بر سوز سویله مش :

— « عثمانلی تاریخنک دیباچه سی ضایع اولدی ! » دیمش !
لکن غریبدرکه لساناً هر کس تأسف ایلدیکی حالد بروسه نک
احوالی تحقیق ایچون بر مأمور کوندریله مدی . بروسه ده او زلزله
اولورکن کملیک واپوری در سعادت کلوب آچیقندن بروسه اوزرنده
بر آتش کوردیکی خبر ویردی . وولقان ظهورینه حمل اولندی .
سوکره یانغین اولدینی خبر آلتدی . ینه قید اولمه یوب اورادن
تحریرات و رودینه انتظار اولندی . بروسه ده کی خلق ایسه باشلرینک
قایسنه دوشوب استانبوله کاغد یازمه دقلرندن طقوز کون سوکره
تحریرات رسمیه کله بیلدی . حالبوکه انکلیرلر بروسه اهالیسنه اعانه
اولمق اوزره ایکی کمی ا. کمک ایله بر خیلی پاره کوندرمش اولدق لری
اون کون سوکره استانبوله کلان بروسه وجوهندن طاهر اغا خبر .

کچیله میه جک قدر یارلمش . حریر فابریقه لری یی قلمش ونیجه خانمانلر
 خراب اولمش . قلعه نك بر طرفنده دیوار یی قیلوب التنده کی موسویلرک
 خانه لرنی باصدیر مغله خیلی نفوسی تلف اولمش ! والتنده قالان
 بیغندیلردن یانغین ظهور ایله اوتوز قدر خانه ایله بر ایکی دکان یانمش .
 حرکت ارضک ارقه سی کسلیمیوب قاپلیجه لردن بعضیلرینک صولری
 چکیلمش ، بعضیلرینک صولری چوغالمش . اهالی باغچه لرده ، قیرلرده
 بعضیلری چادرلرده اقامته مجبور قالمش . رجبک یکر می اوچنه قدر
 لاینقطع اده صره حرکت ارض وقوعه کلش صوکره زلزله لر شدتلی
 اولدیغندن اهالی مسکنلرینه عودت ایله مش ، چارشو ، بازار آچیلمش .
 سقط و تهلکه لی خانه لردن ماعدا خانه لره کیرلمش ایدی .

رجبک یکر می اوچنجی کوننک اقشامی یعنی یکر می دردنجی
 کیجه سی ساعت بری اون دقیقه کچرک بر کهرچله بخاری پیدا اولوب
 بش دقیقه دوام ایله مش . نهدن حاصل اولدیغی ، ونه اولدیغی بیله میوب
 هر کسی قورقو آلمش ایکن بردنبره بر زلزله شدیدیه حصوله کلش .
 مملکت کویا بر شدتلی فورطنده ایکی طالغه آره سنده قالان کمی کبی
 سالانمش . وبنالر بر ایکی آرشون ایلری کیدوب ، کلش ! بووجهله
 حرکت ارض ایکی دقیقه دوام ایتمکله آرتق هر کس نه یاپه جغنی شاشیروب
 انا ، اولاد بر برینی غائب ایدوب سرسم و سرکردان سو قاقلره دوشمشلر !
 کارکیر بنالر خراب اولمش ، چارشو ، بتون یی قلمش . ناسک اموال
 اشیاسی ییقیندیله التنده قالوب کیمسه مالنه صاحب اولق ایچون
 یاقلاشه مازمش ! بو ییقیندیله دن کیجه یانغین ظهور ایله اوچ درت قول
 اولمش . برقاچنه ییقیندیله مانع اوله رق منطقی اولمش سه ده قباخان
 چارشو سنده کلیتلی کرسته بولندیغندن اورایه سرایت ایدن حریقک

کیمنک النده قلم و قلمتراش بولندینی حالده باب عالی میداننه اوغرادیلر .
 داود پاشا جامعنک زک جماعت یرنده کی ایکی قبه سی ایندی . و بر
 خیلی کار کیر بنالر صقطلانندی . کار کیر بنالرك بر چوق او طه لری
 بیقلدی . قلعه دیوار لرینک بعض محللری آیریلدی . هر کس خوف
 وهراسه اوغراددی . او زلزله دن قرق الی دقیقه سوکره ایکنجی
 واون بش دقیقه صکره اوچنجی خفیفجه زلزله لر اولدی . مکر
 مصائبک بیوکی بروسه ده وقوع بولمش . بوراده کی زلزله لر اوراده کی
 حرکت ارضک سر پیندیسی ایمش .

مذکور چهارشنبه کونی بروسه ده ساعت یدی بچق قرار لرنده
 هوا غایت براق ایکن بردنبره بلوط لر ظهور ایله کوك یوزی قاراروب
 دوت طرفدن روز کار لر اسه رك شمشکلر چاقوب یا غمور یا غدی .
 مثنی کور مدکلری فورطنه لر چیقماغه برابر باطی طرفدن برقاره
 بلوط پیدا اولوب اوز دقیقه قدر او یله برقارانلق اولمش که کاتب لر یازی
 یازاماشلر . او آره لق او یله شدتلی برصاعقه دوشمش که اهالی مملکت
 باتیور صامش لر ! اندن اون دقیقه سوکره یعنی ساعت طقوزی چاریک
 کچه رك حرکت ارض باشلا یوب اوتوز تانیه قدر سورمش . اهالی
 بولندقلری یرلردن چیقوب قاجق ایسته مشلر سه ده یورورکن یوقوش
 یوقارو چیقیورکی برحاله کله رك نه یاپه جقلرینی ، نره یه کیده جکلرینی
 شاشیرمشلر ! سلطان عثمان و سلطان اورخان تر به لری طاقیله ، سلطان
 مراد ثانی و بیلدیرم بایزید خان جامع شریف لرینک مناره لری ، اولو
 جامعک یدی قبه سیله ایکی مناره سی سائر جامعلرک ده مناره لری هپ
 منهدم اولمش ! سلطان مراد اولک انشا کرده سی اولان اورغانلی
 کوپروسنک بعض محللری صقطلانمش و صوباشی کوپریسی اوزرندن

علیه خیرالله افندی میراثه قوندیغندن پدرینک وفاقی آجینسی اونوتمش اولوق کر کدر . دولتو علی غالب پاشا حضرتلرینه مخصوص عرض خصوصیت ایدرم وتصدیع قورقوسیه عریضه یازمه مدیغمدن طولانی عفو عالیلرینی یاز ایلرم ومولانا تیمی کورلیدیکی حالدہ اللرینی اوپدیگمی افادہ یہ مصروفیت همت بهیه لرینی رجا ایدرم .

انشالله وعد دولتکنز وجهله فصل حریفده بو طرفی تشریف ایله یازہ خزان افتراق اولان روضه قلبی رشک ازهار نوبهار بیوررسکنز .
باقی اوله سین همیشه باقی . فی ۵ رمضان سنه ۱۲۷۰

عالی

خصمانه علی الخصوص محمد علی پاشایه غلبه ایتمک اوزره رشید پاشا بعض ذواتی اله آلمغه مجبور اولدیغی او صروده اسکی شا کردلری عالی پاشا وفواد افندی ایله ده باریشدی .

او ائناده تاریخ جودتک اوچ جلدی تمام اولدیغندن مکافاة ۱۲۷۰ سنه سی او اخرنده پایه سی سلیمانیه راده سنه ترفیع اولنان جودت افندی طریقته کبار مدرسینه قاریشمشدر . تاریخ جودتک آچیق ترکیه بر لسانله یازلمش اولمسی بین الناس یک چوق انتشار واشتهارینه باعث اولمش واولسانله غزته لر چیقارلمغه باشلانمشدر .

۱۲۷۱ سنه سی وقایعندن

۱۲۷۱ سنه سی جمادی الآخرینک اون برنجی چهارشنبه کونی غایت شدتلی برزله اولدی . باب عالیده کی کاتبلر کیمنک النده کاغد،

صورت مکتوب

مکرم پرورا اقدام !

مکتوب ملاطفت و مرؤت اسلوب کریمانہ لرینی ممنونیت عظیمہ برلہ
 اخذ ایلدم . اثر بقای حسن نظر لری اوله رق قلمزن تحریر و تسطیر
 اولمش اولدقلری الفاظ نوازشکاری و نکات دلشکاریدن طولای پک
 چوق تشکر لر ایدرم و دعای بالخیر عافیت لرینی تکرار ایتمکله برابر
 رمضان شریفک دخی تبریکنه مبادرت و ابتدار ایلرم . عاصم تاریخی
 مطالعه ایتدکن صکره یوللایه جغنی عقیف پک افندی دخی یازمش
 اولدیغندن و شمذیلک تاریخ مزبورک بنده کزه پک ده لزومی اولمدیغندن
 نه وقت او یار ایسه اولوقت کوندرمی جواباً تحریر قیلندی .
 ذات حضرت ولی النعمینک کریم بکک وفاتندن طولای دوچار اولمش
 اولدقلرینی اشعار بیورمش اولدیغکنز الم واضطرابی اولجه ظن و تخمین
 ایدرک الله بیلورکه متأثر اولمش ایدم . لکن نه چاره جناب حق همان
 کندولرینه توکنمز عمر و عافیت احسان بیورسونده انشالله تعالی
 متعدد احفاد ایله و آنلرک دخی احفادیله تلافی مافات بیورر لر .
 بارکه دیلیه نک شو آراق اولوب کیتمسندن صحیحاً
 پک مسرور اولدم بر طاقم غوائل زاندهده چیقاردی
 و قالمش اولسه دها چیقاره جق ایدی . عبد الحق افندی نک وفاتی
 فی الحقیقه موجب تأثر اولدی . مرحومک واقعا مزاجی بر آز عجایب
 ایدی . فقط اسکی ظرفادن وارباب طبیعتدن میرکلام نادر المثل بر آدم
 اولدیغنی جهتله یرینی بوش براقدی . تجاوزالله عن سیئاته و رحمت الله

افندی بی عالم سیاسیده یتشدیرمک ایسته‌مش ایدی . بر آرهلوق بسیم بکله‌ده محرمانه کوروشمش ایسه‌ده بو امور داخلیه‌یه عاند مسائله اولدینی کی او خصوصده دخی آرتق بسیم بکله رسمی قونوشمغه باشلایوب اولکی اعتمادینی قالدیرمش ایدی .

رشید پاشانک اوچ شا کرد معلومات سیاسی اولان عالی ، فوآد ، جودت پاشالر شبهه یوق که او تدریس وتعلیمدن پک بیوک استفاده ایلدیلر . فیضیاب اولوب دولت‌لرینه پک بیوک خدمت‌لرده بولندیلر . لکن بر محررک هر شیدن زیاده انتسابی حقیقته اولوق لازم کلدیکندن بونلرک بریسی‌ده پدرم اولدینی حالده بو اوچ شا کردن هیچ بری دیپلوماتلقده تام بر رشیدپاشا اولامدق‌لرینی تبعات وتدقیقات تاریخیه اعترافه مجبور ایله‌یور ! رشید پاشا بو اوچ شا کردینی تعلیم وتربیه ایله‌مش ایدی . لکن بونلری یارادامازدی ! یاراتمق آنجق جناب حقه مخصوصدر . رشید پاشانک دیپلوماتلقده اولان استعداد فطریسی آنجق احسان خدا اوله بیلور .

اووقت اداره امور دولت رشید پاشانک النده اولوب زمان ایسه پک قاریشیق اولدیغندن پاشا پک چوق پولتیقه مشکلاتی ایله مشغول اولدینی حالده بر طرفندن ده خصماورقباسیله اوغراشمغه مجبور اولیوردی . فرانسه سفیری (باره کیدیلیه) دخی رشید پاشا علیهنده بولنوب بعض مشکلات چیقارمقده ایکن فرانسه‌یه کیمش رشیدپاشا او جهتمدن بر آز تنفس ایلش ایسه‌ده پک سودیکی حفیدی کریم بکک وفاتندن طولایی پک متالم ایمش . او ائناده خداوندکار والیسی بولنان عالی پاشادن جودت افندی‌یه شو مکتوب ورود ایله‌مش .

وايضاح ايلدى . ايسته او وقت جودت افدى كنديسنك حال وموقعى آكلادى . وبو حال وموقعك نزاكتنى بيلديكندن آرتق اولكى كې لا اباليانه هر طرفله كوروشه ميه جكندن بر آز تلاش ايلدى .

رشيد پاشانك كتاب اسرار سياسيه يي قارشوسنه آچوبده آندن تدريس ايلديكى اوچ كيمسه دركه بونلر على ، فواد ، احمد جودت پاشالردر ، استعدادلرني كوردىكى على وفواد افنديلرى كندينه معاونته استخدام ايله مك ودولت عثمانيه ده ديپلومات يتشديرمك آرزوسيله اويولده تدريس وتعليم وتربيه ايله مش اولدينى حالده آنلر استادلرنيه معاونته ، ال برلكيله چاليشوب دولترينه بيوك ، بيوك ايشلر كوره جكلرى يرده استعدادلرينك ترتيب وتعليما تيله كيريشمش اولدقلى مسئله لرده كى موفقيتلرندن شماروب آنكله رقابته چيقمشلىر وخارجيه نظارتيله صدارت كې دائما رشيد پاشايه محتاج اولان مقامه حريص اوله رق اورالره كنديلرى يرلشمك هوسيله آنك عاينه دوشمشلىر ايدى . رشيد پاشا امور ديپلوماسي يي اداره ده آنلره محتاج اوله يوردى . لكن كندى قاننه صوصامش اولان رقيبى محمدعلى پاشا ايله فتحى پاشا ورضا پاشا كې اعداسنك آنكله اوغراشمسى آنى پك زياده راحتسز ايتمكده ودولته كوره جكى خدمتلرده انكل ومانع اولمقده ايكن كندى يتشديرديكى ، ميدانه چيقاردىنى على پاشا وفواد افدينك حرص جاه ايله آنك عليه نه دوشمه لرى پك زياده كوچنه كيتمكده ايدى . آنلردن كوردىكى وفاسزلق اوزرينه او استعداد وذكايى كنديسنده بولدينى جودت

سویلدیکنده رشید پاشا « یوق! بر آدمک اعتذار واستغفاسی اوزرینه
نفینه قدر کیده‌م! باب حریتی سد ایده‌م! بن اوپله معامله جبرییه
اجراسنه رأی ویره‌م! » دیه منع ایشدر .

شاگرد ثالث

رمضان شریف کلدی ، رشید پاشا بر کون افطاریه ویمکنی
کچوک صویه اصهارلادقن صوکره قایغنه جودت افندی بی آلوب
برلکده بعض سفرایه ویزیته ویردیله . اقشام اوزری کچوک صویه
کیدوب جودت افندیله افطار ایتدی . بشقه کیمسه بولمه یوب یالکز
ایکیسی باش باشه بولنیورلردی . آبدست آلوب نمازلرینی قیلدیله .
رشید پاشا سائرلرندن مکتوم اوله رق مداوم اولدینی اورادینی اوقودی .
صوکره چاپرده برر اسکمله اوزرینه قارشو قارشویه اوتوردیلر .
ساعتلرجه اوراده قونوشدیله . رشید پاشا جودت افندیله دردلشدی .
اوزون اوزادییه حسبحال ایتدی . اولا عالی پاشا وفواد افندیله
رشید پاشادن یوز چویروبده علینه دوشدکاری وآنکه رقابته
قالقیشدقلری حالده جودت افدینک فواد افندیله اولان مناسبات
اخوتکارانه‌سنی بوزمایوب آنکه کوروشدیکنده آنک حقده امنیتی
سلب ایده‌جک نصل سوزلر سویلنمش اولدیغنی وکندیسی سویلنن
سوزلره اینانمه یوب نه صورتله تحقیق ، وصدق اخلاصنی نصل تجربه
ایلدیکنی مفصلاً کلاتدقن صوکره جودت افندییه اولان اعتماد
وتقدیراتی بیلدیله . فواد افدینک تلونندن شکایت ایلدکن
صوکره لدنیاته کیرشدی . پولتیقه‌جه نه‌حال وموقعده بولندیغنی شرح

رشید پاشانک قبریسیلی محمد پاشایی صدارتہ کتیرمسی محمد علی پاشا علیہندہ قوللامق مقصدینہ مبنی ایکن قبریسیلی صدارتہ کچدکدن صوکرہ رشید پاشانک ارزوسنہ خدمت ایتک افکارندن فارغ اولہرق محمد علی پاشا ایله اصلاح ذات الینہ ابتدار ایلمش ایدی . حتی صدارتہ کچدکدن آتی کون صوکرہ عقد اولنان مجلس مخصوصده رشید پاشا « سرکاتبی مصطفی پاشایی مجلس عالی یه مأموریتله ایچمزہ آلسهق ہم رأیندن استفادہ ایدہرز ، ہمده ہیئتمز دہا قوت بولور » دیدیکندہ قبریسیلی « اوت ! آنی ده آملی محمد علی پاشایی ده مأمور ایتلی نیچون بوش طورسونلر؟ » دینچه رشید پاشایی ہم حیرت ، ہمده حدت بورومکله « عفو ایدرسکمز ! محمد علی پاشا آنک کبی دکلدرد . تہلککلی برآمدرد . آنک ایچمزہ کیرمسی هیچ اولمز . » دیہ سوزی کسدیرمش . واول کوندن صکرہ قبریسلینک عزلی اسبابنه تشبث ایلمش . بر هفته اول آنی صدارتہ کندیسکی کتیردیکی حالده درعقب عزلنه قیام ایتسی چیرکین کوریلہ جکندن بالتدریج اسباب لازمیہ قرار ویرمش .

مترجم رشدی پاشا عربستان اردوسی مشیری تعیین اولنش ایکن ایاق سورومکده ایدی . آنک سرعسکرلکنده قبریسیلی عربستان اردو مشیرلکندن عزل ایدلمش اولدیغندن رشدی پاشایه کین باغلامش اولغله عربستانه کیتمزسه نفی ایدلمسی امرنده اصرار ایدیوردی . رشید پاشا محرمانہ جودت افندی بی رشدی پاشایه کوندردی . آنک عربستانه کوندرلمسی رشید پاشانک رأی و رضاسنہ موافق اولدیغنی جودت افندی آکلاندی . مجلس مخصوصده رشدی پاشانک شامہ کوندرلمسی ، کیتمزسه حقندہ معاملہ جبریہ اجراسنی قبریسیلی

وذات فاضلانہ لرینک دست معارفیو ستلرین تقییل ایله ختم کفتار ایدرم
افندم . فی ۲۰ ش سنه ۷۰

عن معسکر ناردہ

جنرال اردوی یانیہ وناردہ

فواد

رشید پاشا اوروپا پولتیقه سنی ده دولت عثمانیه لهنه چویرمش
اولدینی حالده روسیه محاربه سی کبی مهم بر مسئله ایله مشغول ایکن
محمد علی پاشا آنک قانتی ایچمکه تشنه بولنیوردی . محمد علی پاشا
وطاقتی رشید پاشا ایله اوپله نازک بر زمانده دخی اوغراشمقدن واز
کچمه یورلردی . اوپله بر زمانده آنلرک اولوجهله حرکتلری آرتق
رشید پاشایه پک تاثیر ایلدیکندن محمد علی پاشایی بر طرفه دفع ایتمه نک
بر چاره سنی آرایوردی . لکن حلیله سی عادلہ سلطانه قارشو معامله
شدیده اجرا ایده میوب بوکا آلت اوله جق بر واسطه آراددی .
قبریسلی محمد پاشانک یکنی بسیم بک ایله رشید پاشا پک ایی کوریشوردی .
بسیم بک بر کون قبریسلی محمد پاشانک « بن صدراعظم اولسه م محمد
علی پاشایی کیمسه یه صورمه دن نفی ایدر . بعده پادشاهه عرض ایلم »
دیدیکنی رشید پاشایه سویله مش اولدیغندن رشید پاشا ۱۲۷۰ سنه سی
رجبنک یکر می طقوزنده قبریسلی بی صدراعظم یاپدیردی . خلیل
پاشاده قپودان دریا اولدی . او صروده مجلس والا باش کتابتی
امین افندی یه ، ایکنجی کتابتی ده او زمان مدحت افندی بولنان
مدحت پاشا مرحومه توجیه بیورلمش . بسیم بک ده مدحت افدینک
خصمی اولوب علیهنده بولنورمش .

واقع اولان قصورم مجرد کثرت مشغولیتمدن نشأت ایلمشدر . هر
 حالده کوردیکم اثر محبتلرندن بیوک ، بیوک تشکرلر ایدرم . ایشته
 افندم قلمی سیفه دکشدم جنراللغمک اثرینی کوستردم . مرکز اشقیای
 اولان پته نام محلی اوروب بونک قوه تأثیریله یانیه نك نائره عصیانی
 منطقی اولدینی مسموع فاضلانلری بیورلمشدر . حمد اولسون
 امیدمدن آز وقت ایچنده بیتدی . اثر موفقیت پادشاهی اولدیغندن
 هیچ شبهه یوقدر . شمدی حدود کنارینه چکلمش اولان اشقیایی
 اورمق اوزره یز . اودخی حاصل اوله جنی الطاف الهیه دن مستعدادر .
 شمذیک ناردده صحراسنده خیمه نشین بسالت اولوب اطرافه ولوله
 ویرمکده یز . فقط بو مأموریت کچن مأموریتلره رحمت اوقوتدردی .
 ولی نعمتم افندیمک چکدکلری صیقیندی یه دائر اولان اشعارلری
 خدا بیلور قلبمه تأثیر ایلدی . والله علیمدر کیجه کوندوز کندولرینی
 وچکدکلرینی دوشنمکده ایم . چکیلور درد سر دکلدر . لکن الله
 کندوسنی ینه بو کون ایچون صاقلامشدر . صرصرزده فلاکت
 اولان شو سفینه دولتک اداره سی ینه کندوسنک النده اولمسییدی .
 باطه جغنده هیچ شبهه یوغیدی . علی غالب پاشا افندیمک خاکپای
 عالیرینه یوز سورر وبک افندیلرک دامن دولتلرینی تقییل ایدرم .
 معروضات مخصوصه تقدیمنده قصورم واردر . لکن بر آیدر هیچ
 بر یرده طوروب اوطورمیوب طاغدن طاغه طولاشمقده وبیک
 درلوشی ایله اوغراشمقده اولدیغ جهته بو قباحتلرکم عفو اولنه جغنی
 امید ایلم . رائف افندی یه نشأت افندی یه موسیو آغوبه سلام ایلم

سعی و غیرت خالصانه سنی کورمش اولمغله اندن پک ممنون و متشکر
 قالمش اولدیغندن عارف افندینک ده احبابلق قیمتتی بیلیمسی کبی بر
 صمیمیتتی اکلایه رق آنی تقدیر ایلیه جکندن امین بولنیوردی .

دولت عثمانیه روسیه محاربه سیله مشغول ایکن یونان طرفندن
 اشقیاده حدودی تجاوزله یانیه و ترحاله بی حساره دوچار ایلدکلرندن
 او طرفه بر مقدار عسا کر مصریه کوندرلمش ایدی . محاربه ده عسا کر
 مصریه منهزم اولمغله اشقیا فرصت بوله رق او جهته ده دخی دولت
 عثمانیه بر غائله آچیلدی ! فؤاد افندی مأموریت مخصوصه ایله او
 طرفه کوندرلدی . او ارهلق عالی پاشاده خداوندکار والیسی اولدی .
 یانیه و ترحاله طرفلرنده کی عسا کر هپ فؤاد افندینک معیتنده
 اولدیغندن قوماندای الله الدی . پک کوزل قوماندانلق ایتدی .
 اشقیایی تدمیر ایله مملکتی یونانیلرک شرنندن قورتاردی . قلماً
 اولان اقتدارینی سیفاً دخی کوستردی . فؤاد افندینک قدرت قلمیسنی
 کوسترمک ایچون او زمان جودت افندی یه یازدیغی بر جوابنامه بی
 بورایه درج ایدیورز .

فؤاد افندینک جودت افندی یه جوابنامه سی

فضیلت مآبا

مقدمجه بر کرمنامه کرامیلرینه نائل اولوب جوابنی یازمقدمه
 قصور ایلیشیکن بو کره دخی بری دیکرینک ایچنده اوله رق ایکی
 قطعه لطفنامه لرینه دسترس اولوب هم محجوب و همده ممنون اولدم .

عالی پاشا و فؤاد افندینک معاوتی یوق ایدی . زیرا او زمان آنلر
آنک معیتده مستخدم بولمه یورلردی .

۱۲۷۰ سنه سی جمادی الاولاسنک دردنجی کونی رضا پاشا سر
عسکر ، قبریسیلی محمد پاشا قپودان دریا اولدی . محمد علی پاشانک
همتیله قپودان دریا اولان محمود پاشانک اهلیتسزلکی وسوء تدیبری آتارندن
اوله رق سینوبده دونمای هایون محترق اولغله محمود پاشاعزل ایدلمش
ایدی . جمادی الاخرک یکر می دردنده عارف حکمت بک عزل
اوله رق عارف افندی شیخ الاسلام و شکیب افندی رتبه بالا ایله
مجلس والا ریسی اولدی .

او وقت جودت افندی ینه مشکل بر موقعده بولندی . عارف
افندی عارف حکمت بکه کیدوب کلانلره خوش نظرله باقمه یوردی .
جودت افندینک عارف افندی ایله مناسبتی قدیم اولوب عارف حکمت
بکه آنی عارف افندی توصیه ایتمش ایدی . عارف حکمت بکندنده
ایولک کورمش اولدینی جهتله معزول بولندینی زمانده آنی ترک
ایله مکی ده انسانیته منافی کوریوردی . برده محتاج اولدینی کتب
نادره یی بشقه یرده بوله مدینی جهتله دائماً او اعاره ایله مک لطفنده
دخی بولنیوردی . جودت افندی اولجه رشید پاشا ایله فؤاد افندیدن
هر ایکسینی ترک ایله میوب وکلا ارسنده کی اختلافه کیریشمدیکی کبی
او زمانده عارف حکمت بکه عارف افندینک ارسنده کی بوزغونلغه
باقایوب مسلکنده ثابت قالدی . اولجه فؤاد افندی ایله کوروشدیکندن
رشید پاشا دخی ناخشنود ایکن صوکره جودت افندینک کندسی
حقنده کیمسه یه سوز سویلتمدیکنی خبر آلمش و علما ایله طلبه
علوم بیننده رونما اولان فساد افکارک ازاله سی خصوصنده واقع اولان

و آنک حقنده کی توجه و محبتی تزیاید ایلمشدر . ذات شاهانه ده جودت
افدینک او خدمت و موفقیتدن پک ممنون قالمشدر .

رشید پاشانک حرب اولسنی ایسته میوب مسئله یی قلماً تسویه ایله مک
خصوصنده کی آرزو و غیرتنه رغماً ۱۲۶۹ سنه سی او اخرنده روسیه
ایله محاربه یه قرار و برلدی .

حرب زماننده

رشید پاشا حقوق سلطنت سنیه نک محافظه سنه پک زیاده اعتنا
ایدوب روسیه دولتک تکالیفنه کمال صلابت و مهارتله قارشو
طورردی . فقط اوروپانک موازنه افکار پولتیقه سنی دائماً پیش
نظرده طوتاردی . و محاربه ظهورنده روسیه یه قارشو دولت عثمانیه نک
یالکز قالماسی چاره سنی اراردی . اوروپاچه علی الخصوص انکلتره چه
کندیسنک پک بیوک شان و حیثیتی اولدیغی حالده مجار ملتجیلری
مسئله سننده تزیید شهرت و اعتبار ایلدیکندن بو ارزوسنی احسن
طریقله حصوله کتیردی . فرانسه و انکلتره و ساردونیا دولترینی
روسیه علیه اتفاق ایتدیردی . عساکر عثمانیه روم ایلی و اناتولی
سرحدلرنده روسیه عسکريله حرب ایلمکده ایکن بو اوچ دولتک
عساکری دخی کلوب عثمانیلره معاونته قیام ایلدیلر .

عثمانلوره معاونت خصوصنده کی بو اتفاقک حصوله کلکی هپ
رشید پاشانک اثر همتی و مهارت سیاسی سیله اورپاچه قازانمش اولدیغی
اعتبار و شرف اثری ایدی . بو امر مهمک حصوله کلمسنده ایسه

محترزانه واختياطكارانه طاورانوب مباحثات واقعيني سـكوت ايله
كچيشديروب ايكي طرفي دخي قيرمامق مسلكننده بولندي. مجلس والا
مفتيسي عارف افندي ايسه پك مردانه وسربست طاورانمسيه رشيد
پاشانك توجهني قازاندي .

ذات شاهانه سوخته سوزيله وكلا تبديلني تجويز ايتديكنندن
ويرديكي امر قطعي اوزرينه اختلاله اوك آياق اولان سوخته
وخواجه لزدن بر چوغني توقيفـله نفي اولندي . عارف حكمت بكك
بو خصوصده دخي سيرجي كبي طاورانمسي رشيد پاشانك پك كوچنه
كيتدي . رشيد پاشا بو اختلاك كندي عليه احداث اولنش بر
كيفيت اولديغني بيلديكنندن بر قاچ كيجه قوناغنه كله ميوب بشكطاشده
قالمش ايدى .

مجرد ذات شاهانه نك متاتي ايله اختلال بر طرف اولمش ايسه ده
حرب محتمل اولديني بر زمانده علما طاقنك وكلا عليهنده بولنمسي
موافق حال ومصلاحت اوله ميه جغنه مبنى علمانك اصلاح افكارى
الزم كورلمكله بواصر مهمى رشيد پاشا جودت افندي به احاله ايلدى .
جودت افندي صباحدين ايركندن خواجه يحيى افندي به كيدوب
آنى آله رق باب مشيخته كيتديلر . عارف افندي وقتوى اميني
رفيق افندي ايله درسعام خواجه افنديلرك اك ايلرى كلانلرندن
بعضيلرني جلب ايله جودت افندي طرفندن تصوير مسئله اولندي .
فيا بعد خواجه لر ايچنده اويله يولسز حركتلره ميدان ويرليه جكنه
دائر سوز آليندى . او يولده بر مضبطه ياپيلدى . وهان اوكون
سراى هايونه تقديم ايلدى . هر كونا قيل وقالكـده آرقه سي آلندي .
رشيد پاشا جودت افدينك بو خدمتندن پك زياده ممنون اولمش

« ای پادشاه شوکت اکتناه کافه تبعه کز اوغور شاهانه کزده جان و مال و اولادینی فدا ایتمه که حاضر و آماده درلر . سزده اجداد و اسلاف کز کبی ایوب انصاری حضرتلرنده قوشاندیغ کز سیف محمدی بی قیندن چیقارمق اوزریکزه واجب اولدی . بو بابده وکلا کزک واقع اولان ترددلری بر زماندنبرو عزت نفس علتنه مبتلا اولمه لرندن نشئت ایتشدر . و بو کیفیت حفظ الله جمله بی بر تهله که مشکله یه القا ایتک احتمالی واردر . بناءً علی ذلک عسا گر نصرت موعود کز و داعیان قولاریکز حقوق صریحه لرینک مدافعه سی ایچون غوغا ایسترلر پادشاهم »

ا کثر وکلاده روسیه محاربه سنی ایسته میورلردی . لکن مسئله اولیه بر حاله ککشیدی که عوام ناسک طعن و تشنیعندن اجتناب ایله بو فکرلرینی علناً سویلیه مزلردی . رشید پاشا « قوتمز وارسه هیچ طور مایوب حربه قیام ایتمه لی یز . لکن روسیه ایله محاربه یه قوتمز کافی دکدر ! » دیوردی . رشید پاشا بر یاندن قلماً ایشی تسویه ایلیه رک حربه مانع اولمغه چالیشیور، بر یاندن ده کافی کورمدیکی قوت ایچون معاونتله حصوله کتیره رک تزید و تا کید قوت ایچون اوغراشیور . اوروپا دولتلرینی روسیه علیه قیام ایتدیرمه چالیشیوردی .

مجالس عمومیه ده هر ایکی طرف یعنی رشید پاشا طرفی ایله محمد علی پاشا طاقی کندی مطالعه مخصوصه لرینه موافق لسان قوللانمقلا وکلا بیننده اختلاف بولندیغی آ کلاشیلوردی . رشید پاشا اوتهدنبرو شیخ الاسلام عارف حکمت بکه پک زیاده متوجه اولدینی حالده حرب مسئله سنه دائر اولان او مجلس عمومیلرده عارف حکمت بک

چویرمکه برفرست اتخاذا ایلهمک کبی انسانیتہ وطنپرورلکه یاقیشمیان
 بر حرکتده بولندی . وطنی نائره حربله طوتشدیروب او آتشدن
 چوغنی یاقینی دوشونیوردی . ناسه حرب ایتمکده فائده بولندیغی
 حالده رشید پاشانک بوکا مانع اولدیغی سویلتدیروب اورتهلغه فساد
 صاحدی . وسوختهلری بعض وسائط ایلہ تحریک ایدہرک سوقاقرہ
 دوشوردی . ورشید پاشا عزل اولنورسه اختلالک برطرف اوله جغنی
 دیگر واسطه ایلہ عبدالمجید خان حضرتلرینه القا ایتدیردی . اورتهده
 اختلال یوق ایکن کوزیلان صورت اغتشاشی ده میدانہ کترین
 کندیبی ایدی . سلطان عبدالمجید او مقوله القا آتی دیکلهمدی .
 سوختهلرک حرکتدن اورکمدی . محمد علی پاشاده ذات شاهانه یه
 بالواسطه القا آدن کیرو قلہ یوردی . خواجه شہریاری آقشہرلی
 عمر افندی شیخ الاسلام عارف حکمت بک طرفندن اولہرق حضور
 هایونده بعض وکلانک تبدیلیله بو حرکتک برطرف اوله جغنی افاده
 ایلدیکنده ذات شاهانه عمر افندی یه « خواجه افندی ! بر طاقم
 اسافلک سوزیلہ وکلا عزل وتبدیلنه قیام ایدر ایسہک صوکرہ بودولتی
 اداره ایدہمہیز ! » بیورمشدر .

اواندہ ذات شاهانه بر اقشام طعامنی طویخانہده تناول بیوروب
 سرای هایونلرینه عودت بیوره جقلرنده مملکتده اختلال قورقوسی
 بولندیغنه علامت اولمق اوزره آرابہ سنک اطرافنه بر بلوک سواری
 حاضر ایدلمش اولدیغی کورونجہ « عموماً خلق علیہمزده اولدیغی
 تقدیرده بر بلوک سواری نی محافظہ ایدہمز ! » دیہرک سواری بلوکنی
 کیرو چوبرتمشدر .

او وقتلر بعض محللرہ یافتهلر یاپشدی کہ صورتی بودر :

مرتب‌ه‌سنه گلش ظن ایلش‌ده اولسه لر مهارت سیاسی‌ده آنک درجه‌سنه
 واره‌مادقلرینی ابراز ایلر .

محاربه مسئله‌سی

روسیه محاربه‌سی باش‌لامزدن اول ساده‌دلان زمان موسقووه
 شهرینه بلکه پترسبورغه کیتمک وهیچ اولمازسه قریمی فتح ایتمک
 خیال خایله بک زیاده جنکه خواهش‌کر ایدیلر . آلافرانغه‌لق
 صاتان طاقم ایسه محاربه ظهورنده اوچ آیه قدر روسیه اردوسنک
 ادرنه‌یه کله‌جکی ادعا‌سنده بولنیوردی . ایکی طرفک فکرلری‌ده
 یا کلاش ایدی . زیرا روسیه‌نک قوتنه معادل قوتمز اولمدینی جای
 بحث دکل ایسه‌ده تنسیقات عسکریه ایجاب‌نجه دولت عثمانیه‌نک نظامیه
 وردیف اوله‌رق جمع ایده‌جکی قوه عسکریه‌نک روسیه اردولرینی
 بر خیلی وقت اشغال وتوقیف ایده بیله‌جکی‌ده ارباب‌نجه معلوم ایدی .
 نصل‌که وقوعات‌ده بونی اثبات ایلدی .

سلطان عبدالحمید خان حضر‌تلی قان دوکمی سوم‌دیکندن
 محاربه ایسته‌مزدی . رشید پاشا دخی حرب ایسته‌میوب مسئله‌ینی
 قلم ایله حل وتسویه ایله‌مکه چالیش‌یوردی . عالی وفوآد افندیلر کبی
 رشید پاشا چراقلری اولان دیپلوماتلرده حرب ایسته‌میورلردی .
 عسکری طاقمی حرب هوسکار بولنیور . محمد علی پاشا ایسه حرب
 طرفدارلغنده اوست تتکده بولنیوردی . محمد علی پاشا حرب
 طرفداری کورینه‌رک رشید پاشایه مخالفتده بولمغله قالمدی . دولتک
 اوله بر نازک زماننده حرب مسئله‌سنی‌ده رشید پاشا علیهنده ات‌ریقه

عالمده اولان مضایقه واضطراب هریره تأثیر ایلدیکندن هیچ برحکمک لذتی یوق . لکن اوزاقده بولنمقده حال بشقه اولیور . جناب فیاض مطلق ولی نعمت ملک خصلمت افندی می هر حالده موفق بیوره جقلری دلائل سابقه دن استدلال اولنه رق ایشته بونکله تسلی بولنمقده در .

ایپک بوجکی رساله سی ایچون دخی مخصوصجه تشکر ایدرو بعدزین دخی خاطر دن جیقارلما قلمغی نیاز ایلرم افندم . فی ۱۱ ش سنه ۶۹

عالی

بو مکتوبک ورودنی متعاقب عالی پاشا ایله از میر آوستریا قونسولوسنک آره سی بوزولمسنه منی آوستریا سفارتنک شکایتی اوزرینه عالی پاشا از میر والیلکندن عزل ایلدی . شوالک هفته سنده استانبوله کلدی . عالی پاشا دولتک امور خارجه سنی اداره یه مقتدر ایکن از میرک امور اجنبیه سنی اداره ایده مامش کبی عزل اولنسنه پک جانی صیقلمش وبوندن طولایی رشید پاشایه کوچنمش ایدی . لکن عالی پاشا ایله فوآد افدینک باشلرنده استادلری اولمده دن کیریشدکاری پولتیقه ده آنک معیتنده اوله رق ترتیب و تعریفی وجهله چالیشدقلری زمانکی کبی مهارت و موفقیت ابراز ایده مدکلرینه دقت بیوریلدیوریا !

فوآد افندی محمد علی پاشا صدارتنده خارجه ناظری ایکن قره طاغ مسئله سنک ظهورینه سببیت ویرلمسی محمد علی پاشانک یوزندن ایسه ده بونک خارجه ناظرینه تعلق و فوآد افندی طرفدن او خصوصه دائر یازیلان لایحه نک بر چوق یرلرینه رشید پاشانک اعتراضاتی فوآد افدینک تسلیمه مجبور اولیشی ، عالی پاشانک ده از میرده بر پولتیقه بوزغونلغی چیقاریشی آنلر کندیلرینی رشید پاشا

امیدی بر آز اول عالی پاشا و محمد علی پاشا خاطرری ایچون آنلره یارانلق اوزره خانه سینه اوغرامدقلری ، آدملرینه سلام ویرمکدن چکیندکلری رشید پاشایه منعطف بولنیوردی . اومتین عالیجناب ، قلابی پاک اولان وطنپرور ، قارشوسنده خصم بی امانی محمد علی پاشانک بولندیرلدیغتهده باقه یوب وطنی ، ملتی ، دولتی ایچون او یله شیرلی دوشونمه یوب اولانجه قوت وحمیت وغیرتیه ایشه باشلادی .

او آرهلق ازمیر والیسی وصدراعظم معزولی عالی پاشادن جودت افندییه برمکتوب کلش ایدی که عالی پاشانک مشهور اولان کتابتندن بر نمونه اولوق اوزره صورتی درج ایدیورز .

عالی پاشانک هکتوبی

خواجه محترم افندم

کرمنامه کر مکارانه کزدن خدا بیلور پک آشوری متشکر و ممنون اولدم . طبیعتم بورایه مناسب بعض عبارات و ادبیات عربیه درجیه اظهار فضل ایتک ایسته دی . لکن بخت سیاهم اولبابده سرماییه تدارکنه مانع اولدیغندن یینه بزم قبا ترجمه ایله اکتفا اولندی . همم برکزیده لری اثری اولوق اوزره بر آرالوق چهره بصیرتدن رفع پرده جهالته موفق اوله جغمی مأمول ایتدم ایسه ده بوکاده فلک مساعده ایتدی . هامش کرمنامه ده اشارت بیورلمش فقره لر ،

بلبل آغلر کل جکر خون لاله پر داغ الم

ذوقی بیلمم بو دار محتک کیمدر سورن

بیت مشهورینی اخطار ایتدی . اه انجمنی خیر ایلیه احوال

پك ذكي ومستعد بولديغندن آنى تدریس و تعليمدن ممنون
ربيع الاخر ك اواسطنده على پاشا از مير واليسى اولوب بر بيجى
صوكرده از مير كيمسيه تحصيل نآمام قالدی .

او ائنده روسيه دولتنگ فوق العاده مرخص ايلچينسى او
موسيو منجيقوف استانبوله كلدى . واقع اولان بعض معاملات
طولاني فواد افندى استعفا ايمكله جامدى الاولانك او اخرنده روسيه
پاشا خارجيه نظارتنه فتحى پاشاده تجارت نظارتنه كتيرلدى .
صوكره طوپخاناه مشيرى اولدى . بو صورتله رشيد پاشا مكن
تربيه سندن يتشديريلانلر هپ ايشك خارجنده قالدی . لکن احوال
پولتيقيه آغيرلاشمغله رشيد پاشايه لزوم كورولدى . او وقت قدس
شريفده كى اناختار مسئلهسى اوزرينه روسيه ممالك عثمانيه ده اورتودوقس
مذهبنده بولنان خرسيتيانلر حقنده حمايه دعواسى ايدوب دولت
عثمانيه ايسه بونى محل استقلال كورمكله ايش كشا كشه دوشهرك
كوندن كونه روسيه ايله دولت عثمانيه بيننده محاربه اماره لرى قوت
بوليوردى .

۱۲۶۹ سنهسى شعباننك اون طقوزنجى كونى مجلس والا رئيسى

بولنان كريدلى مصطفى پاشا صدارته كتيرلدى . رشيد پاشا خارجيه
ناظرى ، محمد على پاشا سر عسكر ، رشدى پاشا خاصه مشيرى
رفعت پاشا مجلس والا رئيسى اولدى .

روسيه محاربه سنك مقدماتى رونما اولمغله بر چوق خاص وعمومى
مجلسلر انعقاد ايله مكدده ايدى . بونلرك نتيجه سنده روسيه يه سيف ايله
مقاومت ايچون قوتمز كافى اولمديغى ۱ كلاشيلدى . هر كسك اميدى
رشيد پاشانك مهارت قلميه سنه قالدی . اوت ! بتون عثمانيلرك نظر

« لاینسکن » نام مرخص کلوب ویردیکی اولتیماتومده مندرج اولان مواددن بری بلکه برنجیسی قره طاغ اوزرینه سسوق اولنان قوه عسکریه نك اعاده سی خصوصی اولغله ناچار باب عالی عسکری کیرویه چکمی ایچون عمر پاشایه امر قطعی ویردی . قره طاغلو ایسه بوندن شماردیغندن کوندن کونه قره طاغ مسئله سی کسب مشکلات ایتدی . رشید پاشا باب عالینک قره طاغ مسئله سنده خطا ایتدیکنی درمیان وفوآد پاشانک یازدیغی مذکور لایحه نك محل اعتراضی اولان یرلرینی بیان ایتک اوزره جودت افندی بی فوآد افندی یه کوندردی . فوآد افندی رشید پاشانک اعتراضاتی تسلیم ایتدی . و « مقدا پاشا افندی صدر اعظم ایکن کوچ حال ایله محمد علی پاشایه قارشو طوره بیلدی . شمعی بن آنک معیتده ایم ! نه یاه بیلورم ؟ بی معذور کورمیلدر » دیه جواب ویردی . اندن سوکره بو قره طاغ مسئله سندن طولایی کوریلان ضرر وزیانلر ایسه معلومدر .

عالی پاشا صدارتدن عزل اولنجه جودت افندی یه کندیسی تدریس ایچون رجالیتمکله جودت افندی آکا درس ویرمکه باشلادی . آنلرک آرتق اولکی کبی رشید پاشا دائره سنده بولوشمق امکانی بولمادیغندن جودت افندی اکثریا کوندوزلری وقت بولدقجه وبعضاده کیجه لری عالی پاشانک یانه کیدوب درس ویردی . عالی پاشانک عربیده قوتی یوق ایدی . جودت افندی آکا علم نحو دن برکونینک عوامل نام رساله سنی اوقوتدی . وقواعد عربیه نك تطبیقاتی کوستره رک بر چوق عربی عبارله اوقوتدی . علم منطق دن ایساغوجی اوقودوب آغز دن کندیسنه اقیسه ترتیب ایتدیره رک قواعد منطقیه نك تطبیقاتی دخی کوستردی . جودت افندی شا کردینی

عقد ایده رک کیفیتی موضوع بحث ایتدیروب بوندن صرف نظر ایتدیرمش ایدی . بو قراره دائر فوآد پاشانک عرض تذکره سنی غایت خفی اوله رق جودت افندی او قویوب رشید پاشانک مخدومی علی غالب پاشا تیبیض ایله مش ایدی .

قره طاغ اوزرینه حرکت اولنه جنق اولورسه دولتک باشنه نه صورتله بر قره طاغ غائله سی چیقارمق جنی ، دولتی نصل مشکلات عظیمه یه اوغرا ده جنی بو تذکره مندرج ایدی .

پدرم مرحوم بونک حقنده دیمشدرکه « بو عرض تذکره سنک اصلی ویا مسوده سی بولوب کورولسه رشید پاشانک احوال پولتیقه ده درجه مهارت و ملکه سی معلوم اولور . زیرا مطالعاتی صوکره دن برر ، برر هب ظهوره کلمشدر . »

اولجه عمر پاشایی قره طاغ اوزرینه خفیاً تشجیع ایدن محمد علی پاشانک صدارته کلسی عمر پاشایه بر قاندها جسارت ویرمکه عمر پاشا بر قره طاغ مسئله سی چیقارمق اوزره وسیله آرایه رق بر تقریبله قره طاغ رئیسینی اورکوتمش . اوده حامی مغنویسی اولان روسیه یه مراجعت ایتمش . وسکزیبیک قدر عسکر جمعیله حدودینک محافظه سنه قیام ایله مش ایدی . قره طاغلیلر جوارلرنده کی نواحی یه تجاوزه باشلامه لر یله دولت عثمانیه دخی آنلرک تربیه سنه مجبور اولوب عمر پاشایه اویولده تعلیمات کافیه ویرلمش . محمد علی پاشا ایله عمر پاشا ده کندی اعتقاد لر نجه کویا بر فاتح لک قازانمغه وسیله بولمش ایدیلر .

خارجیه ناظری فوآد افندی بو باده دولتک حرکتی حقیقی و مشروع اولدیغنه دائر مفصل بر لایحه قلمه آلمش . عمر پاشا قره طاغ اوزرینه هجوم ایله ایلر و ملکه ده ایکن اوستریا دولتی طرفندن

بولمديغنى سويله مش ایدی . اوکي شيلر اطرافنده کي کيمسه لرك ايشی ایدی . ارتکابی اولمیان وزرادن برطاقلری اویله اطرافنده کي آدم لرك یوزندن طعنه اوغرا لر دی . رشید پاشا منسوبانندن بو التزامات ایشنه کیریشمیان پک آز کیمسه قالمیشیدی . رشید پاشا طاقنک ادعاری منع ارتکاب ایله معارف ومدنیتک ترقیسنه خدمت ایله مک اولدینگی حالده اویله چیرکین تمتعاه کیریشملری افکار عامه یه سؤ تأثیر ایله مش ایدی . بین الناس اعتراضلر چوغلادی . عبدالمجید خان حضر تلی ده بو التزام اصولی « سرقت مأوله » ديه تعبير بیورمشدی . او وقت هدیه نامیله قیمتلی اشیا اخدی منع اولدینگی کبی بو التزام اصولی ده منع اولنه رق مزایده سز اعشار و رسومات صاتیلمامسی قاعده سی وضع اولندی . ارباب عفت ذاتاً اومقوله شیلردن حصه دار اولدقلرندن بو امر ونهیدن ضرر کورمديلر . اهل ارتکاب ایسه هدیه یرینه کیزلیجه ارتشایه قویولديلر . و مزایده ده التزاماتی قباتمق کبی یوللره دوکولديلر . بویله بول بول پاره قازانانلرک اکثریسی ده اومبالغی محافظه ایده میوب درلو ، درلو سفاهت لرده صرف ایلدیلر . هایدن کلن هویه کیدیوردی !...

یر سنه ایچنده بویله درت دفعه صدارتک تبدلی ایشلره طورغونلق وقاریش یقلق کتیردی . رشید پاشانک خارجه قالمسی پولیتقه جه موجب مضرت اولدی . مقدا عمر پاشا بوسنه بی اوروب بوشناق لرك صلابتلرینی قیردقدن سوکره قره طانغی ده اورومق ایسته یوب بر فاحلک املنه دو شمش . داماد محمد علی پاشا دخی آنک افکارینی ترویج ایله مش ایسه ده رشید پاشا بوکا احوال سیاسیهنک ماعد اولمديغنی بیلدیکندن فتحی پاشا محمد علی پاشا ایله فوآد پاشادن مرکب برانجمن خاص الخاص

دکیشوب امنیت کوسترلمکه باشلاندى . رشید پاشا دائره سنده ده اولکيسندن زياده رعایت ايدلمکه باشلاندى ، آرتق هرکس امنیت ايدوردى .

ذات شاهانه نك جودت افندى يه اولصورتله التفاتى جودت افدينك هيچ برطرف طومتنه يوب دیدى قودى يه قارىشمدينى مسموع شاهانه اولمسندن ايلرو گلش بولنديغنى صوکره جودت افندى يه معلومات ویرمشلردر .

ایکى آیه وارمادن عالی پاشا صدارتدن ذى الحجته نك يکرمى برنده عزل اولنه رق يرينه رشید پاشانك خصم قویسى داماد محمد علی پاشا صدر اعظم و آنک آدميرندن محمود پاشا قبودان دريا نصب و تعیین اولنديلر . محمد علی پاشا خلقه پک زياده عظمت و طفره فروشلق کوسترمش . رشید پاشانك تراکته مألوف اولان خلقه محمد علی پاشانك کبر و تعظمى پک آغیر گلش ایدی .

اوانساده رشید پاشانك صرافى اولان مغرديجك اوطهسى قباديلوب دفترلى آلندی . لى المطالعه رشید پاشا متعلقاتندن بر خيلى ذانك حصه مند تمتعات کثيره اولدقلى کورلمکه محمد علی پاشا طرفندن حضورها يونه عرض اولندی . و محمد علی پاشا طرفندن « رشید پاشا بزلى ارتکاب ايله اتهام ايدر . کنديسى عفت و استقامت دعواسنده بولنور . باقکز دائرهسى خلقى خزينه دولتى نصل يغما ايتمشلر » دینلدى . بودفترده جودت افدينك اسمى بولونماسى جمله نك حيرت و تقديرينى موجب اولدى . زيرار رشید پاشانك اك تکليفسىز و الك نفوذلى منسوبينندن بولنيوردى . پدرم مرحوم رشید پاشا طرف شاهانه دن بول ، بول عطيه آلمقده ايديسه ده رشوته تنزل ايتديکنى ، ارتکابى

اونوده مازدی . و آني ده يك سوه ردی . سودكلى طرفدن كلن
 بو برودت ايسه اكا او قدر تأير ايتدی كه او عالمدن بتون بتون چكيلمك ،
 مأموریتی ده عالم سیاسیاتی ده ترك ايله كلدیكى یره ، مدرسه عالمه كیتمك ،
 اسكى تصورلرینی میدانه كتیرمك اوزره قرار ویردی . آني او مدرسه
 او طه سندن چكنلر شمدی آني ایصندیرمش اولدقلى عالمدن
 صغودیورلردی . جودت افندی اوزمان شویتى سويله مش ایدی .

يارك وفاسی يوق دل اغيار كينه جو

جودت عزیمت ایتلی عزالت دیارینه

قائم مدرسه سنده کی او طه سنك دوشمه لرینی تجدید ایتدیرمكه
 تشبث ایلدی . اكمال اولندیغنده اورایه چكيلمسی مقرر ایدی .
 او اثناده یعنی ۱۲۶۸ سنه سی ذی القعدة سنك سلخی اولان صالی
 كونی بغته باب عالی یه تشریف هایون وقوع بولدی . دائرة هایونده
 یوقارودن اشاعی دیزلمسی معتاد اولان ذوات میاننده جودت افندی ده
 بولندیغی حالده دیزلدیلر . سلطان عبدالمجید حضرتلری آتندن اینوب
 دائرة هایونلرینه کیدرکن جودت افدینك اوکنه کلینجه طوردی .
 و عالی پاشایه باقرق « جودت افندی بودکلی ؟ » دیدی . عالی پاشا
 « اوت افندیم » دینجه « بن آني چوق سوه رم . زیرا هم درایتلو
 و معلوماتلو برذاتدر همده حسن اخلاقی واردر ، دیوب یورودی .
 عودت هایوندن سوکره عالی پاشا جودت افندی بی چاغیروب توجه
 شاهانه نك حقنده برکمال اولدیغی تبشیر ایلدی . و ترجمه اولنق اوزره
 موقوف اولان اوراقی ویردی . واندن سوکره ده اودرلو اوراق
 هپ کندیسنه ویزیلوردی . باب عالیده بردنبره جودت افندی یه معامله

واردی . رشید پاشا ایله عالی پاشانک اره سی آچیلوب طرفین یکدیگرک
 علیهنده اولدقلری جمله نك معلومی ایکن مخلص وصافدل شوکت بک
 « هیچ اویله شی اولورمی » دیه رک بوکا احتمال ویره مدیکندن ایکی طرف
 ایله ده خالصانه کوریشوردی . لکن جودت افندینک رشید پاشا ایله
 اولان مناسبتی وخصوصیتی وفؤاد افندی ایله اولان انسیت وارقداشلغی
 شوکت بکک رشید پاشا و عالی پاشا ایله اولان احبابلغنه بکزه مدیکندن
 هر ایکی طرفده اکا زیاده اهمیت ویریورلردی . خلاصه سانکه جودت
 افندی قرآتنه لی ایش کی هر کس آنکله اختلاطدن اجتناب ایدیوردی .
 رشید پاشا وفؤاد افندی هر ایکسی ده جودت افندی به اولان حسن
 معامله لرینی دکشدرمه مشلر سه ده رشید پاشا دائره سی خلقیله باب عالی
 طرفک بویولده کی شیلرینی چکمه کده بک چوق تحمل لازم کایوردی .
 رشید پاشا آدم لرندن وجودت افندینک احباسندن بولنان بری
 اکا نصیحت یوللو « یابزم طرفه کل ! یا اوته طرفه کیت ! ایکی بایراقدن
 برینه یازیل ! زیرا بورایه کلوب کیتدی بک ایچون هیئت حاضره ، سندن
 امین اوله ماز . بز یارین میدانه چیقار سه ق برنجی ایشیمز سنی از مکدر ! »
 دیمش . جودت افندی جواباً « بن داعیان دولتدن ایم ! کچوک رتبه ده
 بر آدم ! وکلانک اختلافنه قاریشمق بکا یاقیشماز . بن هر کسه باریشم
 بهمه حال بر بایراق آلتنه کیرمک لازم کلور سه بایزید میداننده بر
 بایراق آجوب یالکزجه آلتنه اوتوریرم . » دیمش .
 کندیلرندن کچمامک ایچون دوچار اولدینی بومعاملات ناروا ،
 آرتق جودت افندینک بک زیاده کوجنه کیدیوردی . رشید پاشایی
 ترک ایتکی نانکورلک عدایلدی کی . اکا بک بیوک محبت قلبیه سی
 واردی . فؤاد افندی ایله اوزمانه قدر اولان انسیت و محبت اخوتکارانه بی ده

ساقط اولدینی جهتله مأموریندن هیچ کیمسه آنک دائره سنه کیتمه یوردی . زائرلردن ، خلوصکارلردن اوتوره جق ، طور یله جق یربولنمیان اودا ائره سسز وتنها بولنیوردی .

داماد سعید پاشا فقره سننده رشید پاشایی ترک ایتیموب یانندن آیریلمیان جودت افندی اودفعه ده رشید پاشایی یالکز برافندی . بوندن طولاییده باب عالیده بولناملر جودت افندیدن بییکانه طور ییورلردی . حتی باب عالییه تونس ، یمن ، طاغستان ، خیوه خوقندکی دیاردن کلان عربی وفارسی اوراقی جودت افندی ترجمه ایله وایجابینه کوره عرض ایتدیروب جوابلرینی قلمه آلمقده ایکن عالی پاشا صدارته کله لی اومثللو اسراره دائر اولان اوراقی جودت افندییه ویرمه یور، باب عالیده ایسه اندن بشقه انلری ترجمه یه و جواب تحریرینه مقتدر مترجم بولندیغندن اوکاغلر موقوف طور ییوردی . جودت افدینک بوفدا کارلنی رشید پاشا طاقمی طرفندن تقدیر اولنه جق یرده آنلرده جودت افدینک فؤاد افندی ایله کوروشمه سنندن طولایی اکیان باقیورلردی . بوندن طولایی جودت افندی رشید پاشا دائره سنندن کوردیکی بارد انظاره تحمل ایله ینه رشید پاشا سنی برافه یوردی . فؤاد افندی کچمکده جودت افندی ایچون ممکن دکل ایدی . اوفؤاد افندی پی ده اندن وازکچه میه جک قدر سوه ردی . آنکله برقرداش کی یشامغه آلیشمش لردی . رشید پاشایی اومنکویت زماننده ترک ایتمه می ده هرکسک کنندیسنندن اوزاق قاحسنه باعث اولیوردی .

اسکی حالنده قالان برده بکلکچی شوکت بک ایدی . شوکت بک رشید پاشانک خواص بنده کاندن بولندینی حالده عالی پاشایه ده اخلاصی

معاش آلمغه نه حقى واردر ؟ ، ديه معاش مذكورك خزينه خاصه دن
تخصيصنى فرمان بيورمش ايدى .

عالى پاشا هر نه قدر افنديسى اولان رشيد پاشايه صورتا حرمت
و رعائتده قصور ايمه يورسه ده رقابت و حرص جاه بو تبدل مناسبتيله
سيرتده حالى بشقه لاشديرمش ايدى . فؤاد پاشايه هيئت وکلاده بولمغله
عالى پاشا ايله متحد اولوب سرعسکر رشدى پاشايه آنرله برلشهرک
اوچى عقايم تله کچى اتحاد ايله رشيد پاشا عليهنه دوشديلر . على
پاشا ايله فؤاد افندى منسوبانى دخى رشيد پاشا طاقندن معدود ايکن
آنرده رشيد پاشا طاقندن آيريلديلر .

آمدجى محمود ندیم بکده اولجه رشيد پاشانک خواص خلوصکارانندن
ايکن يکي چيقان طرفه دونمش و صدارت مستشارلغنه کچمکه چاليشمش
ايسده بکلکچى شوکت بکک قدمى قيريله ميوب اونصب اولمغله محمود
بکده فرانسزجه بيلمديکي حالده خارجه مستشارى نصب اولمش .
محمود ندیم بک لسان آشنا اولمديغندن بو مأموريتک کنديسى ايجون
موقت اولديغنى بيله رک خوشنود قلامشدر .

مأمورينده ايکي يه منقسم اوله رق برطاقى بونلره ميل ايتدى .
برطاقى ده رشيد پاشا طرفدارلغنده ثابت قالديلر .

بو حال زواللى رشيد پاشا ايجون اليم ايدى . کندى تعليم ايله يوب
يتشديرديکي و ايکي قولى مثابه سنده بولنديرينى ، کنديسنه سرداش
ايدينديکي ، مهارت سياسيه سندن تجربه و ملکه سندن فيضياب ايلديکي ،
برينى کندى ايله وزراته ، ديکرينى رتبه بالا يه قدر چيقاردينى بو ايکي
سوکيلي و قيمتلى شاگردلرينک اکا اويله ارقلرينى چويرى و يرمه لرى
کوجنه کيتميه جک برشى دکل ايدى . اوئشاده رشيد پاشا نظر هايوندن

يك چوق چالیشمش سده فائده سی اوله یوب ذات شاهانه فؤاد افندی یه
 « بن بودولتی سلفمدن نصل بولدم ایسه خلفمه اولیجه ترك ایده جکم!
 اکر بو استقراض بوزولماز ایسه سلطنتدن استعفا ایدرم » بیورمشیدی.
 بناءً علیه مذکور استقراض فسخ اولندی. و بوندن طولایی اعطاسی
 لازم کلان تضمینات اقیه سی بین الوکلا توزیع و تحصیل قیلندی.

بو استقراض مخالفتی زماننده فتحی پاشایه احباسندن بری « نیچون
 باب عالی یه بویله ضد کیدیورسین؟ باب عالی یه قارشو کیتیمک انی شی
 دکدر! » دیدیکنده فتحی پاشا جواباً « بن باب عالی یه اصلاً مخالفت
 ایتیمک ایسته تم. لکن بیلورم که بودولت بش غروش بوج ایدرسه
 باتار! زیرا بر کره بورجه آلیشورسه سو کره اوکی آلماناز! دیونه
 مستغرق اولور کیدر » دیمشدر.

بومسئله ایچون پدرم مرحوم دیمشدر که « متعاقباً روسیه محاربه سی
 ظهوره کلدی. مجبوریت صحیحه تحتنده اوله رق اوروپادن بر مقدار
 آلتون استقراض ایدلدی. بو وجهله استقراضه آلیشیلدی. استقراض
 ایشلرنده بولتان بعض وکلا و مأمورین دخی بوندن تمتعه مألوف
 اولدی. آندن سو کره آرتق اوکی آله میوب فتحی پاشانک دیدیکی
 حالر ظهوره کلدی. جسم دولته اونولمز یاره لر آچیلدی. بزخارینی
 چکیورز! یاره لریمزه بهوده نمک تأسف ا کیورز! »

سلطان عبدالمجید بیت المالی محافظه خصوصنده غیرت کوستریوردی.
 حتی فؤاد افندی آمدجی ایکن سرای هایوندن اخراج اولتان بر آغایه
 مالیه خزینه سنندن شهریه ایکیوز الی غروش معاش تخصیص ایله
 صدر اعظم بولتان رشید پاشا طرفندن عرض اولندقدده سلطان
 عبدالمجید « نم خدمت مخصوصه مده بولتان آدمک مالیه خزینه سنندن

قاعدہ تصرفہ رعایت لازم ایکن استقراض یولی آچیلحق ایستہ نیلدی .
یویولی اے زیادہ ترویج ایدن فؤاد افندی ایدی . نہایت فرانسہ دن
استقراضہ قرار ویرلدی .

اوزمانلر رشید پاشا ایله داماد فتحی و محمد علی پاشا لر آره سنده کی نفاق
و مخالفتن طولایی رشید پاشا صدارتن عزل ای دیله کلکده اولدیغندن
بو کره فتحی پاشا ایله رشید پاشا آره سنده کی نفاق و مباہنت کسب
شدت ایله یکنندن ذات شاهانه ایکسینی ده عزل ایدوب عالی پاشایی
صدر اعظم و فؤاد افندی بی ده خارجیہ ناظری نصب ایله مشدر .

استاد ایله شاگردلر

خلق رشید پاشانک یرینه عالی پاشایی یاقیشدیره میوب او یله بر
آدمک یرنده عالی پاشایی کچوک کورویورلردی .

عالی پاشا صدارته کلدیکنده استقراض عقدی مسئله سیله مشغول
اولیوردی . فتحی پاشا ذات شاهانه یه « پدرکز ایکی دفعه روسیه ایله
محاربه ایتدی ، بو قدر سفر لر آشوردی ، بونجه غائله لر کچیردی
خارجدن برپاره استقراض ایتدی . زمان هایونکزر آسایش اوزره
کچمش اولدینی حالدہ استقراضہ عالم نہ در؟ ، دیمکله ذات شاهانه بوندن
متاثر اوله رق استقراضک منغنی التزام بیوردی . استقراض مقاوله سی
امضالانمش بولندیغندن باب عالی ده بونی التزام ایدیوردی . فرانسز
سفیری فؤاد افندی یه عالمک حالی بکنه مدیکنی ، بر محاربه ظهوری احتمالی
سویلیه رک اللرنده براز آلتون بولنق اوزره استقراضک بوزولمانسی
نصیحتنده بولنمش اولدیغندن فؤاد افندی ذات شاهانه بی اوبابده اقاعه

۱۲۶۷ سنه سنده مالیه ناظری نافذپاشا بو حالدن شکایتیه باشلادی. و برکون مجلس مخصوص وکلاده « ایشته ! بو آی باشنده آیلقلر ویريله میوب بر هفته تأخره مجبوریت کورولدی ! » دیمسیله وکلا شاشیردی ، تلاشه دوشدی . « بر آیک آخرنده هر کس مستحق اولدینی آیلغنی یکی آیک برنجی کونی ایسته یوبده ویريله مزسه خزینه افلاس ایتمش اولزمی ؟ حالمز نه اولور ؟ » دیه دوشونمکه باشلادیلر. رشید پاشاده « ذات شاهانه بونی طویارسه نه بیورر ؟ » دیه تلاشه دوشدی . بونک اوزرینه مالیه خزینه سنک حالی آ کلامق اوزره مجلس والا دائره سنده بر قومیسون تشکیل اولنوب بوکا سر عسکر رشیدی پاشا، خارجیه ناظری عالی پاشا، مستشار صدر عالی فؤاد افندی ایله اولوقت مالیه ده دفتر دار بولنان خالد افندی مأمور اولدی. خزینه دن دفتر لکتیریلوب ایراد و مصرف موازنه ایدلدی. کورولدی که دولتک مصارفی وارداتی آشمش ! مالیه ایشی صحیحاً فنا لشمش ! خزینه بر « قریز » حالنه دوشمش ایدی .

« قریز » لفظنک لسان ترکیده ترجمه سنی بوله مدقلرندن ا کا مقابل کله بولمقده بر مسئله اولدی . بر کیجه فؤاد افدینک یالیسنده او خصوص حقنده قونوشیاورکن جودت افندی بونک ایچون « بحران » لفظنی بولمغله قریزک ترجمه سی اولمق اوزره قبول اولندی . بو خصوصه دائر تقدیم اولنان عرض تذکره سنده « خزینه مالیه نک حال بحرانی » دیه تحریر قلندی . آندن صوکره قریز مقامنده بحران کله سی استعمال ایدلدی .

۱۲۶۸ تاریخنده مالیه مسئله سی کسب اهمیت ایدلدی . باب عالیده هر کس آندن بحث ایتمکه باشلادی . امور مالیه یی اصلاح ایچون اولا

استانبول پایہ سنده دخی بر اخیلی ذوات بولنوب بولنرك آرپه لقلری
دخی شہریہ اوچر بیک بشر یوز غروشه ابلاغ اولنوردی . سائر
موالینک آرپه لقلری و مدرسینک معیشت و معاشلری متفاوت
صورتده ایدی .

اوزمانکی مأمورین حکومتک کیمیسیدی ده خانہ و ساحلخانہ تدارکنہ
محتاج بولمغله آره صرہ بعضیلرینه عطایای سنیہ ویریلوردی . متنفذین
و منتسبینه شورادن ، بورادن خلیجہ ہدیہ لر کلوردی . بول ، بول
معاشلر ہر آی چیقیدینی خالدہ سفاہت ده ایلرولہ مش اولدیغندن
بولردن چوغنی صیقیدی ایله کچینورلر و برخلیسیدی ده مدیون ایدی .
مسیرہ لر اصحاب ذوق ایله لبالب طولیور . قلبہ کدر و ذہنہ غم
کتیرہ جک شیردن ہر کس اجتناب ایدیور . برحیات بہشتی امرارینہ
چالیشیلور . ذوق و نشئہ حکمران اولیور . سانکہ دنیا جنت یاپیلماق
ایستہ نیلیوردی ! شرکت واپورلرینک بوغاز ایچنہ ایشلہ مکہ باشلامسی
ساحلخانہ لرك فیثاتی ترقی ایتدیرمش ، ہر طرفدہ املاک قیمتی
یوکسلمش ، آلافرانغہ ملبوسات و تجملاتہ رغبت ، خانملرك دخی
آلافرانغہ ککینمہ لری ، مودالر اوزمانلر باشلامش ایدی . آلافرانغہ
لباس و مودا سرای ہایونہ دہ داخل اولمش ایدی . استانبولدہ اخذ
واعطا چوغالیدی . اصناف طاقی زنکین اولدی . استانبولدہ برثروت
کاذبہ کوریلوردی . حالبوکہ امر تجارتجہ ادخالات و اخراجاتک
موازنہ سی بوزلیدی . اوروپایہ علی الدوام نقود کلیہ کیدیوردی . موازنہ
مالیہ شاشوب دولتک وارداتی مصارفنی قوریمہ یوردی . حالبوکہ
خزینہ نک احوالہ باب عالیجہ معلومات صحیحہ اولدیغندن موازنہ یہ
اہمیت ویرلمہ یوردی .

ایچون دخی شهریه بیک غروشدن ایکی بیک بشیوز غروشه قدر معاش ویریلیوردی . بو منصب صاحبترینک معیتلرنده کی قلملرده رتبه نانیه اصحابندن اوچر بیک غروش شهریه معاش آلور متعدد سر خلیفه و معاون و ممیزلر بولنوردی . آمدی او طه سنک اصول متخذه سی موجبجه رتبه نانیه اصحابندن یکر می تفر خلفاسی اولوب شهریه ایکیشر بیک بشر یوز وقدماسنکدها زیاده معاشری واردی . سائر اقلام باب عالیده موجود اولان کتبه نیک رتبه لری متفاوت اولدینی کی شهریه معاشری دخی یکر می بش غروشدن ایکی بیک بشیوز غروشه قدر بولنور ایدی .

دیوان هایون قلمیله اندن مفرز مهمه ورؤس و تحویل قلملرنده بولنان کتبه نیک سنوی سکسان بیک غروشدن یکر می بیک غروشه قدر بدل ایله مقید زعامتلی اولوب بلاولد وفاتلرنده بدل زعامتلی معاشه تحویل ایله او قلملرک کتبه سنه تخصیصی نظامه ربط اولنمشیدی .

ایشته باب عالینک اجمال احوالی بو منوال اوزره اولوب دوائر سائره رجالی و مأمورین و کتبه سی آنلره مقیس ایدی .

شیخ الاسلامک معاش و تعییناتی شهریه یوز بیک غروشه بالغ اولوردی . او وقت اون یدی ، اون سکر قدر صدور کرام بولنوب بولنرک اسکینسه یعنی اک اول روم ایلی پایه سی آلمش اولانه عالم اولسون ، جاهل اولسون رئیس العلما دینلوب آنک شهریه معاشی اون بشیک غروش ایدی . دیگر روم ایلی پایه لیلرینک آرپه لقلری ایله ضمیمه سی اولان معاشری شهریه طقوز بیک غروش و اناطولی پایه سنده بولنان صدورک شهریه لری یدیشر بیک غروش ایدی .

معزولرندن بعضیلری مجالس عالیہ مأموریتی عنوانیلہ مجالس وکلا
اعضاسندن عد اولنورلردی .

صدراعظم ، سرعسکر ، قبودان دریا ، طویبخانه مشیری ، مجلس
والا رئیس ، ضبطیه مشیری ، دائما وزرادن ، مستشار صدر عالی
رتبه بالا اصحابندن ، سائرلری بعضاً وزرادن و بعضاً رتبه بالا اصحابندن
بولنورلردی . وزیر اولان وکلانک شهریه التمش بیکن یوز بیکن
غروشه قدر خزینہ مالیه دن مخصص معاشلری و مکمل تعیناتلری
ورتبه بالا اصحابنک اوتوز بیکن غروشدن اللی بیکن غروشه قدر
معاشلری وات اکمک تعیناتلری اولدقدن بشقه نظارتلرک اکثرنده
ناظرلره مخصوص خرچلر دخی وار ایدی . علی الخصوص مالیه
ناظرینک تحصیلداریه سی کلی مقداره بالغ اولیوردی . او وقتک بیکن
غروشی یکرمی درهم مقداری آلتونه یاخود اوچیوز یکرمی درهم
قدر سیم خالصه مساوی ایدی .

باب عالی رجالدن دعاوی ناظری و بکلکچی و آمدی و تشریفاتچی
بولنانلر رتبه اولی صنف اولنی حائز اولوب شهریه اون ایکیبیک
بشیوزدن یکرمی بیکن غروشه قدر معاشلری و مقدار کفایه ات
واکمک تعینلری ، بعضلرینک منصوبلرندن خرچلری دخی وار
ایدی . صدراعظم و خارجیہ مکتوبچیلری و دیوان هایون ترجمانی ،
داخلیه و خارجیہ کاتبلری و مجلس والا تحریرات مدیری و دعاوی
ناظری معاونی اول و ثانسی و اوراق مدیری بولنانلر رتبه اولی
صنف ثانسی حائز اولوب شهریه التی بیکن اون بر بیکن غروشه
قدر معاشلری ، و بعضیلرینک تعیناتی اولدقدن بشقه بعضیلرینه
طشره و زراسی قبو کتخدانی علاوه مأموریت ایدیلهرک بونک

برده عباس پاشا انکلیزره یا قلاشوب حتی انکلیزلی کنندن خوشنود ایلمک اوزره مصر دن سویشه بر تیمور یولی انشا ایتدیرمش و کندی موقعی خصمانه قارشو تأمین ایلمش او زمان رشید پاشا ایله عباس پاشا بیننده مابینت وقوعه کلوب رشید پاشا عباس پاشا علیهنده بولندینی حالده عباس پاشانک انکلیزلی ایله ارسه ای اولمسندن آکا بر شی پایه مدینی و یامنی موافق بولمدینی واقف اولنلرجه معلوم اولسی کیفیتی فوآد پاشانک عزل یولنی طوتمامسندن مغبر اولسنه ضد دوشه رک بر تناقص میدانه کتیریر و بر سبب دیکرک موجودیتی کندینی حس ایتدیرر . بلکه محمد علی پاشانک کندی اوکنه سردیرمک ایستدیکی التمش بیک کیسه یعنی اوچیوز بیک لیرایی ایتوب باقماش اولان او بیوک آدم کندی شاگردینکده عطیه اوله رق دخی ویریلان آلتونلره اویلجه معامله ایلدیکنی کوره مدیکندن طولایی محزون اولمشدر . بو مصر مأموریتندن صکره رشید پاشا ایله فوآد افندی ارسه ظاهر آینه اولکی کبی پک ای کیتمکده ایسه ده باطناً بر آاز شکر آب اولدی .

ذوق و سفاهت

او زمانک مجلس وکلا هیئتی صدر اعظم ، شیخ الاسلام ، سرعسکر ، قپودان دریا ، طوپخانہ مشیری ، مجلس والای احکام عدلیه رئیس ، خارجیہ ناظری ، مالیه ناظری ، خزینہ خاصه ناظری ، اوقاف هایون ناظری ، تجارت ناظری ، ضبطیه مشیری ، مستشار صدر عالی ، والده کتخداسی اولانلردن عبارت ایدی . صدارت

عباس پاشا دن آلدینی بر چوق آلتونلره طمعاً اولدیغنی سویله ملریله ایجه گفت کو اولمش ایسه ده مصرده فؤاد پاشا ایله بولتمش اولان پدرم درس لریمزك مصره عا ند بو قسمنی تقریرنده فؤاد پاشایه عباس پاشا طرفندن بر مبلغ جسم ویرلدیکی محقق ایسه ده فؤاد پاشا کوره جکی خدمتی او پاره مسئله سنه اویدیره رق یامیوب عباس پاشا ایله اوزلاشمق جهتی دولتته نافع کوردیکی ایچون او یله یامش و بوندن ممنون قالان عباس پاشاده آکا عطیه ویرمش اولدیغنی آکلا تمش ایدی . جودت افندی پاره لرك ورودینی بیلدیکی حالده او مبلغ کلینك مقدارینی نه جودت افندی فؤاد پاشایه صورمش نه ده فؤاد پاشا آکا سویلشدر . فؤاد افندی مصر دن عودت ایلدیکنده کوردیکی خدمتی رشید پاشاده تقدیر و تحسین ایلدی . لکن بو تقدیراتی سویلدیکی زمان طورنده کی طونقلق بر شیده عدم مندی نیتی حس ایتدیر یوردی . بوکا فؤاد افندی عباس پاشانك عزلی جهتی طوتسه ایدی رشید پاشا ده ممنون اوله جنی معناسنی ویرن اولمش ایسه ده رشید پاشا او فکرده اولسه کندی کوندردیکی فؤاد پاشا کیدرایکن آنی حس ایتدیر می بو آکا او یوله تعلیمات ویر می لازم کلزمی ؟

حالبوکه او خصوص ایچون موافق و مناسب کوره جکی صورتله حر کتده تمامیله مختار اوله رق کوندرمش . محمد علی پاشایه ویر یله جك فرمانك اولجه مسوده سنی کندیسی یازدیغنده قویمش اولدیغنی سنوی سکسان بیك کیسه ویر کو آنك عزلیله یرینه کچن هیئت وکلا طرفندن آلتمش بیك کیسه یه تنزیله موافقت اولنمی او وقتدنبرو رشید پاشایی اوزمش اولان مسائلدن بولندیغندن فؤاد پاشانك آنی سکسان بیك کیسه یه ابلاغی رشید پاشانك او خصوصه کی املنك حصولی دیمک ایدی .

سنه سی جمادی الاخره سنک اوچنجی کونی سائق شادی نام فرقتین واپور هایوننه را کبأ مصره حرکت ایلدیلر. ماه مذ کورک اون بشنجی کونی مصره واصل اولدیلر .

فؤاد افندیله جودت افندی مصرده حیسون نام سرایه مسافر ایلدیلر . موسم ایلک بهار اولوب استانبولده هنوز بوغاز ایچنه نقل اولنماش ایکن مصری پک صیجاق بولان جودت افندی استانبولی خاطر لادینی کبی رشید پاشان افتراقده اکا کوچ کلش اولدیغندن برغزل سویله مش ایدی که او غزلک آخربیتلری شونلردر .

آکوب استانبولی فریادم ایله ایلرم آهنگ

بوراده عودوقانون پرده سین کوش ایتدیکم دملر

کلنجه یاده جودت آغلام صدر کر مکارک

در لطفنده ا کداری فراموش ایتدیکم دملر

رشید پاشای دریا دل که نیل آسا آقار اشکم

کلوب یاده می فیضی ایله جوش ایتدیکم دملر

فؤاد افندی بو مأموریتده موفق اولدی . مصرک سنوی آلمش

بیك کیسه ویرکوسنی سکسان بیك کیسه یه ابلاغ ایتدیردی . میراث

مسئله سی ده صلحاً تسویه اولندی .

مصر بکلرینک امالری عباس پاشانک عزل وتبیدیلی اولدینی حالده

فؤاد افدینک او یوله کیتامسندن طولایی آندن ممنون اولمامشیرایسه ده

عباس پاشا پک ممنون اولدی . فؤاد افدینک خدمتی دولتی نزدنده

مقبول اولدی .

مصر رجاندن بوندن خوشنود اولیانلر فؤاد پاشانک اوزلاشمق

صورتیه ایشی تسویه ایلوب عباس پاشانک عزلی یولنه کتتمه سی

برودت انجمن دانشك كشادی كونده كسب شدت ایلدی . آندن
 صوكره فتحی پاشا مجلس معارفك ایشلرینی ترویجده اکثریا طرف
 خلافته بولمیشدر . او زمان قبودان دریا اولان داماد محمدعلی پاشاده
 رشید پاشانك بك بیوك دشمنی اولوب دائما آكا ضد بولنور ، آنك
 علیهنده آنتریه چویروب امور حكومتی كندی الینه آلمق ایستردی .
 رشید پاشا ایسه رأینده مصر ، عزم وثبات صاحبی بر ذات اولوب
 هیچ برینه سرفرو ایتمزدی .

فتحی پاشانك رشید پاشایه كوچمه سی نتیجه سی اوله رق ۱۲۶۸
 سنه سی ربیع الاخری بشنده رشید پاشا عزل ایدیله رك رؤف پاشا
 صدراعظم اولدی . برهفته صوكره رشید پاشایه مجلس والا ریاتی
 توجیه بیورلدی .

جمادی الاونك اون سكزنده ینه رشید پاشا صدراعظم اولدی .
 مصر والیسی عباس پاشان اعضای خاندانی و پدرینك امكدارلری
 مشتکی اولوب امرای مصریه طاقم ، طاقم استانبوله كلهرك كوردكلری
 بد معاملهدن شكایت ایتمكده اوله لریله رشید پاشانك آنلری صحابت
 ایتمسندن عباس پاشا ایله اره لرینه برودت و مبانیت دو شمشیدی . باب
 عالی ایله مصر والیسی آره سنده کی مبانیت ابو برشی اولمدیغندن بونك
 رفعی ایچون صدارت مستشاری فؤاد افندینك مأموریت مخصوصه ایله
 مصره اعزامی قرار کیر اولدی . بوندن بشقه محمدعلی پاشا مخدوملری
 و کریمه لری پدرلرندن قالان میرائی ایسته مکده عباس پاشاده بوکا
 یناشما مقده بولندیغندن بو میراث مسئله سنده برصورت ویرمك لازمه
 حالدن اولغله بونك ایچونده علمادن برینك برلكده کیتمی تنسیب
 اولنه رق فؤاد افندییه جودت افندی ترفیق ایدلدی . التمش سکز

توزیع اولنان تألیفات ایچنده تاریخ جودندن بشقه بر اثر میدانه
چیقاریله مدی .

رشیدپاشا موقع اقتدارده بولندجه سیاسیاتده کی مهارت و مساعیسه
خارجاً دول معظمه ایله تأیید مناسبات و داخلیلاً نشر علوم و تنظیم
قوانین جدیده و نظامات ایله آز زمانده پک چوق ایشلر کوره رک
دولت و ملتیه خدمت ایتمیشدر . تجدد و ترقی اولوجهله کیتسه ایدی ،
کندیسی هپ موقع اقتدارده بولنوبده او خدمت کرده دوام ممکن
اولسه ایدی ده پک چوق شیلر میدان ککش بولنوردی . حتی موقعندن
امین اوله میهرق بعضاً حیاتی ایچون قورقورلر کچیره رک هر موقعه کچدکجه
عزمنده دوامی ده کندیسنک پک بیوک اقدام و ثباتی ابراز ایلر . لکن
بو غیور آدم ایکی ده برده موقعندن آتیله رق باشلادینی شیئی او بر
موقعه کلیشنیده ا کاله مجبور اولیور . موقع اقبالده بولندجه دخی
بر چوق دشمنلری آنکله اوغراشیورلردی . آز زمانده میدان
کتیردیکی آثار نافعنه مک مهملرندن بولنان انجمن دانشک کشادی ده
آ کا یکیدن دشمنلر پیدا ایتمش و بونلر آره سنده پک صاحب نفوذ بر
دشمن ده قازاندرمش اولدی ! شویله که انجمن دانشک کشادی کونی
وکلا و مأمورین ایکی صنفه تقسیم اولنوب ، بری اصحاب دانش عد
اولنان رشید پاشا طاقی ایدی . دیگر قسم بونلرک خارجنده قالمغله
آنلر رشید پاشایه دلکیر اولمشلردی . خارجده براقیلانلردن بری ده
فتحی پاشا ایدی که فتحی پاشا دامادشهریاری ، واو آنده طویخانه مشیری
و مظهر کمال توجه شهریاری اوله رق عادتاً مستشار سلطنت مقامنده
ایدی . اوللری اصول جدیدنه مک وضع تأسیسنده فتحی پاشا رشید پاشا
ایله هم افکار ایکن مؤخرآ آره لری شکرآب اولدی . آره لرنده کی

ایدی بو اقتدارینه معلومات ودرایت ، ذکا و فطانت و عزم جهد و فعالیت ده منضم بولنوردی . هر ملتده زمانک نادراً یتشدیردیکی ذواتدن ایدی .

فؤاد پاشا ایله عالی پاشاده دیپلوماسیده ماهر ذواتدن ایدیلر . فؤاد پاشاده قوه نطقیه سی مکمل وحاضر جواب اولوب مضمونلر ونکته لی سوزلر سوبلردی . لکن نطق بشقه انشاسی بشقه ایدی . عالی پاشا ایسه بک کوزل یازدینی حالده قوه نطقیه سی هیچ یوق ایدی . انجمن دانشک کشادی کونی صادر اولان اراده سنیه شفاهیه موجبجه جودت افندی طریقجه التمشلییه ترفیع اولندی . انجمن دانش کشاد اولندقدن سوکره آیده بر کره دارالمعارفده انعقاد باشلادی . اول امرده جریان ایدن مذاکره دن بری قواعد عثمانیه ایله لسانمک قواعدی ضبط اولندیغندن برده لغت کتابی یاپیلوب لسانمزده زبازد اولان عربی و فارسی وسائر اجنبی لفظلر کنندی لسانمزدن عد ایدیلهرک تعیین و تحدید ایدیلوب خارجه قالان الفاظ غریبه استعمالندن واز کچمک مسئله سی ایدی . اويله بر لغت عثمانیه تألیف اولنق اوزره بر قومیسون تشکیل ایدلدی . علم تاریخده بر قاچ قسمه تقسیم واعضادن بعض ذواته توزیع اولندیغنی صره ده بیک یوز سکسان سکز سنه سندن بیک اکیوز قرق بر سنه سنه قدر اولان وقایعک یازلمسی جودت افندینک عهده سنه ویرلدی . و الفاظ غریبه استعمالندن و تکلفات منشیانه دن صرف نظرله هر کسک آکلایه جنی تعبیرات ایله یازلمسی تنیه اولندی . آنک اوزرینه جودت افندی تاریخ جودتک تحریرینه باشلادی . بالفعل ایسه یارایه جق اعضایه

هر بر نعمتده بزله مشترك اولدقدن بشقه كالات انسانیه به لازم اولان علوم و معارفك اسباب سهولتی دخی عنایت ولی نعمتله حاضر و آماده بولمده درلر . حق تعالی حضرتلری سایه شاهانه بی اوزرلر مزده دائم بیورسون آمین! ولی نعمت افندیز انجمن دانشك كشادینی امر و فرمان بیوردیلر .
انتهی

رشید پاشانك نطقندن صكره انجمن دانش رئیس تانیسی خیرالله افندی جودت افدینك یازمش اولدینی مقاله خطابییه بی اوقودی . اندن صوكره انجمنك برنجی اثری اوله رق قواعد عثمانیه حضور هایونه عرض و تقدیم اولندی . و طبع و تمثیلی فرمان بیوردی . آنك امر طبعی ده انجمن اینچون ابتدای مذاكره عد اولندی . بونك اوزرینه سلطان عبدالمجید حضرتلری رشید پاشایه خطاباً « جودت افندی پایه سی ترفیع ایله تلطیف اولنسون فقط كندیسنك صحیحاً ممنون اوله جغنی صورتده اولمیدر . اوراسنی ارتق شیخ الاسلام افندی ایله مذاكره ایدیكنز » بیوردیلر . وسرای هایونلرینه عودت ایلدیلر . عالی پاشا همان رشید پاشانك یانه كیدوب سالف الذکر نطقی تکرار ایتردی . و صورتی آلدی . جودت افندی ده بر صورتی آلدی . طبع اولنق اوزره تقویم وقایع و جریده حواده كوندردی .

پدرم رشید پاشانك قدرت كتابت و قوه نطقیه سنی اكلادیركن دیر ایدی كه « سویلدیكنی یازمق ، و یازدیغنی سویله مك رشید پاشایه مخصوص برخصلت ایدی . كندیسی سویلیه رك بر كاتب یازدیغنده تصحیحجه محتاج اولیان بر مسوده میدانه كلوردی . اك اوزه نیله رك یازدیغنی كبی سوز سویلردی » رشید پاشا قدرت كتابت و خطابتی كندیسند . جمع ایتمش جریده نطقیه سی نوادر اتدن بولنمش بر ذات

پنجشنبه کونی ده ارکندن چیقوب دارالمعارفه کیتدی . خلاصه کلام
بر نطق یازمغه وقت بوله مدی .

ذات شاهانه ارکنجه دارالمعارفه تشریف بیوردی . بالجمله وکلا
و اعضای انجمن حضور هایونده قائم اولدقلری حالده رشید پاشا
بالبداهه بو نطق ایراد ایلدی .

رشید پاشانک نطق

ولی نعمت بیتمز پادشاهمز افندیمزک ابتدای تحت سلطنت
سنیه لرینه رونق و یردقلری یوم مسعودکه له الحمد دولت و مملکده
ترقیسی کورلمکده اولان قوت و معموریتک و عالمک نائل اولدینی
سعادت و امنیتک مبدأ مبارکیدر . ایشته اول کون پادشاهمز باب
عدالتی تیناً آچمشلر و محامداخلاق سنیه لرینک برهان باهرینی کوستردیلر
ایدی . صوکره انسانه انسانلی بیلدیره جک و هرکسی دنیا و آخرتده
سعادت و سلامته ایردیره جک علوم و معارفک انتشارینه دخی بر طریق
سهولت آچهرق جناب حقه شکرلر اولسون از وقت ایچنده ثمره
نافعه سنی و عرفان حقیقی شاهانه لرینک دخی دلیل قویسنی کوستردیلر .
ایشته بونک تدابیر متممه سندن اولق اوزره بو انجمن دانشک تشکیلنی
دخی مراد بیوروب والده محترمه لرینک اثر عالییه اقتفاء احیا
بیوردقلری بویله بر اثر جلیله بوجمیت خیریه نک بدئی کونی تشریف
شاهانه لرینی دخی دریغ بیورمیه رق جمله قوللرینی احیا بیوردیلر .
بزلر نصل بختیار آدملر زکه خیرلو بر عصره یتیشه رک انواع نعم صوریه
و معنویه ایله متم اولمقده یز . و بزم اولدلرمن بزدن زیاده بختیاردرکه

وتبعه سین ، سن تمیز دانش و عرفانه ایصال ایچون افراد و اطفال کبی مهد مرحمت سنیه لرنده تربیه ایله احسان و عنایت جلیله سین اتمام واکمال ایدیور . بزلك ایسه هر خصوصده عجز من برکمال اولدیغی مثللو بو بابده دخی اظهار عجز و ابتهال دن غیری بر دیه جکمز و عاجز اولدیغمز ییله رک وسع کترانه من مقداری چبالا مقدن بشقه بر ایشلیه جکمز یوقدر . همان مفتاح الابواب و لسبب الاسباب تعالی شانہ عن الشک والارتیات حضرتلری انتظام بخشای اصول عدل و ترتیب فرمای فصول سطوت و سلطنت اولان ولی نعمت بینمز افندیمز حضرتلرینک عمر وشوکت شاهانه لرین افزون و وجود عالمسود ملوکانه لرین آفات صوریه و معنویه دن مصون بیورسون . آمین بحرمة سید المرسلین .

انتهی

بو خطابه تبیض اولنوب حاضر ایدلمشیدی که التمش یدی سنه سی رمضان شریفنک اون سکرنجی چهارشنبه کونی باب عالی یه ذات شاهانه نک ایرتسی کونی والده سلطانک انشا کرده سی اولان دارالمعارفه تشریف ایله انجمن دانشی کشاد بیوره جقلری خبری کلدی . اوکون پک کچ وقت عالی پاشا جودت افندی بی یانه چاغیروب : « سزک یازدیغکز مقاله نک قرائتدن اول صدر اعظم افندیمزک بر نطق مناسبله فتح باب مقال ایله لری مناسب اولور . بونی کندیلرینه عرض وافاده ایدی - ز « دیدی . جودت افندی رشید پاشا ساحلخانه سنه کلدیکنده کیجه اولمش ایدی . افطار جیلر وزوارک کثرتندن خالی بر وقب بولوبده مسئله بی آ کلامق مشکل ایدی . بر فرصت بولونجیه قدر کیجه یاریسی اولدی . اندن سوکرده رشید پاشا مسائل مهمه ایله مشغول اولدیغندن آنجق سحور وقتی حرمه کیردی . فرداسی

صنایع غریبه و آثار عجیبه بتون ، بتون محو اولوب کیتمش ایکن اولوقتلر بر شاعرك سویلیدیکی سوز محو اولیه رق بوقدر امواج حوادث ایچنده یووارلانوب کلپور ! سوزك بیوکلکنه بوندن بیوكل دلیل ایسترمی ؟ آنجق سوزك قدر و قیمتی سویلیانك معلومات و معرفته کوره در . زیرا سوز کارگاه درونده طوقونمش بر قماش بوقلمون اولدیغدن آب وتاب و طراوتی و چارشوی قابلیته قیمتی قوه عاقله نك تردستی تربیه سنه کوزه اولوز . بوجهته سوزك كرك بویه دلدوز و جگر سوز اولسی و كرك دامن حشره قدر پایدار اوله جق درجه ده بولنسی دخی علم و کاله متوققدر . هر لسانه شرف و یرن شامل اولدینی فنون و معارفدر ، فنون معارفی حاوی اولیان لسان هر نه قدر ذاتاً مکمل و منتظم اولسه بیه آثار اعماردن محروم اولان اراضی خالیه کبی عد اولنوب نته کیم اراضینك حدودی بالتعین کدیمین ایله انواع طرحرلر آچیلمدقجه دلنشین و معمور اولماز ایسه لسان دخی تحدید اولنوب ده آنك اوزرینه اعمال فکر مدید ایله دیوانلر و فنون متنوعه دن کتابلر یازلمدقجه معتبر و مشهور اوله ماز ! بو سیدن ناشی محضا لسانك تربیه سی و سوزك طرز بلاغت اوزره اولسی ایچون علوم ادبیه دن السنه عدیده اوزره بوقدر کتابلر تألیف اولنمشدر . والحاصل انسانك كرك حوایح جنماینه سی و كرك مطالب روحانیه سی حسیله تحصیل علم و معرفته محتاج ایدوکی وارسته کلفت احتیاجدر . ایشته بو امر اهمه خدمت ایتمك ایچون محسنات عصریه علاوه جمیله اولمق اوزره انجمن دانش نامیله بزم کبی عاجزلردن مرکب اشبو جمعیتك انعقاد و کشادی خصوصنه مساعده سنیه بیدریغ بیورلمشدر . جناب حقه چوق شکرلر اولسون بزى بر پادشاه حقایق اکتناهه بنده ایتمشدر که بندکان

استکمالنده فنون طبیعی و ریاضیه محتاجدر . جهت روحانیسی یعنی ناطق و کلیات اموری مدرک اولسی حسیله دخی استیفای لذارذ روحانیسی ایچون بالطبع مسائل حکمت الهیه مائل و سالک و غدای روحانیسی مثابه سنده اولان شعر و انشا و نکت و مزایا استماعنه پک آشوری راغب و مهالك اوله کلمشدر . بونک ایچون فن حکمت الهیه دائر بر چوق کتب و مائر یازلدینی کبی ادبیاتدن دخی بونجه آثار و مجلدات کثیره رشته تخریرات قلمش و تزیین و تهذیب کلام ایچون فوق العاده و سائر فنون لازمهدن زیاده بذل جل اهتمام اولمشدر . یا برسوز ایچون بوقدر امک صرف ایلمک عبث ایله اشتغال دیمک اولمازمی دینلمسون ! زیرا بو عالم مظاهرده سوز کبی نفس ناطقه انسانییه مؤثر برشی بوقدر . بوسبیدن میدان معرکه و پر خاشده جان و باش تلاشنده ایکن برسوز ایله غیرته کله رک نیجه یوزبیک آدم موقع فداکاریده ثابتقدم اولوب غندنده اک عزیز و لذیذ اولان حیاتی بر سوزه دکشدیکی و برسوز ایله روح انسانی فوق مایتصور و بیک جهان دکر شوق و شادمانی کسب ایده کلدیکی پک چوقدر سوزک رفعت قدری نصل انکار اولنه بیلور ؟ انسانک حیوان و سائرهدن مابه الامتیازی اولان صفت مادحسی و ترجمان القلب و دلال عالم غیب اولان لسانک اولانجه بضاعه و سرمایه سی سوز دکلیدر ؟

سوز کبی عالمده متین و پایدار بر اثر وارمیدر ؟ ایام ماضیهده کلوب کچمش و جمیع آناری مندرس اولوب دار و دیاری اونودلمش بونجه صاحب کمال و قدرت اولنلرک آدینی یاد ایتدیرن و بونجه اصحاب دانش و عرفانک نامنی انجمن عالمده داستان ایدن سوز دکلی ؟

طوفانزده فنا اولان ام سالفه نک اختراع ایتمش اولدقلمی بونجه

قلمه آلمه لری و ترجیح اولنه جق اولانك قرائت اولنسی تنیه اولندی .
 او یازیلان خطابه لردن احمد جودت اقدینك کی جمله به ترجیح
 اولندی . درس دفتر لرمده بولنان او خطابه نك صورتی بودر .

خطابه

عالیده علم و معرفت کبی بر شرف و مزیت اوله ماز و انسانك مطالب
 ذاتیه سنك اسباب تحصیلیه سی صنایع و معارفدن بشقه بر شیه حصول
 یوله ماز . هر نه به اولورسه اولسون و هر نه ده بولنورسه بولسون
 هنر و معرفتک قدر و قیمتی انکار اولنه منز .

« هل یتوی الذین یعلمون والذین لایعلمون » بو کوردیکمز
 سامان و انتظام و احوال انام و حسن معاشرت خواصی و عوام هپ
 علم و هنرله حصوله ککش بر اثر دکلیدر ؟ و مشهودمز اولان بونجه
 غرائب امور و صورت آسایش و حضورک نظر امعان ایله باقیلوب
 میزان دقت حقیقت شناسی به اورولدقده دانش و معارفدن بشقه برسبی
 وارمیدر ؟ بونک ایچون فتح ابواب علم و حکمت ترتیب اسباب هنر
 و معرفت ایله تربیه عمومیه قضیه خیریه سنك اشهار و انتشارینه صرف
 همت ایلیان دولتلك جریده حاللری شیرازه کیر سلك انتظام و رعایا سنك
 مسئله آسایش باللری صورت پذیر بقا و دوام اوله کلدیکی بحث و اشتباه
 قبول ایدر مواددن دکلدر . و انسانك ماهیتی حیوان ناطق اولدیغندن
 ایبی جهتلی اولوب حیاتنك امر محافظه سی و حس و حیاتی حسیه
 احتیاجات جسمانیه سنك حصوله کلسی و سائلنك استحصالنده مدنی الطبع
 اولدیغندن امر تمدنجه ضروری الاحتیاج اولان اسباب تسهیله نك

انجمن دانشك اعضاى داخلیه سی رئیسلیله برابر قرق اولوب
 اعضاى خارجیه سی ده اوتوز اوچی بولدی . بونلرک اسامیسی اسکی
 سالنامه لرده مقیددر . اعضالر ایچنده اصحاب فضل و معارفدن خیایجه
 ذاتلر وار ایدی . لکن اکثریسنك مشاعلی امور معارفله اشتغاله
 مساعد بولمیدیغندن فعلاً انجمنه خدمت ایده جك ذاتلر پك آز ایدی .
 اعضاى داخلیه نك شرائط انتخابیه سنده وكلا بیننده اختلاف واقع
 اولدی . اکثریسنك رأینه كوره وكلا دن بعض ذواتك اعضاى داخلیه
 عدادینه ادخالیه انجمنه شرف ویرمك اوزره اقتدار ترجمه و تألیف
 کافی كورومك ، بعضیلرینك رأینه كوره فعلاً ترجمه و تألیف ایله
 مشغول اوله جق ذواتدن انتخاب اولنمق تنسیب اولنمش ایدی كه عالی
 پاشاده بو ایکنجی قسمك رأینده ایدی . حتی « بز بو ایشك ایچنه
 کیرمیه لم ! آهنکنى بوزارز ! » دیمش ایسه ده اکثریت آرا ایله فعلیاته
 نظر اولنموب اقتدار ذاتی ایله اکتفا اولندی . امر انتخابه ذاتیات ده
 قاریشديرلمغله اصلا اهلیتی اولمیانلرده قرقلره قاریشیدی . انجمنك بناسی
 صاعلام بر اساس اوزرینه قوریلهمدی . عالی پاشانك بو خصوصه
 سوبلیدیكى طوغری چیقدی . انجمنك صورت تشکیکنه و وظائف
 مخصوصه سنه دائر بر نظامنامه یاپیلوب اعضانك اسامیسیله برابر اعلان
 ایدلدی . كرك داخلی و كرك خارجى اعضالره بالاسی طغیرالی برر
 قطعه رؤس هایون ویرلدی . احمد جودت اقتدی ده اعضاى داخلی
 انتخاب اولنمش بولمیدیغندن بر رؤس ده اكا ویرلدی .

انجمن دانشك رسم کشادی حضور هایونده اجرا اولنمق مقرر
 اولدیغندن حین کشادنده هیئت طرفندن بر مقاله خطابه ایرادی
 تنسیب ایدلدی . انجمن اعضالردن ارزو ایدنلرک برر مقاله خطابه

متوالیہ علیہ و ہمہ مات متالیہ نامتناہیہ ملکدارانہ لری ایجابجہ او وقت
 ظرفندہ فنون و معارفجہ مأمول اولنماز درجہ حصولہ کلش اولان
 ترقی اسباب تحصیل بو جمعیت خیریت انعقادک اولجہ کشادینی تعجیل
 ایتدیکندن دارالفنونک ختامنه قدر بہودہ وقت کچوریلماک واندہ
 او قوتدیریلہ جق کتابلر دخی اولجہ یتشدیرلمک اوزرہ جمعیت
 مذکورہ نک شمیدن کشادی خصوصی مجلس عمومی معارف
 عمومیہ تذر اولنہ رق دارالفنونک ختام انشاآتنہ قدر شمیدلک
 آیدہ بر کرہ دارالمعارفہ کشاد اولنق و اعضای داخلہ سی اتی الیان
 وکلای فخام و علمای اعلام و اجلہ رجال بنام و اعضای خارجہ سی
 سائر ذوات معارف اتسامدن عبارت اولنق اوزرہ جمعیت مذکورہ نک
 عقد اولنسی و صدور عضامدن عطاء اللہ افندی زادہ سماحتلو شریف
 افندی حضرتلرینک رئیس اول و مجلس معارف عمومیہ اعضاسنندن
 سعادتلو خیراللہ افندی حضرتلرینک دخی رئیس ثانی تعیین بیورلمسی
 بالتصویب خاکبای عالیدن استیدان اولندقدہ اولوجہلہ انجمن دانشک
 کشادی و مشارالہمانک مأموریتلرینک اجراسی خصوصلرینہ ارادہ
 کرامت افادہ حضرت ظل اللہی بیدریغ و ارزان بیورلمش اولمغین
 ہان جناب حق پادشاہ عظیم المثال و شہنشاہ دریانوال ولی نعمت
 بیتمیز افندیمز حضرتلرینی کافہ خصوصاتہ توفیقات صمدانیہ سنہ
 مقرون و عمر شوکت شاہانہ لریں فوق مایتصور افزون بیورمق دعای
 واجب الاداسی ایفاسیلہ بیان کیفیتہ ابتدار اولندی .

انہی

عالیسنجه تحت فیروز بنحش شاهانه لرینی تشریف معالی ایف بیوردقلری
روز مسعدت بروزدن برو افکار صائبه شهنشاهی اعمار اقطار بلاد
وترفیه احوال عباد جانب خیریت جانبه معطوب واری نابقه
ظلیتیناهی بونیت خیریه نیک مابه الحصولی و اقدام اسباب وصولی اولان
تربیه عامه ماده مهمه سنک استکمالی قوانین اساسیه سنه مصروف
اولسیله عصر محاسن حصر آثار شاهانه لرنده کوندن کونه انوار علوم
ومعارف کسب اشتهار وانتشار ایتمکده بولنمش . و از وقت ظرفنده
پک بیوک منفعتلر مشاهده اولنمش اولوب انجق تزییدالعلوم بتلاحق
الافکار مؤداسنجه بونک دها زیاده ایلرولسی وعامیه اهم والزم
اولان کتابلرک بر آن اقدام وجوده کتورلمسی ایچون اصحاب هنر
ومعرفندن مرکب بر جمعیتک تشکیلنه لزوم کورینه رک مقدا با اراده
سنیه معارف عمومیه نظاماتنک مذا کره سنه مأمور اولمش اولان
مجلس موقته انجمن دانش نامیله بویله بر جمعیت معارف منقبتک
تشکیل وتریتی تذکر و تنسیب اولنمش و اجرای اقتضاسی سایه
مقدرتوایه حضرت تاجداریده در دست انشا اولان دارالفنونک
خاتمه براغیلمش ایسه ده ترتیب بنحشای اصول انجمن خلق وایجاد
تعالی شان عن الاشتباه والانداد حضرتلری مصرع بر جسته شان
وشوکت و بیت القصید قصیده شکوه و سطوت اولان ذات هایون
حضرت شاهانه بی مقارن معانی توفیق و تأیید و مجموعه نفیسه
عدل ونصفت و جامع الاصول خلافت وسلطنت اولان هیئت منتظمه
دولتعلیه لرین شیرازه دار دوام و تأیید بیورسون ازاله جهل تبعه
واقاضه تربیه عامه نیت خیریه سیله فنون و معارفک تأسیسی اصول
وقواعدی و تعمیم فروع وفوائدی حقه درکار اولان اقدامات

مسابقت ایله قصب السبق آفرین اولمغه حصر امل وبتون ، بتون
 تزین الفاظ و عباریه بذل ما حاصل ایدرک اکثر مؤلفاتی کلیات
 علومک برفرعی اولان شعر وانشایه حصر ایلدکلرندن شتاوران بحر
 معارف اولان هنروران اسلافک ساحل حصوله کتورمش اولدقلری
 درر معارف اصداغ و اصطلاحات عمیقہ و مخدرات معانیسی حجب تعییرات
 دقیقہ ایچنده قاله رق عروس معنی هر کسه چهره نما اوله مدیغنه و حالبوکه
 بومثللو کتابلر خواصی انام ایچون اولوب عوام اندن استفادہ مرام
 ایدمیه جکی بدیهیاتدن و تربیة عمومیہ قضیة خیریه سنی ایسه حصراً
 و قصرأ نشر و تعمیم قنون متنوعه مقدمه مسلمه سیله استحصال
 واستنتاج اولنه بیله جکی مسلماتدن بولندیغنه منی خواصک استیفای
 حظ ایده جکی طرز بلیغانه نک ایلروله مسنه دقیقہ شناسان روزکارک
 تشویق اولنسیله برابر قنون و صنایعه دائر اولان آثارک دخی عامه ناسی
 اکلایوب حصه یاب منفعت اوله بیله جکی صورتده یاپیلمش و برطرفدن
 دخی امر تحصیلک تسهیلنه چالیشمی اهم و الزم و چونکه قنون
 و معارف مرور اعصار ایله دکشهرک و تلاحق افکار ایله زیاده لشهرک
 هر عصرده دلال افکار بر درلو هنر و صنعت عرض اظهار ایتمکده
 و کالای کرانهای علم و معرفت هر کون بر بشقه نقش ایله طرازنده
 اولوب کیتمکده اولدیغندن هر دورده لازم اوله جق قنون
 و معارفک نشر و تعمیمی لازمه دن و بو خصوصی مقدملرده دخی
 اهالی اسلام پیننده مرعی و ملتزم اولان مواددن اولمغله فله الحمد ذات
 شوکتسات اقتدیمز حضرت نلرینک خصلت ممدوحه لطف و معدلت
 و خصیصه غیرتکشی دین و دولت ملوکانه لری اقتضای معالی ابتغای

وربط کلامه قادر اولمسی لازمه دن اولمغله بانطیع انجمن مذکور اعضا-
سندن اوله رق بونلر مصحح تعیین بیوریله جق ذوات دیمک اولوب
فقط رئیس لک معیتده استخدام اولنمق وانجمن مذکورجه ریاسته
عائد اوله جق خصوصات ایله مشغول بولنمق اوزره بر موظف کاتبک
مأموریتی واکا معاونت ایتمک اوزره اقلام شاهانه دن یالکیز انجمن
مذکورده بولنمقی کندوسنه سرمایه مفخرت بیله جک بندکاندن برینک
دخی معاشسز اوله رق کاتب ثانی عنوانیله تعیین اولنمسی تذکر و تنسیب
اولمش آه
انتهی

بیاننامه صورتی

مستغنی بیان اولدینی اوزره هر شیده دانش و عرفانک جهل
ونادانی یه رجحانی بحث و اشتباه قبول ایدر مواد دن اولمایوب هر
حالده بیلان ایله بیلمیان عقلا و نقلاسیان اوله میه جنی وهیولای معموریت
و مدنیت نشر معارفدن بشقه بر شیله صورت حصول بوله میه جی
حکمت عملیه نک بر باشلوجه مسئله سی اولوب بو خصوص خیریت
نصوصک حصولی ایسه دولتک همم غایه متوالیه سنه متوقف و محتاج
بولدینی وارسته کلفت احتجاجدر . حتی کوکب کوکبه دولت
عثمانیه نک مشرق شان و شوکتدن طلوعی هنکامنده آفتاب علوم
وقنونک دیار شرقیه ده اشعه نثار اولوب طرف سلطنت سنیه دن دخی
اولوقتلر نشر انوار علم و معرفت امرنده ابراز همت بیوریله رق قنون
متوعه دن تألیف اولمش اولان بونجه مجلدات و آثار اخلافه برکذار
براغیلمش اولدینی حالده اکثر مؤلفین اظهار بلاغت و یکدیگره

بولنه جقلىرينه واطلبوا العلم ولو بالصين حديث شريف حكمت اليقنك
 حكم عاليسنجه علم و عرفانى هر یرده آرامق جائز و بلکه الزم اید و کنه
 بناء اشبو اعضای خارجیه صفتی و هر صنف تبعه دولت علیه نك
 و هر بر مملکت اهالیسنك ارباب هنر و معرفتنه و یرلمسی و رئیس تعیین
 اولنه جق ذات دخی بویله ذو الجناحین اولوب سائرلرندن ممتاز و هر
 درلو فضل و معرفتنه بالا پرواز اوله رق انجمن دانش و کلاک کویا
 پر فهرست اجمالی اولمق لازمه دن و حالبوکه دائماً بویله بر ذاتك بولنه-
 بیله جکی امر مجهول و بلکه خارج از مأمول کیفیاتدن اولمقندن ناشی
 بری اول دیکری ثانی اعتبار اولمق و دائماً یکدیگرک نقصاتی مکمل
 اوله رق ایکسی بر دن صفت مطلوبه ده بولمق یعنی هیئت مجموعنه نك بر
 نمونه تمثالیه و صورت اجمالیه سی اولمق اوزره ایکی رئیس تعیین بیورلمق
 موافق مصلحت کورنمکه مناسبیری لدی التأمل صدور عظامدن
 عطاء الله افندی زاده سماحتلو شریف افندی حضرتلری داعیلری
 حلیه معارفله متحلی و هر فنده کعبی عالی اولمغین و مجلس معارف
 عمومیه اعضاسندن سعادتلو خیراه افندی حضرتلری بنده لری دخی
 اصحاب کلاتدن و لسان آشنا ذواتدن بولمقین بو ایکسیله صورت
 مطلوبه حاصل اوله جغندن مشار الیه مان شریف افندی داعیلرینك
 رئیس اول و خیراه افندی بنده لرینك رئیس ثانی تعیین بیورلمسی
 و برده ایکی مصححك مقدار کفایه ده اولوب اولیه جفی شمیدیکی حالده
 بیلنه میوب انجمن مذ کورک کشادنده ظهور ایده جک مصالحك
 کثرت و قلتنه نسبتله معلوم اوله بیله جکندن انجمن مذ کور کشاد
 اولندقدده اوراده تذکر اولنه رق ایجابنه باقلمسی و اصل انجمن
 مذ کورک کاتبی اوله بیله جک ذوات فنون ادبیه ده ماهر و هر وجهله سپك

وربط كلامه قادر اولسى لازمەدن اولمغله بانطبع انجمن مذکور اعضا.
سندن اوله رق بونلر مصحح تعیین بیوريله جق ذوات دیمک اولوب
فقط رئیس لک معیتده استخدام اولمق وانجمن مذکورجه ریاسته
عائد اوله جق خصوصات ایله مشغول بولمق اوزره بر موظف کاتبک
مأموریتی واکا معاونت ایتمک اوزره اقلام شاهانه دن یالکیز انجمن
مذکورده بولمقی کندوسنه سرمایه مفخرت بیله جک بندکاندن برینک
دخی معاشسز اوله رق کاتب ثانی عنوانیله تعیین اولمسی تذکر و تنسیب
اولمش آه
انتهی

بیان نامه صورتی

مستغنی بیان اولدینی اوزره هر شیده دانش و عرفانک جهل
ونادانی به رجحانی بحث و اشتباه قبول ایدر مواد دن اولمایوب هر
حاله بیلان ایله بیلمیان عقلا و نقلاسیان اوله میه جنی و هیولای معموریت
و مدنیت نشر معارفدن بشقه بر شیه صورت حصول بوله میه جی
حکمت عملیه نک بر باشلوجه مسئله سی اولوب بو خصوص خیریت
نصوصک حصولی ایسه دولتک همم غایه متوالیه سنه متوقف و محتاج
بولدینی وارسته کلفت احتجاجدر . حتی کوکب کوکبه دولت
عثمانیه نک مشرق شان و شوکتدن طلوعی هنکامنده آفتاب علوم
وقونک دیار شرقیده اشعه نثار اولوب طرف سلطنت سنیه دن دخی
اولوقتلر نشر انوار علم و معرفت امرنده ابراز همت بیوريله رق قون
متوعه دن تألیف اولمش اولان بونجه مجلدات و آثار اخلافه برکذار
براغیلمش اولدینی حلاله اکثر مؤلفین اظهار بلاغت و یکدیگره

بولنه جقلرينه واطلبوا العلم ولو بالصين حديث شريف حكمت اليقنك
 حكم عاليسنجه علم و عرفاني هر یرده آرامق جائز و بلکه الزم ایدوکنه
 بناءً اشبو اعضای خارجیه صفتی و هر صنف تبعه دولت علیه نك
 و هر بر مملکت اهالیسنك ارباب هنر و معرفتنه ویرلمسی و رئیس تعیین
 اولنه جق ذات دخی بویله ذو الجناحین اولوب سائرلرندن ممتاز و هر
 درلو فضل و معرفتنده بالا پرواز اوله رق انجمن دانش و کلاک کویا
 پر فهرست اجمالی اولمق لازمه دن و حالبوکه دائماً بویله بر ذاتک بولنه-
 بیله جکی امر مجهول و بلکه خارج از مأمول کیفیاتدن اولمقدن ناشی
 بری اول دیکری ثانی اعتبار اولمق و دائماً یکدیگرک تقصاتی مکمل
 اوله رق ایکیسی بردن صفت مطلوبه ده بولمق یعنی هیئت مجموعنه نك بر
 نمونه تمثالیه و صورت اجمالیه سی اولمق اوزره ایکی رئیس تعیین بیورلمق
 موافق مصلحت کورنمکله مناسبیری لیدی التأمل صدور عظامدن
 عطاء الله افندی زاده سماحتلو شریف افندی حضرتلری داعیلری
 حلیه معارفله متحلی و هر فنده کعبی عالی اولمغین و مجلس معارف
 عمومیه اعضاسندن سعادتلو خیراه افندی حضرتلری بنده لری دخی
 اصحاب کلاتدن ولسان آشنا ذواتدن بولمقین بو ایکیسیله صورت
 مطلوبه حاصل اوله جغندن مشار الیه مان شریف افندی داعیلرینک
 رئیس اول و خیراه افندی بنده لرینک رئیس ثانی تعیین بیورلمسی
 و برده ایکی مصححک مقدار کفایه ده اولوب اولیه جفی شمیدیکی حالده
 بیله میوب انجمن مذ کورک کشادنده ظهور ایده جک مصالحک
 کثرت و قلتنه نسبتله معلوم اوله بیله جکندن انجمن مذ کور کشاد
 اولندقده اوراده تذکر اولنه رق ایجابنه باقلمسی و اصل انجمن
 مذ کورک کاتبی اوله بیله جک ذوات فنون ادبیه ده ماهر و هر وجهله سپک

علیه‌المرین شیرازه کیر دوام و تأیید بیورسون . ازاله جهل تبعه و افاضه
 تربیه عامه حقیقه درکار اولان اقدامات متوالیه نامتناهیة شاهانه‌لری
 آثار علیه‌سندن اولمق اوزره فنون و معارفجه دخی مأمول اولنماز
 درجه حصوله کلان ترقی اسباب تحصیله نظراً دارالفنونک ختامنه
 قدر بیهوده وقت کچورلمامک و ختامنده آنده او قوتدیریله جق کتابلر
 اولجه یتشدیرلمک و داستان انجمن پیرای جهان و اوراد السنه جهانیان
 اولان منقبت جلیله جناب پادشاهی و اوصاف بر کزیده حضرت
 شهنشاهی بی بر فائدها شهرتکیر و بالا رو چرخ اشیر ایده جک بویله
 بر اثر جمیل و جلیل بلا تأخیر وجوده کتورلمک اوزره انجمن
 مذکورک شیمیدین تشکیل و اجرایی میانۀ عاجزانه مزده بالتصویب
 صورت تشکیلی درمیان مطالعه اولمغله اولبایده جریان ایدن مباحثاتک
 فذلکه‌سندده اکرچه اشبو انجمنک یکرمی داخلی و یکرمی خارجی
 اعضا ایله بونلرک جمله سنه فضائل و معارفده قائق و تمام رئیس عنواننه
 لایق بر رئیس و اعضاسندن موظف اوله رق ایکی مصحح و برکاتبیدن
 عبارت اولسی خصوصنه مقدما مجلس موقتده قرار ویرلمش ایسه‌ده
 اعضانک هر بری برر قنده ماهر و بر جهته ترجمه و تألیفه قادر
 و هیئت مجموعه سی کرک عربی و فارسیدن و کرک السنه اجنبیه دن ترجمه
 و تألیفه مقتدر اوله رق ذوالجهتین اولمق و الحاصل فنون و معارفه دائر
 هر نه آرانسه بو هیئت مجموعه ده بولنمق لازم کله جکسندن و هیئت
 مذکورمک بو مرکزده کلیسی اعضاسنک تکثیریله توسیع دائره
 معارفه متوقف اولدیغندن اعضای داخلیه سنک رئیس لرله برابر قرق
 کشیدن ترکیب اولنمی و اعضای خارجیه سی غیر محدود اولوب
 چونکه بونلر یالکنز انجمن مذکور ایله مخبره صورت و صفتنده

جهتله اکثر ناسی ظلمات جهل استیعاب ایتمش ایدی . فله الحمد ذات
 هایون حضرت شاهانهیه موهبه السیه اولان خصلت جمیله لطف
 و معدلت و خصیصه جلیله غیر تکشی دین و دولت ملوکانه لری
 اقتضای معالی ابتغای عالیسنجه تحت فیروز بخت جهانیلرینی تشریف
 مرحمت الیف بیوردقلری روز مسعدت بروزدنبرو افکار صائبه
 شهنشاهی اعمار اقطار بلاد و ترفیه احوال عباد جانب خیریت جالبه
 معطوف و آرای ثاقبه جهانی بونیت جلیله نك مابه الحصولی و اقدم
 اسباب وصولی اولان تربیه عامه ماده مهمه سنك استکمالی قوانین
 اساسیه سنه مصروف اولمسيله عصر محاسن حصر حضرت شاهانه لرنده
 کوندن کونه هنر و معارف اکتساب اشتهار ایتمکده بولنمش . و آاز
 وقت ظرفنده مآثر علوم و فنوندن پک بیوک منفعتلر مشاهده اولنمش
 اولوب آنجق تزايد العلوم بتلاحق الافکار مؤداسنجه بونك دها
 زیاده ایلرولسی و عامهیه اهم و الزم اولان کتابلرک بر آن اقدم وجوده
 کتورلمسی ایچون اصحاب هنر و معرفتدن مرکب بر جمعیتک تشکیله
 عقلاً لزوم کورینه رک مقدا با اراده سنیه معارف عمومیه نظامات
 اساسیه سنه مأمور اولمش اولان مجلس موقته انجمن دانش نامیله
 بویله بر جمعیتک ترتیبی تذکر و تنسیب اولنمش و اجرای اقتضاسی
 سایه مقدرتوایه حضرت تاجداریده در دست انشا اولان دارالفنونک
 ختامنه براغیلمش ایسه ده ترتیب بخشای اصول انجمن خلق و ایجاد
 تعالی شانہ عن الاشباه و الانداد حضرتلری مصرع بر جسته شان
 وشوکت و بیت القصید قصیده شکوه و سطوت اولان ذات هایون
 حضرت شاهانه یی قرین معانی توفیق و تأیید و نسخة نادره عدل
 و نصف و جامع الاصول خلافت و سلطنت اولان دولت ایدمدت

طلوعی هنگامند آفتاب علوم و فنون ممالک شرقیه یرتواند از اولوب طرف سلطنت سنیه دن دخی اولوقته کوره لازم اولان فنون و معارفک تأسیس اصول و قواعدی و تعمیم فروع و فوائدی حقدنه ابراز همت بیوریه رق فنون متنوعه دن تألیف اونمش اولان کتب مشهوره و حسابیه کلز و کتبخانه لر آلماز بونجه مآثر مبروره اخلافه یادکار براغیلمش و بو جهته صیت شوکت و سطوت سنیه جهانی طوتمش اولدینی حاده هنروران اسلافک لسان عذب الیان ترکیبی بیاغی متروک حکمنده طوتوب تألیف کرده لری اولان آثاری عرض کمال ضمیمه یابتون ، بتون بشقه لسان اوزره و پاخود الفاظ عربیه و فارسیه دن عبارت اولوب فقط بر صحیفه ده بر ایکی لفظی ترجمه اوله رق تصنیف و ترتیب ایتمکی عادت ایدینمش اوله لرندن و اکثر مؤلفاتی کلیات علومک بر فرعی اولان شعر و انشایه حصر ایلدکلرندن و هر وقته کوره معتبر اولان فنون و صنایع بشقه صورتده اولسیله هر عصرده لازم ارله جق معارفک نشر و ترویجی ایچون مقدملری کتب عربیه دن اقتباس اوله رق تفرعاتی تکثیر قیلنه رق فنون و صنایعه دائر السنه اجنبیه اوزره یاییلمش اولان کتابلرک دخی ترجمه اولنسی مقابله بالمثل قاعده سی اقتضاسندن و بوضورت اسکی وقتلرده ملل اسلامیه بیننده مرعی و جاری و دلائل عدیده ایله معلوم اولان مواددن ایکن حوادث کونا کون ظهوریه مسئله دکشهرک و هر نصلسه شمس کاله منطقه شرقیه ده زوال ایریشه رک انوار آناری بورالجه محو اولوب کیتمش . و بر طرفدن دخی حل و عقد صاحب لرینک کیمیمی زیور هنر و معرفتدن عازی کیمیمی غیر تکشی وطن و ملت صفت ممدوحه سندن بری اوله لری حسیله شمس معرفتک بو طرفدن غروب و غیبوتنی ایجاب و بو

اوزره انجمن دانش نامیله بر جمعیت علمیہ تشکیکنه قرار ویرلدی . ریاست اولاسنه صدوردن عطاءاه افندی زاده شریف افندی ، ریاست ناینسنه مجلس معارف عمومیہ اعضاسندن عبدالحق افندی زاده خیراه افندی انتخاب ایدلدی . مجلس عمومینک بوکا دائر اولان مضبطه سی جودت افندی طرفدن یازیلهرق عرض اولندی . التمش یدی سنه سی رجبینک یکر می بشنده اراده سی صادر اولدی .

او مضبطه نك مألنه موافق یولده تقویم وقایعه درج ایله اعلان اولمق اوزره قلمه النان بیاننامه ده جودت افندی طرفندن یازلمشدر . پدرم و استادم مرحوم بو مضبطه ایله او بیاننامه نك صورتلرینی عاجزه نك درس ضبطلری میاننه کچیرمش اولدیغندن بورایه نقل ایدم .

مضبطه صورتی

هل یتوی الذین یعلمون والذین لایعلمون ، فحوای حکمت احتواسی اوزره هر شیده علم و کمالک جهل و نادانی یه رجحانی بحث واشتباه قبول ایدر مواددن دکادر . ادنی ملاحظه ایله معلوم اولورکه هیولای عمار ومدینتک صورت استکمالی حصرا وقصرا نشر وتنیه فنون متنوعه مقدمه مسلمه سیله استحصال واستنتاج اولنه بیلدیکی وارسته کافت احتجاج و بونک حصولی ایسه انجق دولتک همم عالیه متوالیه سنه محتاجدر . زیرا ترویج هنر ومعرفته اقدام و اهتمام ایلیان دولتک هر عصرده شکل وهیئت حکومتلری دائره معموریتده ورعایا وبرایاسی مرکز رفاه ومدینتده بولنه رق سائرلرینه حاکم وغالب اولمی ادوار هیئت عالمک عادات مستمره و اصول غیر متغیره سندن ایدوکی مسلماتدندر . حتی کوبک کوبه دولت عثمانیه نك شرق شان وشوکتدن

ایسه آنک خلاصه سنی و کله جک آیده یاپیلیمسی متصور اولان شیلرک
مذا کره سنی یاپوب او مجلس عمومیده او قوردی .

جودت افندی بر یاندن ده دارالمعلمین نظامات و اصلاحاتیه
مشغول اولیوردی . بومکتب ایچون بر نظامنامه یاپوب موقع اجراییه
وضع ایتدیردی . و طلبه سنک اصول امتحانلرینی یولته قویدی .
شهور ثلاثه ده طشبره کیتمه مک اوزره معاشلرینی حد کفایه یه ابلاغ
ایتدیردی . آز وقت ایچنده بو مکتبدن بر چوق مکاتب رشدییه
معلملری یتشدی .

اوزمان مجلس معارف اعضالغنی پک شرقلی بر مأموریت اولدیغندن
چوق کشی هومس ایدردی . روم ایلی بککر بکی پایه لولرندن
مصرلی کامل پاشا ایله تقویمخانه عامره ناظری وقعه نویس دولت
رجائی افندی یه ده علاوه مأموریت اوله رق ۱۲۶۷ سنه سنده مجلس
معارف عمومیه اعضالغنی توجیه بیورلمش ، بر قاق آی سوکره کامل
پاشایه وزارت ویرلمشدر .

مجلس معارف عمومیه اعضاسندن مکاتب عمومیه ناظری کمال
افندی ده او ائناده اوروپادن استانبوله کله بیلوب مأموریتته دوام
ایله مشدر .

انجمن دانش

مجلس عمومی معارفک مهم ایشلرندن بری ده پارسک اقادهمیسی
طرزنده بر جمعیت علمییه تشکیلی ایدی . اعضای داخلیه سی قرق ،
اعضای خارجییه سی غیر محدود وهر آی باشنده بر کون منعقد اولمق

هنوز رغبت و هووسى اولمامسندن خلقه بر نمونه كوسترمك و بوغاز
 ايجى اهايسنك كيدوب كله لرينه بر سهولت و يرلك اوزره بر واپور
 شركتى تشكىلى دوشونوب بو شركتى تاسيسه دائر بر نظامنامه
 لايحهسى قلمه آلمشله . بو ايكي اثر مهمى بروسهده بر آيه قريب
 اولان اقامت لرنده ميدانه كتوروب استانبوله بويله ايكي كوزل هديه ايله
 عودت ايله مشله . استانبوله ورودلرنده موقع اجرايه وضع اولنش .
 و بو شركته « شركت خيريه » تسميه اولنشدر كه حالا باقى اولان
 شركت خيريه در . قواعد عثمانيه كتابخى ده جودت افندى استانبوله
 اكال ايله قواعد عثمانيه تسميه ايلدى . صوكره قواعد عثمانيه نك
 مبتديله تعليم و تفهيمى ايجونده « مدخل قواعد » نام رساله يى
 تاليف ايتمشله .

رشيد پاشانك اهتمام وغيرتيله معارفك او زمان انتشار و ترقيسنه
 بك زياده اهميت و يريلوردى . مجلس معارف عموميه رئيسى صدوردن
 عبدالحق افندى اولديغى كې اعضاسى ده اكثرى صدور و رجال دولتدن
 ايدى . جودت افندى آچيق تركجه يازمق ايجون خيليجه چاليشديغى
 جهته معارف كاتبلرينك مسوولرني تصحيح ايلر . و مهم ايشلرى
 بالذات قلمه آلوردى . مجلس معارف عموميه باب عالیده دائره
 هايونده منعقد اوله رق على الدوام معارف عموميه ده دائر مذاكرات
 ايله مشغول و آیده بر كره و كلادن برينك خانه ويا ساحلخانه سنده
 بر اقسام ضيافتى و يريله رك كيجه مجلس والاي احكام عدليه رئيسى ايله
 خارجيه ناظرينك تحت رياست لرنده انعقاد ايلر و سر عسکر رشدى
 پاشا كې بعض و كلاده اعضا صفتيله بولنورلردى . جودت افندى
 مجلس عمومينك محررى ده بولنديغندن او بر آي ظرفنده نه ياپيلمش

بریره جمع ایده من ! « دیمش. بونک اوزرینه فؤاد افندی « اویله ایسه
 هایدی طبیعت شعرینه لرمزی زور لایوب ده بوراده طبیعتیه قارشو
 بالاشترک برغزل سویله لم « دیمکله زورینه شو غزلی سویله مشلر .

غزل مشترک

جودت — دیده فواره دل زار صویک باشیدر
 فؤاد — بوتفرجده آقان کوزلریمک باشیدر
 ف — سیم بازولرک آ کدجه کموش صوینده
 ج — کوزلرم سانکه بروسهده بیکار باشیدر
 ج — در دکانجه وصلتده قماشچی پجه نک
 ف — پستر راحت عاشق اشیکی ضاشیدر
 ف — اولو جامعهده کی محرابی نه یاپسون عاشق
 ج — قبله وحدت آ کا یارین ایکی قاشیدر
 ج — قاپلیجه صوی کبی آتش سیاله اشک
 ف — عاشقک باق اثر آه شرر پاشیدر
 ره نارفته بروساده آچوب کلک فؤاد
 بنده سی جودت آنک پیرو یولداشیدر

فؤاد افندیله جودت افندی بروسهده کی مدت اقامتیرینی بوش
 کچیرمیوب ایکی مهم اثر میدانه کتیرمشلردر . او زمانه قدر لسان
 عثمانیک صرف ونحوینی جامع بر کتاب بولنمدیغندن قواعد لسان
 عثمانیه نک تحریری ایله بر کتاب تألیفی لزومنک اهمیتنه مبنی قواعد
 عثمانیه رساله سنی میدانه کتیرمشلر . برده اوروپاچه بیوک ثروت
 ومعموریتی موجب اولان آنونیم شرکت اعتباریه لره ممالک عثمانیهده

کردح لجسم الملك صدر رشيد — يحليه رأى المستشار فؤاد
 اصاب يصدق القول في قاله فيهما — يليق لهذا الصدر هذا الفؤاد

قطعة ديكر

جاء فؤاد مستشار المن — اضحى رشيد الرأى صدرالرشاد
 جاء بحق المدعى قائل — لاق لهذا الصدر هذا الفؤاد

اوزمانلرده علمای مصریه دن مشهور یحیی افندی دخی استانبوله
 کلکله جودت افندی آنک علمندن ده پک چوق استفاده ایله مشدر .
 فؤاد افندی روسیه دن کله لی هر نه قدر تداوی ایله اوغراشمش
 ایسه ده روماتیزمه اضطرابندن قورتیله مدیغندن بانیویه لزوم قطعی
 کورولمش اولغله بروسه یه کیتمه کججور اولدی . جودت افندی بی ده
 برلکده کوتوردی . بروسه ده بولندقلری زمان بر کون تفرج مسیره سنه
 کیتدکلرنده صوک بهار موسمنک کوزل هوالی بر کونی اولوب
 بولندقلری محل یشیاک اغاجلق ایدی . وبرقاج محلدن صولر آقیوردی
 فؤاد افندی ارقداشنه « ماء جاری غم واندیشه بی ازاله ایدر . بونده
 حکمت نه در ؟ » دیمش جودت افندی جواباً « غم دنیلان شی انسانک
 ذهنده بر ایلیشکدن عبارتدر هپ افکار بونک اوزرینه طوپلانور .
 وافکارک بر نقطه اوزرنده ازدخامی انسانه الم ویرر . صولرک آقندیسی
 وشاریلدیسی ایسه سلسله افکاری بوزار . قوروندی بی طاغیدر .
 بوجهتله غمی دافع اولور . لیکن ینه بوجهتله شعر سویله مکه دخی
 مانع اولور دیرلر . فی الواقع بو قدر صولرک جریانیه حاصل ایلیدیکی
 خوش صدالر اره سننده نه بر کوزل شعر سویلنه بیلور ، نه ده منشیانه
 برمسوده قلمه آینه بیلور . انسان دوشونور کی کورینورده افکاریخی

افدینک تسیبیله جودت افدینک مجلس معارف عمومیہ اعضاغیہ دارالمعلمین مدیرلکنہ نصبہ قرار ویرلمش . ۱۲۶۶ سنہ سی شوالنک یشندہ بوایکی مأموریت عہدہ سنہ توجیہ اولنمشدر .

اول دفعہ کی حالی اکلادیغندہ پدرم مرحوم دیمشدرکہ « ایشته اول کون شیبیکہ امالہ طوتلدم . چپالادجہ طولاشدم . آغدن ، باغدن قورتیلہیم دیدکجہ قیود ایچنہ دوشدم . مقدا برخدمتکارم وار ایکن آت سائز وقایق قایقجی تدارکنہ مجبور اولدم . ظاہراً کسب رفعت وترقی ایتدم . باطناً غائبی چوغالتدم . چارہ یوق! آرتق معارف عمومیہ یہ خدمت یولندہ ایفای وظیفہ مأموریتہ بذل مقدرت ایلمک لازم کلدی »

اوزمانہ قدر رشید پاشا جودت افندی یی برچوق مهم امورده استخدا م ایله یورسده جودت افندی کنڈیسنک دولت مأموریتی قبول ایتہمک ومدرسه یہ چکیلوب درسعاملق وتالیفات ایله نشرعلوم ایدهرک دولت وملته خدمت ایتمک خصوصندہ کی عزم قطعیسنی سویلہمش اولدیغندن رشید پاشا آنی انجق بر احبابلق وکنڈیسنه معاونت صورتیلہ خدمتده بولندیوردی . بعضاً کاتبیرینه ویرهمدیکی درجه محرم اولان شیلرینی جودت افندی یہ تیسیض ایتدیرردی .

اواثنادہ بغداد مفتیسی آلوسی زاده محمود افندی درسعادته کلدی . باب عالی یہ کتدیکنده رشید پاشا ایله فؤاد افدینک اقتدار ونزا کتیرینه حیران اولهرق باب عالی دن چیقدیغندہ « هذا الفؤاد یلیق لهذا الصدر » دیمش . جودت افندی بومضمونی پک بکنڈیکندن زیرده کی قطعہ لری سویلہمشدر .

بوتفصیلاتدن بی خبر اولان جودت افندی یالکنز معاونلک ایله
 مأمور اوله جغنی ایشتمش اولدیغندن شیخ الاسلام عارف حکمت بک
 افندی یه کندیسنک مقصد واملی مدرسه عالمه چکیلوب درس عاملق
 یولنده نشر علوم ایله مک ، و تالیفاتله اشتغال ایتک اولدیغنی ، بونک
 ایچون معاش و معیشتته بر مقدار دها علاوه اولمسنی بکلدیکنی ،
 و مأموریت قبول ایتماک خصوصنده کی عزمی بیانه معاونلکی
 مسلکنه مغایر کوردیکندن قبول ایده میه جکنی بیلدیرمش . عارف
 حکمت بک جواباً « نه زمان اولسه مدرسه یه چکیلمک انده در .
 شمعی ظهورات قییلندن اوله رق سکا برایش تکلیف اولنیور که منافع
 عامه یه متعلق خیرلو بر مصاحتر . علی الخصوص کمال افندی بک غیبوتی
 زماننده سزک بو ایشده بولنه کزی بز مناسب کوریورز . سن بونی
 قبول ایتده سو کره استعفا ایدوب چکیلمک قولایدیر . همده او وقت
 سکا تقاعد یولنده بر مقدار معاش ویریلور . ایستدیکنک مع زیاده حصوله
 کلوره بیورمش . عارف حکمت بک افندی جودت افندی بی اقتاع
 ایلدیکنده جودت افندی بالبداهه همان بویتی عارف حکمت بک
 حضورنده سویلشدر .

مطلع

خوبان بی وفا کی دهر دسیسه باز

ناز اهلنه نیاز ایدر اهل نیازه ناز

عارف حکمت بک جودت افندی بی زورله معاونلکه اقتاع ایلش
 اولدیغنی حالده وهی ملانک خاطری ایچون عالی پاشانک معین عنوانیله
 مأموریتک تنسیبنی مجلس معارف قبول ایتمه مش . عارف حکمت بک

قدر میدانه کتیرلمش اولان امور معارفی وهی ملانک منفعت خصوصیه سنه آلت مقامنده استعمالنه قارشو نه یاییلمق لازم اولدینی دوشونیلیمکه باشلامش! کمال افندینک غیابنده معاونی وهی ملانک وکالتی طبیعی اولوب او حالده ایسه هنوز ترقی به یوز طوتمش اولان مکاتب عمومیه ایشلرینک چیغرنندن چیه جغنی ا کلاشیلیمش . کمال افندی اوروپایه کیدرکن بومسئله ایچون دردلدشیدیکی ارکان حکومته ، دائرة نظارتده وهی ملایه طیانه جق برذاتک لزومی بولدینی ، بونکده آنجق جودت افندی اولدینی جهته آنک معاونلک عنوانیه مأمور ایدلمسنی سویش . بعض ذواتده دارالمعلمین خواجه لرینک وهی ملاکی برقلاشک اداره سنه نظر استهزا ایله باقه جق لرینی ، علی الخصوص برنجی خواجه اولان یحی افندی کی بقیه السلف اولان برعالم نخریره وهی ملاکی بین العلماء مذموم ومنفور اولان برشخصک نظارت ایتدیرلمسی یاقیشه میه جغنی سویلدکلرندن مجلس معارف عمومیه رئیس عبدالحق افندی طرفندن دخی جودت افندینک معاونلک ایله تعیینی مناسب کورلمش ایدی . او وقت هنوز معارف نظارتی تشکیل اولنمامش اولدیغندن مجلس والا رئیس ایله خارجیه ناظری معارف عمومیه هیئته نظارت ایدیورلردی . جودت افندینک معاون نصب اولنه جغنی خبر آلان وهی ملا خارجیه ناظری بوانسان عالی پاشاسنه قوشوب معاونک تعدیسنه اعتراضله جودت افندینک معین عنوانیه کنندی معیتته مأموریتنی طلب ایله مش . عالی پاشاده بوضورتی ترجیح وترویج ایتمشده مجلس عمومی معارف ارکانی بونکله مقصد اصلی حاصل اوله میه جغندن بشقه جودت افندینک وهی ملا معیتنی قبول ایتسی اصلا مأمول اولدینی بیلدیرلمش . بوجهته ایش کشاکشه دوشورلمش!

او اثناده والده سلطان حضرتلری سلطان محمود خان ثانی
حضرتلرینک تربہسی جوارنده « دارالمعارف » نامیلہ کوزل برمکتب
یادرمشیدی : کمال افندی دارالفنونہ مقدمہ اولق اوزرہ مکاتب
رشدیہ شاگردانک منتہیلرینی اورایہ قویمق اوزرہ آنی مکاتب
رشدیہنک فوقندہ برمکتب مخصوص اتخاذا ایلدی .

والده سلطان حضرتلری مکاتب صییان چوجققرلہ طولو اولدینی
خالده کندی مکتبندہکی چوجققر نہدن آز اولدینغی والده کتخداسی
حسین بکدن صورمش . اوده مکتب کورمش برآدم اولمہ یوب
مکتبلردن ومکتبلرک درجاندن بیخبر بولندیغندن بونی وهبی ملادن
صورمش . بوملا ارتق کندیسنہ برسرمایہ بولمش کبی سوسینہرک
« کمال افندی کندی ایجاد ایلدیکی مکاتب رشدیہنک شان وشرقه
خلل کلامک ایچون والده سلطان افندیمک مکتبہنہ زیادہجه چوجق
قویمق ایستہمیور . یوقسہ امر اولدینغی خالده بن برکونده مکتبی
نشاگردانہ طولدیریرم » دیہ برطاقم تزویرانہ کیریشمش . حسین بکده
مسئلہی والده سلطانہ عرض ایلہنیجه پک زیادہ موجب حدت اولمش .
کیفیت وهبی ملایہ حوالہ اولمش . وهبی ملا درحان اطرافدہکی
مکاتب صییانک چوجققرینی طوپلایوب مکتبی طیقا باصہ طولدرمش .
واویله کوزل برمکتبی صییان رادہسنہ ایندیرمش ! زواللی کمال
افندی نہقدر چالیشمش ایسہ مرامنی ا کلاتمغہ موفق اولمہدیغندن
اورویاہ قباغی آتمغہ مجبور اولمش !

صورت حقندن کورینہرک چویردیکی انتریقہ ایلہ ارتق معارفک
برباش بلاسی اولہرق قوتلی برصورتده یرلشمش اولان وهبی ملایی
آتمق وکلا ایچون دخی قولای برمسئلہ اولمہدیغنی جهتله اودرجهیہ

مکاتب صیانتك صوك سنه سنده او قونه جق درس لری مکاتب رشديه نك برنجی درس لری اولق اوزره ترتیب و دارالفنونه او قونه جق درس لک بعض مقدماتی دخی رشديه نك صوك سنه سنه علاوه ایلدی . بوجهتله متصور اولان رشديه دن ده ا مکمل صورتده مکاتب رشديه عنوانيله برطاقم مکتبلر می دانه کلدی که بونلردن هر طرفه پک چوق منافع حصوله کلدیکی غیر منکر بولنمشدر . فقط معارف عمومیه نك اساسی مکاتب صیانت اولدینی حالده آنلرک اصلاحاتنه هنوز تشبث اولنه مامشدی . بوده قولای برشی دکل ایدی . بالاده سو بیلندیکی وجهه چوققلره رساملق او کره تیلیورمش ديه مکتبلردن خریطه تعلیمک قالدیرلمسنه قالقیشیلیمسی ، ووهی ملانک خریطه لری خلا قبورلرینه آتیمی ، رشید پاشا آدملرینک اعدامنه قدر قالقیشیلیمسی کبی بر زمان کچیریله لی چوق اولمامش ایدی . رشید پاشا تکرار موقع اقتداره کلینجه ترقیات معارفه چالیشیمی و آدملرینک ده اکاتبیتله اویولده ابراز مساعیلری ینه بیوک برفدا کارلق ایدی .

مکاتب رشديه یه معلم یتشدیرمک اوزره فاتح جوارنده برده دارالمعلمین مکتبی کشاد اولنمش واورایه طلبه علومدن خیلی ذاتلر شا کرد صفتيله الینه رق شهریه اوتوز غروش معاش تخصیص قیلنمش ایدی . لکن اوراده اصول تحصیل هنوز مطلوب درجه ده دکل ایدی .

کمال افندی مکاتب رشديه ده او قوتتمق اوزره قبا ترکیه رساله لر تألیفنه لزوم کوردیکندن او خصوصده جودت افندی یه مراجعت ايله مکله جودت افندی « معلومات نافعہ » ناميله بر رساله یازمش . بو طبع ایتدیریلهرک مکاتب رشديه ده تدریس اولنمشدر .

و مساعی اولان شیخ الاسلام عارف حکمت بک افندی کبی ذواتک رشید پاشانک جسارت و همت و قوتیله اکمش اولدقلری تخم معارفک یاننه برده اکا ایراث خسار ایده جک بر میقروب صالویرلمش اولدی!.. ذکر اولنسان اوچ لایحه احکام مندرجه سنه کوره ابتدا مکاتب صبیانک اصول تعالیمی اصلاح ایتک لازم ایدی . لکن مکاتب مذکوره اوقاف هایون نظارتنه مربوط اولوب اورادن فک ارتباطی او وقتک حکمنجه متعسر ایدی . اورادن منفک اولدقجه بونلرک اصلاحی ده متعذر ایدی .

کمال افندی تعیین اولدیغی مأموریتک اهلی ، فعال و حیثتکار بر ذات اولدیغندن نمونه اولق اوزره داود پاشا مکتبئی مکتب رشیدیہ اتخاذ ایده رک اوراده اصول جدید اوزره عربی و فارسی ، حساب ، جغرافیایا اوقوتدیره رق از وقت ظرفنده شا کردانه بعض علومک مبادیسنی علی وجه الاختصار تعلیم ایله ۲۶۴ سنه سنده بونلری حضور هایونده امتحان ایتدیردی . بواصول تعلیم هر کس طرفندن بک نیلدی . بومکتبه درت مکتب دها علاوه ایدلدی .

۲۶۵ سنه سنده بش مکتبک شا کردانی مجلس والا دائره سنده حضور هایونده امتحان ایتدیرلدی . کمال افدینک همتی شایان تحسین اوله رق فرداسی مابین هایونه جلب و حضور شاهانه یه قبول اوله رق نائل التفات بیورلدی . اندن صکره مکاتب رشیدیہ طشره لره دخی تعمیم اولندی .

ذکر اولنان لایحه لریک احکامنجه مکاتب صبیاندن چیقان شا کردان ایکی سنه قدر مکاتب رشیدیہ ده اوقودقدن صوکره دارالفنونه کیده جکلردی . لکن مکاتب صبیان اصلاح اولنه مدیغندن کمال افندی

کندوسنه بیاتی امر بیورمش اولدیغندن جودت افندی بونلری بعدالمطالعه مکمل بولندیغنی رشید پاشایه عرض ایله مش. رشید پاشاده لایحه لری بکنمش اولدیغندن مجلس موقتک وظیفه سی تمام اولمش. مذکور لایحه لریک مندرجاتی بالندا کره اجرا ایتدرمک اوزره بر دائمی مجلس معارف عمومیه تشکیل قیلنمش، و مجلس معارفک آیده بر کره اجتماع ایلیان عمومیسنه بر آی ظرفنده مجلس معارف نه یامش ویایمغه قرار ویرمش ایسه آنلرک لایحه لری ومضبطلری هپ جودت افندی طرفندن تنظیم و تحریر اولنوردی. دائمی مجلس معارف عمومیهنک ریاستنده بر مدت وقصه نویس اسعد افندی بواندقدن سوکره حکیم باشی عبدالحق افندی رئیس اولدی. بو مجلسک اعضاسندن وارباب معارفدن کمال افندی به مکاتب عمومیه نظارتی علاوه مأموریت قیلندی. مجلسده بالندا کره قرار ویریلات خصوصات آنک واسطه سیله اجرا ایدیلوردی.

مؤخرآ عالی پاشا طالقوقلرندن وهی ملا ا کا معاون ویرمش ایدی. کمال افندی کبی اهل و ارباب بر ذاتک معاونلکنه تعیین ایتدیریلان بو وهی ملا ذی علماده بولنان جهلادن بر طالقووق اولوب اخلاقسزلغندن طولایی بین العلمما منفور ایمش. عالی پاشا معلوماتلی بر کیمسه ایسه ده اهل پرور دکمش. امور حکومته اهلی قوللانمق مسئله سنی دوشونموب طالقوقلرینی مأموریتلره یرلشدیرمک کبی معتادی خوش کورلمه مشدر. بومسئله بوقدرله قالمش اولیدی. عالی پاشانک بر طالقووق یرلشدیرمک یولنده کی حرکتی رشید پاشا و انک معیتده چالیشان مترجم رشیدی پاشا و عالی پاشا، رفعت پاشا، فؤاد افندی، جودت افندی و او خصوصده رشید پاشا ایله هم فکر

جهتی ده دوشوندیکندن روسیه ایمپراطورینک حدتی تسکین ایده جک بر معامله دلنوازانیه تشبث لازم کلکله فؤاد افندی بی سفارت فوق العاده ایله پترسبورغه کوندردی . فؤاد افندی همان بکرشدن قلقوب ۲۶۵ سنه سی ذی القعدة سنده پترسبورغه وصول بولدی . ایمپراطورله کوروشدی . ایمپراطورک توجهنی قازاندی . اصلاح ذات-البینه موفق اولدی . فؤاد افندی بومأموریتلرنده پک زیاده ابراز لیاقت ایله یوب حکومتنه پک بیوک خدمتله کورمش اولمغله برابر اوروپاچده شهرت قازاندی . خدمتته مکافاة ۱۱۶۶ سنه سی محرمنده رتبه بالا ویرلدی . و صدارت مستشاری نصب اولندی . و حمادی الاولی سی اوخیرینه مصادف اواخرشباطده کمال عز و شرفله استانبوله کلدی . فؤاد افندی روسیه نك صغوقلرندن متأثر اولوب مفاصلنده صیزیلر پیدا اولمش ، استانبوله بریاندن ده آنک تداویسیله اوغراشمغه باشلامش ایدی .

رشید پاشا بتون جهانیه نامنی طانمش و اوروپا کبی عالم مترقیه ده شان و شرف صاحبی بولمش اولدینی حالدیه دولت و ملتیه ایلدیکی خدمتلرده ، شماروبده او قدرینی کافی کوره جک ذواتدن بولمديغندن نشر معارف خصوصنده باشلامش اولدینی ایشلره دوام ایله مشدر .

معارف

یوقاروده ذکر اولدینی وجهله معارفک ابتدائی ، رشدی و دارالفنون اقسامی حقنده هر بری ایچون یازیلان اوچ لایحه رشید پاشا طرفین جودت افندی یه ویریلهرک آنلرک مظالمه سی و فکری نك

فؤاد افدینک دیدیکی چیقدی . یعنی روسیه مجارلری منہزم ایلدی . مجارلرک پک چوغی دولت عثمانیہیہ التجا ایلدیلر . روسیہ و آوستریا دولتلی آنلرک اعادہ سنی تکلیف ایتدیلر . پک چوق ذوات بو ایکی دولت متجاورہ معظمہ بی کوجندیرمکدن خوف و احتراز ایدیورلردی . فؤاد افدی دخی بو قومشولری کوجندیرمه مک فکرندہ ایدی . عالی پاشادہ اوفکرده ایدی . رشید پاشا ایسہ ملتجیلری اپواوحمایہ خصوصندہ برعزم متین ایله اظهارثبات و صلابت کوستردی . ومحرم اسراری اولان جودت افدیله مشاورہ سنده آئی دہ کندی فکرندہ بولمش وجودت افدی « وان احد من المشرکین استجارک فاجرہ آہ » آیت کریمہ سنی اخطار ایلمش ایدی . رشید پاشا ملتجیلری حمایت پولنیقه سیله دولت عثمانیہیہ اوروپا وامریقاچہ بیوک شان قازانیدردی . بو جهتہ دول وملل غربیہ روسیہیہ قارشو عثمانلورک غیرتنی کودر اولدی .

بو ملتجی مسئله سندن طولایی روسیہ و آوستریا دولتلی دولت عثمانیہیہ اعلان حرب ایتمہ رادہ سنہ کلدیلسدہ مسلمانلرک احکام قرآنیہیہ اتباعاً خرسیتیان ملتجیلرینی قبول وحمایہ ایتمہ لری حریت و سربستی داعیہ سنده بولنان اوروپالورہ او مرتبہ تأثیر ایلدی کہ او اثنادہ پارس ولوندرہ سوقاقلرنده اوروپالیلر بر باشی فسلی کورسہ ار « یشاسون ترکلر ! » دیہ باغیرییورلر . وکلوب آئی در آغوش ایدیورلردی . روسیہ و آوستریا دولتلی دولت عثمانیہیہ هجوم ایدہ جک اولدقلرنده بتون اوروپا اہالیسی عثمانلورک امدادینہ قوشہ جقلری آکلاشلدیغندن ہر ایکی دولت بوکا اغماض و مسامحہیہ مائل بولنیورلردی . رشید پاشا او سیاسی ماہر ، رابطہ سالمہ بی خللدن وقایہ

اکرم اولان عمر پاشادر . افلاق و بغدادده اوزمان بك بولنمہ یوب بکلکه عائد امورى فؤاد افندى رؤیت ایدیوردی .
 آوستریا مجارلری تأدیبدن عاجز قالمغله روسیه مجارستانه ایکیوز بیک عسکر سوق ایلدی . اووقت استانبول خلقدن حتی وکلادن دخی بعضیلری داخل اولدینی حالده رجال و کباردن برچوق کشیلر مجارلرک آوستریایه غلبه ایلدکلری کبی روسیه یه دخی غلبه ایده جکلری اعتقادنده ایدی . حالبوکه روسیه نك مملکتین طرفنده بر اردوسی بولندقدن بشقه اوتہ طرفدن دخی مجارستان اوزرینه جسیم بر اردو سوق ایتمشیدی . فؤاد افندی ایشی یقیندن کورمکله روسیه نك قوه قاهره سنه مجارلرک تاب آور مقاومت اوله میه جقلرینی آ کلامش و خبر ویرمش ایدی .

اوآره لق جودت افندی رشید پاشا طرفندن فؤاد افندی یه اوامر شفاهییه تبلیغی ایچون بکرشه کوندرلمش ایدی . جودت افندی اولجه لوفجیه کچوب آنجق بر قاج کون قالدقدن صوکره روسجغه کلوب تبدیل قیافتله ستره ، پانتالون کیه رک بکرشه کیتمش . رشید پاشانک اوامرینی فؤاد افندی یه تبلیغ ایله یوب بر آی قدر بکرشده فؤاد افندی نزدنده قالدقدن صوکره استانبوله کلوب فؤاد افندینک افادات شفاهییه سنی ده رشید پاشایه عرض ایله مشدر .

جودت افندی کندی اداره سنه لزومی اولان پاره یی کندیسى قازانوب غیرى پدرینک اوزرینه یوک اولماق حقتده کی آرزوسنه رغماً محضاً ستره پانتالون کیمامک اوزره مکتب حربیه فارسى معلملکنی رد ایله مش اولدینی حالده وطنه خدمت اوغرنده تبدیل قیافتله بکرشه کیتمشدر .

ایله بکام بیورلمش . یعنی کندندن اسکی اولان برچوق ابتدای خارج مدرسارینه تقدیم ایدلمشدر .

رشیدپاشا پارش سفارتنه کیتدیکی وقت برلکده کوتورمش اولدیغی ترجمان خواجه آغوب افندی اوراده صنایعک ترقیسنه، اصول جدیده اوزره نصل شیلر میدانه کتیریلوب نصل چالیشیلدیغنه دقت ایله مش . استانبوله عودتنده بروسه یه کیدوب اوراده دوت آناجلرینک کثرتی کورمش . اوروپاده ایپکجیلک نه بیوک ثروت تأمین ایلدیکنسه دقت ایله مش بولندیغندن بروسه طرفنده دخی اصول جدیده اوزره صنعت مذکوره منهک اولسه لر قازانمق پک فرقلی برصورتده تزاید ایله جکنی نظر اعتباره آله رق اصول جدیده یی تعریف یولنده کندی لسانی اوزره تعلیمنامه حریر نامیله برساله یازمش وبونک ترکیه یه ده ترجمه سنی آرزو ایله مش اولدیغندن جودت افندی تعلیمنامه حریرک ترکیه ترجمه سنی تحریر ایله مشدر .

عالم سیاسیده

اوزمان آوس-تریا دولتنده ظهوره کلان اختلال اوزرینه مجارلر آیاقلانوب آوس-تریایه عصیان ایدهرک غلبه ایلدیله . افکار اختلالیه افلاق و بنگدانه دخی سرایت ایتمکله بر طرفدن عسا کر عثمانیه دیگر دیگر طرفدن روسیه عسکری مملکتینه کیردی . آمدی دیوان هایون قواد افندی فوق العاده مأمور اوله رق بکرشه کوندرلدی . آنکله برابر بوئنان عسکری قوماندان عمر پاشا ایدی که مؤخرًا سردار

آدم اولمديغندن ايشك ايلروسنه وارمايوب سعيد پاشايه نعت ايله مش .
 لکن اوکونلرده رشيد پاشا آدملى خيلى بيوك مخاطره لر کچيرمش .
 سعيد پاشايى ضبط ايتمکده پک قولاي بر شى اولمديغندن ذات شاهانه
 آنک او عصره اويه جق آدم اولمديغنى کوره رک سعيد پاشايى عزل
 ورشيد پاشايى تکرار صدارته کتيرمش .

اوقدر قورقولر کچيرلمش اولمغله برابر او دفعه رشيد پاشا صدارته
 کلينجه بر مرتبه دهها اعتنا ايله معارف عموميه نك نشرينه چاليشدى .
 جودت افندى بي بو خصوصده کنديسنه معاون اتخاذا ايله برلکده
 چاليشدردى . مجلس معارفك آيده بر کره انعقاد ايليان بر عموميسى
 واردى . بونده مجلس معارفك رئيس و اعضاسيله برابر مجلس
 والا رئيسى رفعت پاشا خارجيه ناطرى على پاشا، سر عسکر مترجم
 رشدى پاشا، فؤاد افندى بولنورلردى .

فهم افندى ديوان صابى شرح ايتمکده ايکن آلتمش ايکي سنه سنده
 فوت اولمغله شرح ناقص قالدیغندن اقربا و تعلقاتی طرفدن آنک اکمالی
 ایچون جودت افندی به پک زیاده رجا اولمغله آنی آتام ايله یوب مجرد
 مرحومك همشیره و همشیره زاده لرینه برر بمقدار معاش یاییلمق
 نیازینه وسیله اولمق اوزره تقدیم ایتدیرمش ایدی . مجلس والای
 احکام عدلیه به حواله اولنوب اوراده آنلره برر مقدار معاش اعطاسنه
 قرار ویرلدیکی صروده مجلس مفتشی عارف افندینک اخطاریله جودت
 افندی به بش بيك غروش عطيه احضاریله رتبه سنک ترفیعی خصوصنه
 قرار ویریلوب با مضبطه عرض اولمغله اراده سنیه سی صادر اولمش ،
 بش بيك غروش عطيه ویریلوب ۲۶۵ سنه سی جمادی الاولی سنده
 واقع اولان توجهات علمیه ده ابتدای خارجدن حرکت خارجه طفره

پاشا فواد افندی بوجلسه اعضا تمین اولنمشلر . بوجلس موقته تریه عمومیه اوج درجه اوزره ترتیب اولنمش که بونلر مکاتب صبیان ، مکاتب رشديه ، دارالفنون درجه لیدر . بونلرک اوجی ایچون مجلس مذکور اوج عدد لایحه مفصله قلمه آلهرق وظیفه سنی ا کمال ایله مش . بولایحه لرک احکامنی فعله کتیرمک اوزره بالاده مذکور مکاتب عمومیه نظارتی ایله بر مجلس دائمی علی الدوام معارف عمومیه نک ترویجی اسبابنی مطالعه ایله مشغول اولوردی . صدور عظامدن بر رئیس اولوب مجلس والای احکام عدلیه رئیسله خارجیه ناظرینک نظارتی تحته بولنوردی . او ائنده مکی زاده نک وفاتیه شیخ الاسلام اولان عارف حکمت بکده معارفک ترقیسنه چالیشمش . مکاتب رشديه کشاد اولنوب طریق ترقیده بر آدم آتیلمش . مکاتب صبیان اصلاح اولنوبده مکاتب رشديه چوجقلر یتشدره جک ایکن مکاتب صبیان حالی اوزره قالدی . زیرا او ائنده یعنی ۱۲۶۴ تاریخنده سر عسکر بوتان داماد سعید پاشانک حضور هایونده کی اصراری اوزرینه رشید پاشا عزل ایله صارم پاشا صدر اعظم نصب اولنهرق امور حکومت داماد سعید پاشانک انه کچمکه رشید پاشا طاقنک هپسنی آتوب حتی نفی و اعدامه دخی قالیشمش . استانبولی افکار جدیده اصحابندن تخلیه ایتمکه چالیشمش . حتی مکاتب رشديه چوجقلره رساملق اوکره دیورلر مش دیه خریطه تعلمنک منع اولنه جنی حوادثی ایشیدلمکه مکاتب عمومیه معاونی وهی ملا مجلس معارف دائره سی تفتیش اولنورسه دیه قورقهرق نه قدر خریطه مسوده سی وارسه خلا قوبورلرینه آتمش . آرتق افکار جدیده اربابی جانلرینک قورقوسنه دوشوب باشلرینک چاره سنی دوشونمش . برکت ویرسون که صارم پاشا بک عقلسز بر

زیاده سویلندیکندن اوسوزلر مسموع شاهانه می اولدی ؟ یوقسه ذات شاهانه رشید پاشا و آنک آدملری اولان عالی پاشا و فؤاد افندی کبی امور آشنا ذواته آلیشدیغندن او برلرندمی اوصاندی ؟ هر نصل اولدیهسه ذات شاهانه رشید پاشایی خارجه نظارتیه پارسدن کتیرتدی . و متعاقباً ۱۲۶۲ سنه سنده مقام صدارته کچیردی . رضا پاشا دوری کچوب رشید پاشا دوری کلدی ،

رشید پاشانک قارشوسنده داماد سعید پاشا ، رضا پاشا ، محمد علی پاشا کبی موقع اقبال و امور حکومت کندیلرینه قالمق ایچون آنی دوشورمک ایستیان اوچ خصم بی امان بولندیغی کبی آنلرک ارقداشلری و توابعی ده آنلره منضم اولدقدن بشقه رشید پاشانک وطنک سلامتی ایچون اولان همت و غیرتلیخی درلو درلو افتزالر ایله امور دینیسه ده مبالاتسزلق صورتلرنده کوسترمک ایستیه رک برطاقم صاف دلانی اقناع ایله پیدا ایلدکلری خصماده پک چوغه وارییوردی . اودشمنلرک اک دهشتلیسی اولان سعید پاشاده سرعسکر اولمشیدی . رشید پاشا ایلك خارجه نظارتنه کلدیکی وقت آز زمانده پک چوق ایشلر یابدیغی حالده صوکره بالاستقلال صدارتنده اولکی رصانت و صلابت و سرعتی کوستره مامسی بوندن نشئت ایدیوردی . اکر اوکنده او ایله موانع بولماسه ایدی رشید پاشا تجدد و ترقی خصوصنده دها پک چوق ایشلرده بولنوردی . مع مافیہ تنظیمات خیریہ نک تفرعاتنی ا کمال ایله امر تجدد و معارفک ترقیسنه همتدن کیر و قالمادی . مکاتب عمومیہ نظارتی و مجلس معارف تشکیل اولندی . اقدجه معارف عمومیہ نک انتشاری اسبابنی مطالعه ایتمک اوزره بر مجلس معارف تشکیل اولنوب صدور عظامدن فاضل مشهور عارف حکمت پک ، مترجم محمد رشیدی

پاشا ومنسوبینی النده اولدیغندن او بر دفعه کی کبی بوستان قورقونلی
مناهنه سنده قالدی .

رشید پاشانک دوشمه سی او زرینه تنظیمات خپریه نك تمه و تفرعاتندن
اولان بر چوق ایشر کیرو قالدیسه ده اساس باقی ایدی . .

۱۲۵۹ تاریخنده تنسیقات عسکریه اجرا اولندی . بو ایشده
امرای عسکریه دن عبدالکریم نادر پاشا ایله مترجم رشدی پاشا
قوللانیلیدی . بو تنسیقاتده دولت علیه نك قوه بریه سی الی اردویه
منقسم اولوب خاصه اردوسنه اسکدار ، درسعات اردوسنه استانبول
روم ایلی اردوسنه مناستر ، اناطولی اردوسنه خرپوت ، عربستان
اردوسنه شام ، عراق و حجاز اردوسنه بغداد مرکز اتخاذا اولندی .
هر اردونك مواقع معینه سی اولوب مثلا شمنی درسعات
اردوسنك مواقعندن اوله رق اورالرده درسعات اردوسندن مقدار
کافی عسکر اقامه اولتوردی . یوقسه روم ایلینك محافظه سی روم ایلی
اردوسنه منحصر دکل ایدی . درسعات اردو مشیرلکی سر عسکرلک
مسندینه منضم اولوب سائر اردولرک برر مشیری واردی . اردو
مشیرلرینك شهریه معاش و تعیینلری یتمش سکسان بیک غروشه
وارییوردی . خاصه مشیرلکی رضا پاشانك خواص منسوباتندن
ضربخوور رشید پاشا عهدسه نه توجیه اولنمش . او زمان زیاده مقبل
و مقبول اولانلردن بری ده مالیه ناظری صفوتی پاشا ایدی .

خیلیجه دوام ایدن او دورک وکلاسی زمانلرینی پک خوش
کچیرمشلر ، پک زنکینلکه یشامشلر ایسه ده خارجا پولتیقه نك حسن
اداره سندن عاجز بولنه رق راجل قالدقلرندن او جهتدن برشان
و اعتبار قزانه مدقلری کبی داخلده ارتشا و ارتکاب مسئله سی پک

کیسه ا کرامیه تکلیف ایلدیکی حالدہ رشید پاشا بوکا اصلا میل ایتیموب افکارنده اصرار ایش . بوده رشید پاشانک اوکونه رک سویله مسندن اوکره نیلمش برشی اوله یوب اوپاره یی تکلیفه واسطه اولان کیسه پدریمه نقل ایله مشدر . رشید پاشایی اقناع قابل اولینجه او آلتمش بیك کیسه مابین هایوننده کی بعضی مقربینه توزیع اولنه رق آنلرک ترتیب ایلدکلری صنیعه لرله رشید پاشا خارجه نظارتندن عزل ایدیله رک ادرنه والیسی نصب اولمش . رشید پاشانک عزلی اوزرینه مذکور فرمان عالی تعدیل ویکیدن تحریر ایدیله رک سیکسان بیك کیسه آلتمش بیکه تنزیل ودفتردار فقره سی طی ایلمش . لکن رشید پاشانک ناصیه پاکی پارلادجه پارلامش .

رشید پاشا ادرنه یه کیتمکدن استتکاف ایتمکه بیوک ایله چیلکله پارسه کوندرلدی . ایشته اوزمان رضا پاشا دوری باشلادی . وامور حکومت آنک الینه کچدی .

داماد فتحی پاشا بر مدت منکوبیتده قالب داماد محمد علی پاشا مقبل اولدی . لکن اوده رضا پاشانک سوزیه حرکت ایلردی . ۱۲۵۶ تاریخنده خسرو پاشا دوشوب رؤف پاشا ینه صدر اعظم اولمش ایسه ده اوده رضا پاشانک تحت نفوذنده بولندی . بر آره لق خونریز لکله مشهور عزت محمد پاشا ثانیاً صدارته کلوب اسکی دورلرک احکامنی یوروتمک ایستدیسده تنظیمات خیریه مانع اولدی . خرسیتیانلری اهل اسلامدن تفریق ایچون رعیتک راسنه علامت اولق اوزره قور-دله دن اوزونجه واکریجه سلوک تعبیر اولنان نشانلر قویدرمقندن بشقه دلخواهنه موافق بر ایش بجره مدی . بر سنه یه وارمقسزین عزل اولنه رق صدارته ینه رؤف پاشا کلدی . لکن امور حکومت رضا

ایدی؟ رشید پاشا اور وپالولرله زیاده اختلاط ایلدیکندن وقرانته تأسیسنی ترویج کبی اصول جدیدیه انهما کندن طولایی متعصین کندیسندن خوشنود اوله یوب اکا امور دینهده مبالاتسز نظریله باقیورلردی. داماد شهریاری فتیحی پاشاده اصول جدیده نك وضع تأسیسنده رشید پاشا ایله هم افکار اولدیغندن عوام ناس عندهنده اوده مدخول ایدی. او زمانه قدر ایسته دکگری کبی حرکت آلیشمش اولان مأمورلر دخی بو تنظیمات خیریه باغلرندن صیقلیورلردی. رشید پاشا ایسه تنظیمات خیریه نی یالکز اعلان ایله مکله قالمه یوب بو قوانین جدیده نك حرف بحرف اجراسنده تعصب درجه سنده غیرت ایده رک بوندن طولایی سرای هایونک معاملاتنی تصعیب و دائرة نفوذلرینی تضییق درجه سنه قدر کیدیوردی. تنظیمات خیریه واقعا بو کونلر منر ایچون بزه کافی دکل ایدیسه ده او کونلر ایچون آتی تأسیس و تطبیق مسئله سنده کی مشکلات و او مشکلاتک اقتخامی ایچون کوستریلان اقدام و جسارت دوشونولنجه رشید پاشانک نه قدر فعال ، جسور حتی فدا کار بر ذات اولدینی اکلشیلور .

مصر ایالتی محمد علی پاشا خاندانه توارث ایتمک شرطیله کندیسنه توجیه اولنق مقرر اولوب بوکا دائر رشید پاشا طرفندن قلمه آلنان فرمان عالی مسوده سنده سنوی سکسان بیک کیسه مالیه خزینه سنه ویرمک و مصرده طرف دولتدن منصوب بر دفتردار اولوب وارداتی دولت نامنه استیفا و عساکر و سائر مأمورینک معاشلری نام شاهانه یه اوله رق ویرمک شرطلری مندرج اولوب بو دفتردار ماده سنندن محمد علی پاشا پک زیاده دلگیر اولمغله فرمانک تعدیلی ایچون چالیشمغه مأمور ایلدیکی کیمسه او خصوص ایچون رشید پاشایه التمش بیک

او وقتلر دولت علیه ده یدواحد اصولی جاری اوله رق طرف حکومتدن مبايعه مأمورلری چیقاریلوب ذخاثری میری فیأته زراعدن مبايعه ایدرلردی . بویله ید واحد اصولندن میری به سنه ده یتش بیک کیسه کلوردی . مذکور تجارت معاهده سنک ایجاب ایتدیکی سربستی تجارت حسینله خزینة مالیه اوواردادن محروم اولدیسده مصرک تأثری آندن قات ، قات زیاده اولمشیدی . زیرا مصرک اکثر وارداتی احوال انحصاریه دن حاصل اولدیغندن بواصولک رفیعله مصرک وارداتی بردنبره زیاده تنزل ایتدی . امور مالیه سی مشوش اولدی . محمد علی پاشا ایسه دولته قارشو طوره بیلیمک ایچون منتظم و غیر منتظم بک چوق عسکر بیسله مکده بولندیغندن اداره مصریه بومصارفی قارشولایه میوب بردنبره بیوک بر مضائقه مالیه ده دوشدی . حتی عسا کر مصریه نک یکر می سکز آیلق معاشری تداخلده قالدی .

اداره مصریه ماده بویله صیقلدینی کبی معناً دخی مشکل بر موقعه دوشدی . زیرا تنظیمات خیریه فرمانک عربستانده انتشاری افکار عامه پی طرف سلطنته میل ایتدیرمسيله سوریه طرفنه چیقان عسا کر عثمانیه قولایلقله مظفر اولدی . عسا کر مصریه پریشان حالده خطه مصریه ده جان آتدی ، والحاصل دولت علیه ایکی به منقسم بر حاله کلشیمکن خارجیه ناظری رشید پاشانک قلمی محمد علی پاشانک قلیجنه غلبه ایدرک آنک قلیجنی قینته قویدردی . رشید پاشا عربستان طرفنک بولونمسی کبی بر مخاطره دن دولتی قورتاردی .

رشید پاشا امنیت جان و عرض و مال قضیه سنی متکفل اولان تنظیمات خیریه پی تأسیس ایله عامه ده بیوک اییلکله ایتش اولدی . لکن عجبا او زمان بو ایولکله قدر و قیمتی هر کس طرفندن بیلینور می

صدارته کچدیکنی طویوب بعض ندماسی طرفندنده اخافه واغفال اولمغله استانبوله کلمکدن ایسه محمدعلی پاشا ایله اتحاد ایدرک خسرو پاشا علیه حرکت ایتک فکریله دونمای هایونی آلوب اسکندریه یه کیتمش وفراری لقبی آلمشدر . محمد علی پاشا دونمای هایونی بر نعمت غیر مترقبه اوله رق ید ضبطنه کچیرمش . ومصر مسئلهسی بر فات دها صرپه صارمش ایدی .

ایشته اووقت دولت علیه نك افق سیاسیاتنده بر ییلدیز پارلامقده ایدی که بودولت علیه ده دیپلوماسی اصولنی وضع وتأسیس ایدن بیوک رشید پاشا ایدی .

رشید پاشا او وقت اوروپا دولترنی آره سنده بر اتفاق حصوله کتیروب مصر مسئله سنی قلماً حل وتسوییه چالیشیوردی . فقط بونی تنظیمات خیرییه نك اجراسنه ربط ایدوب ایکی ایشی برلکده یوروتک ایسته یوردی . افکارعقیقه اصحابندن اولان وکلار رشید پاشانک میدانه قویمق ایستدیگی تنظیمات خیرییه ایسته مدکاری حالده مصر ایشی بتدکن صوکره آنک تأسیس ایده جکی تنظیماتک تملارینی ییقمق فکریله مجرد مصر مصلحتک حصوله کلمسی ایچون موافقت ایتشلردی . رشید پاشا تنظیمات خیرییه فرمانی قلمه آلدقن صوکره کلخانه ده او قودی . واوروپا دولتریله بر تجارت معاهده سی عقد ایدوب بوکا مصر والیسنک سائر ایالات والیرندن فضله هیچ بر امتیازی اولدیغنی درج ایتدردی . فرانسه دولتی محمدعلی پاشایی تصاحب ایتک ایسته مش ایسه ده یالکز قالمش . سائر دول معظمه مصر علیه دولت علیه ایله اتحاد ایله مشر . انکلیزر مصر علیه دونمای سوق ایدوب دولت عثمانیه ده بفرقه ترتیب ایلیه رک انکلیز دونماسیله برلکده سوریه سواحلنه کوندردی .

جودت افندینک حیات سیاسی اوزماندن باشلامش اولدیغندن
یر آزده او زمانک احوالندن بحث ایدلم . جودت افندی سلطان
عبدالمجید خاک جلوسندن برقاچ ماه مقدم اون یدی اون سکنز یاشنده
اوله رق استانبوله کلدیکندن سوزیمزه اوزمانلردن باشلایه جغز .

احوال زمان

مصر والیسی محمد علی پاشا داعیه استبداده دوشمشیه اوزرینه
سوق اولتان اردولر انهمزاه اوغرامقده اوله لرندن سلطان محمود خان
ثانینک کدرندن خسته نوب وفات ایتمش اولدقلرینی ، منتشر بولتان
تاریخلر یازمشدر . مسئله او حاده ایکن سلطان عبدالمجید خان
حضر تتری جالس تخت عثمانی اولدیغنده باش وکیل رؤف پاشا ، شیخ-
الاسلام مکی زاده عاصم افندی ، مجلس احکام عدلیه رئیس خسرو
پاشا بولنوب داماد شهریاری خلیل وسعید پاشالرده صاحب نفوذ ایدیلر .
لکن امور حکومت خسرو پاشانک النده اولقله خود بخود رؤف
پاشادن مهرهایونی آلوب عهدسنة بالاستقلال صدارت عظمی و وکالت
مطلقه کیری مسند جلیانی توجیه ایتدردی . او وقت اندرون هایون
اغالرینک ایلری کلنلرندن رضا بک ایله محمد علی بک پادشاه نوجاه حضر-
تلیرنک حسن ظن واعتمادینه مظهر ایدیلر . بونلرک بریسی صکره
سر عسکر اولان رضا پاشا ودیکری ده قبودان دریا وصدر اعظم اولان
محمد علی پاشادر .

جلوس هایونده قبودان دریا بولتان احمد پاشا دونمای هایونله
اق دکنزده بونمقده ایکن دشمنی اولان خسرو پاشانک کمال استقلالیتله

رشید پاشا آدملرینی خلاج پاموغی کبی آتوب هپسنی عزل ایتدکدن بشقه نفی و اعدامدهه قالدیشمسی افکار عتیقه اصحابی ایش باشنه کتیرمسی و دولتی اسکی تعصب یولنه کوتورمسی کبی شیرلی کورهن جودت اقدی رشید پاشا مکتبندن ایله مکده اولدینی استفاده جهتیله عصرک بوکا تحمل ایله یه میه جکنی آ کلامش اولدیغندن او حاله متأسف اولمشیدی. رشید پاشا آدملری آتیلدینی او زمانده جودت اقدینک باشنده کی صاریغه می حرمت اولمش یوقسه فرانسزجه سویله مدیکمی موجب نجات اولمش هر نه ایسه ا کا طوقونما مشلر. کیزلیجه فرانسزجه تعلم ایلدیکی طویولمش اولسه ایدی علمادن اولدینی حالد آتک او حالی بلکه سائرلرندن زیاده موجب تهمت اولور و جزاسی ده دهاشدید ترتیب اولنوردی .

جودت اقدی رشید پاشاسندن آریلیوب ینه آنک دائره سنده بولمقده و مغزول زماننده کیجه لرینی آنکله مصاحبته کچیرمکده ایکن چوق زمان کچمیه یوب رشید پاشا ینه صدارته کلش. و اولکندن زیاده نشر معارفه اهمیت ویرمشدر .

پدرم مدرسه یه چکلمک آرزوسیه رشید پاشا یاننده بولندینی زمانکی عالمنک انجذابی آره سنده کی حالی آ کلادیرکن دیمشدر که « رجال و کبار ایله الفتی چو خالدوب بوغاز ایچنک مسیره لرنده طولاشمغه آلیشوب کیتدکجه اول مرکزدن تباعد ایتمکده ایدم . چونکه سمت قبله یی آرارکن شرق و شماله طوغری کیتمکده ایدم . » او ائنده اوروپاچه رونما اولان خلجان افکار اوزرینه دیپلوماتلرک آت اوینا. ده جقلری زمان کلوب رشید پاشا ایسه او میدانک اک ماهرارلرندن اولمغه او وقت اقبالی بر درجه ده ترقی بولدی .

لسان او قومق شعار علمایه منافی کورلمکده اولدیغندن کیزلی تدرس ایله مسی و کیمسه نك یاننده تکلم ایده مامسی هانکی علمی تعلمه باشلاسه پک چابوق تحصیل ایلیان جودت افدینک فرانسزجه ده زیاده ملکه کسب ایله مسنه مانع اولمشدر. فرانسز اسانک غرامرینی پک ایی بیلور، چوق لغت بلله مش اولدینی حالد سر بست سویلیه مز ایدی فرانسزجه دن توارینخه و قوانینه متعلق کتابلری آکلادینی حالد ادبیات جهتنده ضعیف قلمش ایدی. فرانسزجه بی پک ایی آکلار. لکن ایی سویلیه مدیکنی بیلدیکی ایچون سویله مزدی.

جودت افندی رشید پاشا دائره سنده بولمسندن عالی و فؤاد افندیلرله دائما مصاحباده بولتورلر. و آنلرله ارقداشلق ایدرلردی. فؤاد افندیله دوستلقلری پک ایلرو واروب بینلرنده بر محبت برادرانه حصوله کلمش اولدیغندن بعض اقساملری فؤاد افندی آنی کنیدی یالیسنه و یا قوناغنه کوتورردی. آرتق بویله لکله او طه سنه کیده جک کیجه بوله میوردی.

رشید پاشانک مظهر توجهی اولان عالی افندی به ۲۶۴ سنه سی محرمنده رتبه وزارت ویرلدی.

رشید پاشا ورشید پاشا طاقنک افکاری نشر معارف و تعمیم تربیه ایله دولتی اصول جدید اوزره اوروپایه توفیقاً تنظیم ایتک خصوصی ایدی. افکار عتیقه اصحابی بوکا عداوتله بقارلردی. بناء علیه اوزمان رشید پاشانک عالی افندی به رتبه وزارت آلدینی سنه ظرفنده ۲۶۴ سنه سنده سر عسکر بولنان داماد شهریاری سعید پاشانک سعایتله ورشید پاشا صدارتدن عزل ایدیلرک یرینه صارم پاشا کتیرلدی. حکم ونفوذ داماد سعید پاشا اینه کچوب عالی پاشا و فؤاد افندی وسائر

شیخ الاسلام عارف حکمت بك جودت افندی بی زیاده تقدیر ایلردی . جودت افدینک معاشنه یوز اللی غروش ضم ایلدی . رشید پاشاده باب عالینک عطایا ترتیبندن سنوی ایکی بیک درت یوز غروش تخصیصنه همت بیوردی .

جودت افندی طریقجه معاشی کندینی اداره ایده جک درجه یه کلنجه تدریسات و تألیفاتله مشغول اولوق اوزره مدرسه یه چکیلمک فکرنده ایکن رشید پاشا نزدی ا کا یکی بر مکتب اولمش ایدی . کتابت طرز ایرانیانی تقلید یولنه دوکولمش ، اکثریا سجع و جناس لفظی اوغرنده سوزک قوتی فدا ایدیلور و بو طرز اوزره مصالح دولته دائر اوزونجه بر لایحه و یا تقریر یازیلسه طمطراق الفاظ ارسنده مقصد اصلی غائب و سوزک تأثیری ضایع اولور بر حاله کلش اولدیغندن رشید پاشانک اتخاذ ایلدیکی ساده و بلیغانه بر مسلك کتابت وادی انشاده یکی بر جغر آچمش ایدی . او متجدد اعظم لسانمزک تجدد و تصفیہ سنکده بادیسیدر . لسانمزک آچیق یازلمسی و معاملات رسمیه نك اولوجهله تحریری ایلک اول رشید پاشا طرفندن کشاد اولمش بر یولدر . برنجیلک شرفی ده او ذات عالی یه عاڈدر .

او زمان خارجیه ناظری بولنسان عالی افندی ایله دیوان هایون ترجمانلغندن آمدی اولان فؤاد افندی دخی رشید پاشانک اثرینه اقتفا خصوصنده اقران و امثالارینه فائق بولمشلردر .

جودت افندی تحریر آثار خصوصنده بو کتابتی بکه نوب او یولده یازمغه لزوم کوردی ، بوندن بشقه رشید پاشانک نزدی ا کا بر مکتب سیاسی اولمغله او خصوصده یکیدن مکتبه باشلامش کبی اولدی . او اتناده فرانسزجه تعلمنه دخی باشلامش ايسه ده او زمان اجنبی بر

کوزیمک اوکندن کیتیمان پارلاق ماوی کوزلرندن صاچیلان ذکا
 قغیلجیماری بزه مسئلهنی ا کلاتمش ایدی ، بیورمش .
 آندن سوکره جودت افندی رشید پاشا دائره سنه دوامه باشلامش
 اکثر اقساملرینی رشید پاشا مرحومک حضورنده کچیرمش . رشید
 پاشا کندیسنی پک زیاده تقدیرله حسن معامله کوستردیکی کبی مخدوملرینه
 درس ویرمسنی ده تنیه ایله مش . جودت افدینک مدرسه ده کی
 اوطه سی ینه کشاده بولنمقده و بعض کیجه لری ینه اورایه کیتمکه
 ایدی . رشید پاشا مرحومک دائره سنه بتون ، بتون یرلشمسی
 جودت افندی کندی خانه سنی پک ای اداره ایده جک قدر بول معاشه
 نائل اولدقن سوکره در . کرچه جودت افندی رشید پاشانک
 مخدوملرینی اوقوتق ایچون معاش آلامش ایسه ده رشید پاشانک
 پک چوق نعمتی بیمش ، پک چوق ا کرام والتفاتنی کورمش در .
 جودت افدینک آرتق پدرینک اوزررینه یوک اولمه یوب اداره سنه
 لزومی اولان پاره نی کندوسی قازانق آرزوسی نه مکتب حرییه
 معلمکی قبول ایله تبدیل قیافته راضی ایده بیلمش ، نه ده رشید پاشا
 مخدوملرینی تدریسده معاش قبول ایتماسنه مانع اوله بیلمشدر . زیرا
 کندی طریقده معاشه نائل اولق آرزوسی دها قوی ایدی . اکثری
 اقساملرینی رشید پاشا دائره سنه کچیرمسی ا کا مدرسه ده کی اوطه
 مصرفی ده پک جزئی بر مقداره تنزیل ایله مش اولمغله پدرینک
 کوندردیکی معاش دها مبذول اوله رق جینه قالدیغندن کندیسنی
 هرجه تله احتیاجدن وارسته بولندیریوردی . کرچه رشید پاشادن
 معاش آلامش ایسه ده کندی اداره سنه آنک اووجهله فائده سی
 اولمشدر .

بره‌مدی منصبی‌ده اوزرندن قالقدی طریق تدریسدن آنجق یوزاللی
غروش معاش تخصیص اولندی .

رؤس آلدیغندن طولایی مدرسه‌ده اوچ کون ضیافت یاییلمغله
النده اولان پاره‌یی صرف ایتدکدن بشقه بییک بش یوز غروش‌ده
بورجه کیردی که برنجی ذفعه ایلدیکی بورج بوایدی .

۲۶۲ سنه‌سی شوالنده صدراعظم رؤف پاشا عزل اولنهرق یرینه
خارجیه ناظری مشهور رشید پاشا صدراعظم اولدی . متعاقباً مکی
زاده عاصم افندی وفات ایتمکله مشهور عارف حکمت بك افندی
شیخ‌الاسلام اولدی . جودت افدینک رشید پاشایله مناسبتی اوزماندن
باشلار . رشید پاشا ایله ایلك ملاقاتنده اوراده موجود بولنان
شیخ‌الاسلام مرحوم صاحب ملا بك افندی بونی استاد مرحوم
احمد مدحت افندی‌یه آکلاتمش . اوده عاجزه‌یه نقل ایله مش ایدی .
رشید پاشا قوانین جدیده ترتیب وتنظیمیله مشغول بولنوب ایجاب
ایتدکجه اوخصوصه دائر مسائل شرعی‌دن معلومات آلمق ایستدیکنندن
باب مشیختدن علما ایچنده اک عالم واک منور فکری برکیمسه‌نک
کندیسنه کوندرلمسنى ایسته‌مش اوکون صاحب بك افندی‌ده رشید
پاشانک نزدنده مسافر بولنمقده ایکن علمادن برذات ایله جودت افندی
ایچرویه کیرمش . اوزات رشید پاشا مرحومه کندیلرینک آرزولرینه
موافق اولمق اوزره باب مشیختدن کوندریلان افندی اولمق اوزره
جودت افندی‌یی ابراز ایله‌مش . صاحب بك افندی مرحوم مدحت
افندی‌یه بونی آکلاتوب دیمش که « جودت پاشایی اوایلک کوروشم
هیچ خاطرمدن چیقماز ! اويله مهم مسئله ایچون کوندرلمش اولان
برافدینک بك کنج اولدیغنی کورنجه حیرت ایتمش ایدک . اما حالا

کچیردیکی او آوان لطیفی کنیدیسی اونوده مزردی . و حیاتنک اک طاتلی
کچن زمانلرندن عد ایلردی . جودت افندی اوایام لطیفنده غمدن
آزاده زمان کچیرمکده ایکن آرده قلبنی یالکز برشی صیزلاتوردی که
اوده حب وطن !...

وطنی اوزلر وا کا دائر شعر سویلردی . لکن استانبولده قالمقده
کندیسنجه مقرر دی . ذهننی مشغول ایدن برشی ده استانبولده قالمغه
قرار ویردیکندن اجازتی آلدینی زماندن صوکره پدینه یوک اولماسی
ایدی . اوزمانه قدر عمرنده برکونلک موقت بریوقسـملق کدرندن
بشقه پاره سزک کورمه مش اولدیغندن مدرسه ده کی فقیر طلبه لرك حالنه
تحمل ایده میه جکنی کورییور ، ینه پدرندن کلان پاره یی قبول
ایتمسینه ارککلک و مردلکنه یاقیشدیره میوب کندینی اداره یه لازم
اولان پاره یی کندی قازانمق ایسته یوردی . کنیدیسی تمیز کیکنیور ،
جیبنده خرچلغی اکسیک اولمایور . لکن هپ پدینک پاره سیله !..
اودرجه موقع احترامده طوتیلان جودت افندینک برپاره معاشی
یوقدی .

۱۲۶۰ سنه هجریه سنده طریق قضاده روم ایلی قلمنده چنات
رتبه سنده پرمدی قضاسنی ضبط ایله موقت اوله رق شهریه مخصص
اولان بش یوز یکر می غروش معاشی آلمغه باشلامش . بومعاش ایسه
عرف و عادت اولدیغی اوزره شهر معدوده یه منحصر اولوب مدت
عرفیه نك انقضاسنده کسیله جک ایدی . بومنصبک مدت عرفیه سی
منقضی اوله دن ۲۶۱ سنه سی جمادی الآخرینک یکر می اوچنده
یا ابتدا خارج استانبول رؤسی آله رق طریق تدریسه داخل اولمغله

« ۲۶۰ » سنه سی محرمک طقوزنجی کونی آنی کشاد ایلدیکنده اوکون تبرکاً سلطان عبدالحمید حضرتلری تشریف بیورمش . مراد ملا شیخی اوکون حضور شاهانه ده اسکی شاگردانه اجازت ویردیپی کبی جودت افندی یه ده مثنوی شریفدن اجازت ویرمش وقصیده برته و حزب البحر اوقومغه دخی مآذون قیلمش . آندن سوکره هر سنه محرمک طقوزنجی کونی دارالمثنویده مرثیه اوقونمق عادت اولمش . طقوزنجی کونه تعیین اولنسی ایسه هر سنه محرمک اونجی کونی قوجه مصطفی پاشا درگاهنده مرثیه اوقونمق عادت اولدیغی جهتله ایکی مرثیه برکونه کلامک ایچوندر .

جودت افندی اکثری کیجه لرینی محضاً علم و فضلی ، ذکاو عرفانی یوزندن طانندیغی محافل علمیه و ادبیه ده کچیریوردی . اکثری کیجه لری دعوتلی بولنیور . مدرسه سنه طوغری یورودیگی اقساملر ایسه آنی یولدن چو یروب کوتوریورلر . مدرسه ده کی او طه سنک اداره سی تسویه اولندیغندن کلدیگی اقساملر آنک خدمته باقان طلبه دن بشقه بردیگری ده مکمل صورتده قارتی طویوردیغی ایچون مدرسه خاقتی ده بلکه آنک اقساملری کلدیکنه ممنون اولیوردی . اوکنج یاشنده یاشلی و مرتبه جه بیوک رجال ایله احباب اولمش . احباسبی چو ظالمش ایدی . مریدی اولدیغی حالده مراد ملا تکیه سنک برپارلاق ییلدیزی ، عالم تدرس و تدریسک جالب انظار بر طلبه و معلمی ، قوش اطه لی قوناغنک مقبول و معتبر مداومی ، شاعر فهیم افدینک محب عزیز ی اولان جودت افندیله هپ فضلا و ادبا و شعرا احباب اولمق ایسته یور ، خانه لرینه دعوتله مجلس شعر و ادبیه آنک هوجوتیله افتخار ایله یورلردی . قیشک قوناقلرده ، یازین بوزاز ایچی یالیرنده

زماننده آنک اقتدارینی کورمکله کنديسنک مانعی بولنديغی بعض
 جمعه کونلری آنی بالوکاله کوندرمک ایسته مش . جودت افندی
 واعظلق کندی مسلکی اولمديغی وسنتک بوکا مساعد بولمديغی
 سويلیه رک هر نه قدر عفوینی رجا ایله مش ایسه ده شیخی اقناع ممکن
 اولاماش . شیخک تدریسی پاره ، پول ایله اولمديغندن آنی کوجندر مک
 تدریسندن محروم قالمق دیمک ایدی . جودت افندی بول قوللی واعظ
 جبه سندن ده هیچ خوشلامديغندن کیتمه مک ایچون نه دیسه قابل
 اوله ماش شیخ افندی آنک آرقه سنه کندی جبه سنی کیدردیکی کبی
 وعظه یوللار مش . بض جمعه لری مراد ملا شیخنک وعظنی دکلمکه
 کلان وکلا ، وزرا ، رجال مراد ملا شیخنک جبه سی ایچنده هنوز
 یکر می ایکی یاشنده بولنان جودت افدینک وعظنی دکر لر مش .

محافل علم وادبه آرتق کنج لوفه لینک علم ودرایت و ذکاسی
 سويلنمکده وجودت افندی عرض خلوص ایتک اوزره بیوکله ره
 کیتمکی دوشونمکسزین بیوکله آنی کورمک آنکله کوروشمک
 ایسته مکده ایدی .

اوانئاده منحل اولان مکتب حریبه فارسی معلمکی جودت
 افندی به تکلیف اولمش ایسه ده قبول ایتمه مشدر . سبی ایسه اووقت
 مکتب حریبه معلمری ایچون فس و ستره یا پانطالون کینمک رسم
 وعادتی وار مش . جودت افندی واعظ جبه سندن خوشلامديغی
 کبی کندی قیافتی تبدیل ایتک ده ایسته مز مش . زیرا کنديسنک
 اقصای املی اجازت آلدقن صوکره مدرسلک طریقچه نشر علوم
 وتالیفات ایله ابقای نام ایله مک ایش .

مراد ملا شیخی انشا ایتدردیکی دارلشویینک ختامی اوزرینه

اولدینقی اثبات ایچون برساله تألیف ایندی . مراد ملا شیخی شیعی
 وصایق دیه ذم ایلردی . مراد ملا شیخی ده آنی قبا صوفی وزاهد
 خشک دیه قدح ایلردی . جودت افندی هرایکیسندن دخی تدرس
 ایلمکده اولدیغندن او یله یكدیکرینه مناقض سوزلر ایشیدیوردی .
 شیخ قدر شناس برذات اولدیغندن خواجه افندی یه ینه اعانه ده قصور
 ایتمش . حافظ سید افندی بردرسه باشلا یه جق اولسه استعاره یه
 محتاج اولدینقی حالدہ کتابلر آله جق پاره سی اولیوب فقیر ایدی .
 شیخ مراد حافظ سیده لازم اوله جق کتابلری اولجه تدارک ایدرک
 حافظ توفیق افندی واسطه سیله اکا کوندرردی . صانکه علمنده
 قوللایمق ایچون اکا برچوق اسلحه ویرردی !.. زهی ! عالی
 ذوات !..

جودت افندی وقایع حکمیہ وکلامیہ ایله مشغول اولدینقی صرہ ده
 اودرلو مجادلر ایشیتدکجه منازعه نك اصلی اکلایمق اوزره کتب
 صوفیہ یی وعلی الخصوص محی الدین بن عربی حضرتلرینک تألیقاتی
 اوقومغه باشلا یوب آتام ایله مش . پدرم مرحوم اوزماندن بحث ایدرکن
 دیمشدی که « فاتح سمتنده اووقت علوم و معارفه دائر بختلر جریان
 ایلدیکی صرہ ده بویله ظاهر و باطن مجادلری دخی اکسیک دکل ایدی .
 شمندی نه اووار ! نه بووار ! اودواتک جمله سی عالم بحث جدلی ترک
 ایتدیلر . هپسی یرلرینی بوش قویوب کیتدیلر ! کاشکه بر مراد ملا
 شیخی اوله ایدی ده آنی ذم ایدرک برده حافظ سید بولنه ایدی !..»
 مراد ملا شیخی سلطان احمد جامعشرینی واعظلرندن اولوب
 جمعه کونلری وعظ آنک صرہ سی ایمش . مانع ظهورنده آنجق حافظ
 توفیق افندی یی بالوکاله کوندرر مش . صوکره جودت افندی یی تدریس

والفتده احمد اقدی به شعر انشایه دخی هوس ویرمش . و شعر سویله مکده باشلامشدر .

لوفجده ایکن یازیدن اذن آلدیغنده احمد اقدی به وهی مخلصی ویرمشلردی . ۵۹ تاریخنده فهیم اقدی اکا « جودت » مخلصی ویردی . اوزماندنبرو احمد اقدی آنکله تلخص ایله مشدر . ایشته او قدر شهرت آلان ورغبت کورن جودت اقدی هنوز یکر می ایکی یاشنده بولنیوردی . او وقت فاتح جوارنده پک چوق علما وفضلا اولدینی کبی فاتحدن سلطان سلیمه وبرطرفدن قره کمرکه قدر اولان یرلردهده پک چوق ارباب شعر وانشا واردی .

چهارشنبه بازارنده پاپاس اوغلی مدرسه سنک قارشوشونده کی قوناغنده ساکن اولان قوش اطهلی ابراهیم اقدی دخی اوزمانک پک بیوک علماسندن اولوب آنک قوناغی ده مجمع ادبا ایدی . وزرادن ورجالدن پک چوق کیمسه لر کلور ، و ابراهیم اقدینک حضورینه کیرمک اوزره صفهده نوبت بکلر لر ایدی . جودت اقدی صوفیه مسلکینه سالک اولدینی حالده علمندن استفاده ایچون قوش اطهلی ابراهیم اقدی به کیدر وکندیسندن پک زیاده التفات کوره رک اک بیوک خواجه لردن حل ایده مدیکی شهباتی آندن حل ایدر . آنک ذکا و علمنی کورن شیخ حضرتلری آنی تعلیمدن ممنون اولوردی .

یوقاروده علما صره سنده اسمی کچن حافظ سید اقدی دخی غایت عابد وزاهد برذات اولوب کندیسنه پک چوق حرمت اولتوردی . حافظ سید اقدی صوفیه مسلکینی انکارده متعصب اولوب حتی قوش اطهلی کبی مشایخ صوفیه نک مریدلرینه تلقین ایلدیکی رابطه شیخک صورتی ذهنه آلهرق اکا توجه دیمک اولدیغندن بونک شرک جلی

بوزات ایوب انصاری جوارینه نقل اقامتگاه ایله مش . دیکری مراد ملا تکیه سی پوست نشینی مراد افندی در .

مراد افندی ایام معینه ده مثنوی او قودر . ایام سائرده صباحدن اقسامه قدر متنوع درسار ویرردی . کندینک اقدم شاگردانی اولان حافظ توفیق افندی ده اوراده حجره نشین اولوب مراجعت ایدنلره فارسی تدریس ایلردی .

احمد افندی بوش وقتلرینی اودرکاهده تحصیل معارفه حصر ایلر و بمضاده شوکت و عرفی دیوانلرینی او قومق ایچون شاعر مشهور فهیم افدینک قره کمر کده کی قوناغنه کیدردی .

فهیم افدینک خانه سی ده بر محفل ادبی ایدی . فهیم افندی تفسیر موا کب یازان فرح افدینک تربیه کرده لرندن اولوب عربی ده هیج قوتی یوقسه ده فارسی بی مکمل بیلور ، کوزل شعر سویلر ظرفادن ، فیلسوف مشرب برذات ایدی . مصرفی ایرادینه اویدر مش ، قوناغنه چکیلمش کندی عالنده یشار ، کلوب کیدنلره کوریشور ، فارسی دیوانلر او قودردی . وقتیه فرح افدینک دائره سنده بیومش . مأموریتله پک چوق طشره لرده طولاشمش . امور داخلیه واجنیه یه واقف عارف برذات اولوب خانه سی مجمع ادبا و عرفا اولغله مجلسنده گاه معارفدن ، گاه پواتیقه دن بحث اولنوردی .

احمد افندی مدرسه ده کی شهرتیه علمای مشهوره ایله کسب و داد ایلدیکی کبی مراد ملا تکیه سنده و فهیم افندی قوناغنده ده پک چوق ذوات عالیه وادبا ، شعرا ایله ده احباب اولمش . وهرایکی طرفدن کندیبی پک زیاده حرمت و رغبت کورمشدر . ادبا و شعرا ایله انسیت

قالورلر . شیخ افندی حدتندیکی زمان حدتی پک شدید ایمش .
 پدرمک متویدن اجازتی مرادملاشیخندندر . مثنوی درسی ایچون
 دوام ایدن پدرم برکون آنک اوحدتنه تصادف ایلمش . شیخدن
 درس آلمغه کیتدیکنده اوقوللری صوالی اوله رق کلوب « کوریورسن یا
 حامی ؟ بوکون آشجیلق وار ! خدمتکارلق وار ! » دیمش . مکر
 حدتلنوب تکیده نه قدر آشجی خدمتکار وارسه صاومش .

برصباح حضرت شیخ تکیده دن چیقمش . برایشه کیتمک اوزره
 فاتح چارشوسندن کچیورمش . کباردن لیکن جهلادن برافندی شیخک
 کچدیکنی کورنجه همان اوکنه چیقوب کمال احترامله سلاملادقن
 صوکره بر مشکلنک حلی رجاسیله « حضرت محمد حنفی مذهبنده می
 ایدی ؟ یوقسه شافی می ؟ » دیه صورمش مرادملاشیخی آدمک قیلغنه
 قیافتنه باقوب آنک حال جهاننه مرحمت ایتمکه اوراده بولنان مشهور
 غایت تمیز ونظیف حلواجی دکاننه کیرمش . اوراده او آدمی قارشوسنه
 اوتورده رق مذاهیک صورت ظهورینی آکلاتوب حضرت محمد زماننده
 مذاهیک بولندیفتی ایضاح ایله مش . اوزون ، اوزادیه تفصیلات ویرمش
 الک نهایت او آدم « ها ! شمدی اکلادم ! بن پیغمبریمز حضرت محمدی
 شافی صانیوردم . مکر حنفی ایمش !... » دیمسیله مراد ملا شیخی
 بردنبره دکاندن طیشارو فیرلایوب « ایواه ! بنم زحمتمه ! سویدلکم
 او قدر سوزلره یازیق !... » دیه او آدمه لاقردی اکلایمق ایچون
 ضایع ایلدیکی زماننه تأسفلر ایده رک یورومش .

اوزمان استانبولده مشهور ایکی مثنوی خان بولنوب بونک بری
 کچوک مصطفی پاشاده مثنوی او قودان خواجه حسام الدین افندی نامنده
 مبارک برذات ایمش . احمد افندی بعضاً آنی استماعه کیتمشدر . صوکره

اولهلم ! پدرم واستادم مرحومدن مراد ملاشیخنه دائر چوق فقره لر
ایشتمش ایدم که بعضیلرینی بوراده ذکر ایدلم ! چهارشنبه بازارنده کی
مراد ملا تکیه سی بر دارالفنون دیمک اولوب اوراده هر نوع علوم
ومعارف تحصیل اولتوردی . اورایه بتون رجال و کبار کیدر .
هرسنه رمضان شریفده براقشام ذات شاهانه اوراده مراد ملاشیخنک
مسافری اوله رق افطار ایلردی . استانبولک علماو ادبایی اورایه
دوام ایلدکن بشقه طشره لردن حتی پک بعید ممالکدن اورایه تحصیل
واستفاده ایچون کلورلردی . مراد ملا تکیه سی وشینخی ایشته بویله
اقطار جهانیه نام وشهرت سالمش ایدی . شیخ افندی صاحب ثروت
اولدینغی قدرده خیر پرور اولدیغندن پاره سنی امور خیریه یه صرف
ایلردی . تکیه سی جوارنده کی دارالمثنوی بی کندیسی انشا ایتدیرمشدر .
مراد ملا تکیه سی پوست نشینی اولان اوزاتک اسمی محمد مراد ایدی .
وکلا و رجال کندیسنه حرمت ایلرلردی . مراد افندی کرسی وعظنده
چیقاردی که آنک وعظنده اکثری وکلاده بولتوردی . جمله عنندنه
رغبت ونفوذی اولان شیخ غایت آچیق سوزلی ایدی . برکون
جامعه وعظ ایدرکن بتون هیئت وکلا موجود اولدینغی حالده شیخ
مراد بردلی کاور وارد . برده کاور دلی وارد . دلی کاور بزم
بقالدر . فرانیجه لک بیاتی ، پینیرک بوزولمشنی ، خلاصه هرشینک
قناسنی ویرر . بن آنی چاغیریرم . برکوزل تکدیر ایدرم . همان یوله
کلیر . برمدت اوله کیدر . ینه ایشی بوزونجه ینه تکدیری ییوب
دوزه لیر . کاور دلی ایسه اوقاف ناظریدر که جامع لک قندیلیری یاغنک
پاره سندن چالار ! « دیمکه اوراده حاضر بولتان اوقاف ناظری نه
طرفه کیزلوب نصل صاووشه بیله جکندن متحیر ، دیکر وکلا مبهوت

آلق ذھندن کچدیجی حالده اوزمانه قدر کیمسه دن برشی ایسته مامش
 کیمسه یه منت ایله مامش اولدینی ایچون بونی یاپه میه جغنی آکلایوردی.
 آچلقدن اولمکه ، لکن هیچ برکیمسه دن برشی ایسته مامکه قرار
 ویرمش ، الم وکدرله بوزیلش ، غم ویأس چهره-نی صارمش
 اولدینی حالده پدرینک اجباسندن اولوب استانبولده بولنان لوفچه لی
 برذات قارشوسنه کلدی . ایسته بوفرصتدی . اوذات آنک پدرندن
 پاره کله جگنی بیلوردی . لکن ممکن دکل اندنده ایستیه مدی .
 ایسته مک ! او آنک یامدینی ویاپه میه جغنی برشی ایدی ! . . . لکن
 اوذات براز قونوشدقن صوکره اکا « مملکتدن پوسته کلدی ! سنک
 خرجلغک قالمامشدر . بن سنک بابا کدن آلیرم . شمیدیلک بونی
 ویره ییمده برقاج کون دها پوسته گلزسه دها ویریرم ! » دیه آنک
 اوکنه اتی لیرا قویدی . اوچ کون صوکره ده پوسته اوچ معاشنی
 بردن کتیرمکه احمد افندی مدرسه ده قازانلر ایله اتلی پلاو و حلوا
 یابدیرته رق بتون مدرسه حلقنه ضیافت چکدی .

او کونکی حال اکا او قدر تأثیر ایله مش ایدی که استانبولده
 بولندیغنی زمانلرده هر رمضان شریفده برکون فاتح جامع شریفنه کیدوب
 کندیسنک او کدری کچیردیکی جهته ده نه قدر فقر حالده طلبه
 کوررسه انلره پاره ویرر . واوراده کندیسنه ویرلش اولان اتی لیرا
 مقداری پاره نی طاغیر ایدی .

محافل علمیه وادبیه

ظن ایدرم که مراد ملاحیخی کور مدیکی حالده بزم کبی دکلیه رک
 اوکرنمش اولانلر چوق واردر . لکن بیلمیانلرده وارسه آ کلامش

کندی اتعابی ا کا ضعف کتیرمش . بالاده اسمی کچن خواجه حکیم
حمید افندی بونی خبر آملغله احمد افندی بی او درجه چالیشمقدن
منع ایله مش . وکیجه لری بروقت معینده یتاغنه کیروب او یومسنی
وایام تعطیلیه ده براز سیر وحرکتله تنفس و تفرج ایله مسنی مصرانه
تنییه ایله مش اولدیغندن احمد افندی کیجه لری معین برساعتده یتاغنه
یاتوب وقتیلده قالمغه باشلامش . برقاچ دفعه جمعه کونلری مسیره لره
آیتمش ایسه ده آندن خوشلانمه دیغندن دوامی ممکن اولاماش .
هم تنفس ایله مک وهم ده فارسی او کریمک اوزره مراد ملا تکیه سنه
دوامه باشلامش . تکیه یه دوام سوزندن احمد افدینک برطریقه کیره زک
شیخه مرید اولدینی ا کلاشلما ملیدر . جودت پاشا مدت عمرنده طرق
مشایخدن هیچ برینه کیرمه مش . وهیچ برشیخه مرید اولمادقن بشته
حکم و نفوذی آلتنده اولان افراد عائله سندن هیچ بری ده طرق
مشایخدن برینه داخل اولمامشدر .

پدرم استانبوله یکی کلدیکی سنه لرده مدرسه حیاتنده صیقینتیلی برکوتی
آ کلاتمش ایدی که آنی نقل ایتهدن کچه میه جکم ! او آنه قدر هیچ پاره
یوقسللنی کورمه مش ایدی . پدری منتظماً آنی پک ای کچیندیره جک پاره بی
کوندریوردی . برسنه پک زیاده قیش اولوب لوفجه دن برخیلی زمان پوسته
کتیرن تانارچیقماش ایدی . اوله برکون کلدی که یمکنی پیشروب خدمته
باقان طابه یه او کونکی طعام تدارکی ایچون اوله جق پاره بی ویرمه دن
صاووشمش . بوده کندیسنه پک کوچ کلش ایدی . فاتح جامعنه
کیرنجه صاغ طرفه کلن محرابک یان طرفه اوتورمش ، اقشامه مدرسه
اوطه سنه نصل کیده جکنی دوشونیوردی . زیرا یمکنی تدارک ایلیه
مدیکی طلبه دن صیقیلیوردی . معلملرندن وارقداشلرندن اودونج پاره

افندی به تکلیف ایتیش اوقبول ایله ایام تعطیلده فاتح جامعنده درسه چیقمش احمد افندی اودرسده بولنماش . اهل قیام زوالی نصح افدینک اطرائنی آلهرق برباد ایتمشلر . وبش اون کون صکره « بزده بوقدر درس اوقوده بیلورز » دیه رک درسندن قالقوب طاغیلمشلر و دینلی خواجه بونلردن بعضیلرینی تکدیر ایدم چک اولدقده « بزاکر اضاعه وقت ایله جک اولسه ق کندی خواجه لریمزک درسندن قالمازدق ! » دیه جواب ویرمشلر . بونلردن بحث ایدرکن پدرم مرحوم « بحکمه اه تعالی صوکره استانبولده علمایه اوقدر انقراض کلدی که اولوقت اهل قیامک بکنمدیکی خواجه لر علامه زمان اولدیلر ! » دیمشدر .

صوکره برهان کاتبوی تدریسی احمد افندی به تکلیف اولندی . احمد افندی سنک کچو کلکنی دوشونهرک پک چوغی کندندن چوق یاشلی اولدقلرندن آنلره خواجه لک ایتک نصل اوله جنی مطالعه سیله موافقت ایتک ایسته مامش ایسه ده و دینلی خواجه وامثالک اصدار والخالری ایله قبوله مجبور اوله رق فاتحده درسه چیقمش و اوکروهی تدریس ایله مشدر . احمد افندی یکر می درت ساعت بودرسه حصر وقت ایله علم منطقده مدون اولان کتب معتبره به مراجعتله درسی خلاصه ایلردی . او اهل قیام اولجه مباحثه به چقه رق خیلی اوغراشمق ایسته مشلر سده یاشی کچوک اولان خواجه لرینک علمنک بیوکلکنی تصدیقه مجبور اوله رق آندن کمال خواهشله تدرسه دوام ایله مشلر . احمد افندی دولکر اوغلی جامعنده ده قاضیر درسنه چیقارلمش .

بومدت تدریس و تدرسه احمد افندی کیجه لی ، کوندوزلی چالیشه رق برکیجه یتاغنه یاتمامش . کتاب اوزرنده او یوقلار . او یاتجه ینه کتابه صاریلورمش . ایام تعطیلده ده دخی دکلمزدی . بودرجه

قره خلیل اقدی درسه چیقمازدن اول کذبونی حسن اقدی ده بر آرهلق اوپله بر تعطیل درسنه چیقمش ایسهده احمد اقدینک سؤال و جوابلری اوزرینه اوچ درسدن صکره مشاغلندن بحثله اعتذار ایلپهرك درسی ترك ایتمش ، یعنی عدم اقداری آنی معلمک موقعنده طوتوندیره مامشدر . لکن کندیسی مزاجه خدمت ایدر هر کسک نبضنه کوره شربت ویرر بر آدم اولدیغندن بر آرهلق درس وکیلی وخواجه شهریارى اولوب خلیل اقدیدن اول ایکی دفعه شیخ الاسلام اولدی .

بز يك كچوك سنده ایکن پدرمک کذبونی حسن اقدیدن بحث ایلدیکنده « اوجاهلدر ! » دیدیکنی ایشیدیردک . قره خلیل اقدی بزم اوه کلدیکنده ایسه سلاملق دائره سنده بولندیغ زمانلر پدرمک هرکسه یامدیغنی صورتده استقبال وتشیعلرنی کوردیکمده چوجقلق حاليله باقینورکن اغالردن بعضلری « پاشانک خواجهسی » دیرلردی . قره خلیل اقدینک بزم اوه افطاره کلدیکی زمان حرم دائره سنده دخی « پاشانک خواجهسی کله جکمش ! » دیه معتاددن زیاده اعتنا وحاضر لقلر اولدیغنی کوروردم .

بعده ودینلی خواجه تهذیبندن درسه چیقمش حالبوکه آنک درسنه اوطورانلرک کیمی تصدیقاتدن ، کیمی تصوراتدن بر آزی ده قاریدن قالمش . لایقیته علم منطق اوقومامش اولدقلرندن اكمال نقصانلری ایچون باری آنلره بر برهان کلبوی اوقوتمق اوزره اوتدریسی شریف اقدی یه تکلیف ایلهمش ایسهده شریف اقدی « بن بویله اناسنک ایپلکنی بازارده صاتهرق میدان بحثه چیقمش اولان برکروه ایله اوغراشوبده شهرتمی قیره مام ! » دیه استتکاف ایله مکله نصوح

آکلاشیلوردی . ودینلی خواجه پک متکبر و متعظم برذات ایسهده
انصافی دخی زیاده اولدیغندن غروری حقانیتیه حائل اوله مازدی .
برکون احمد افندی بر بختده زیاده اصرار ایدوب طیابغله خواجه نك
جانی صیقیلهرق آنی تکدیر ایلدی . بوتکدیرده احمد افندی یه کوچ کلدی
برقاچ درسده آغزینی آچوب بحثه کیریشمدی . صوکره برکون ودینلی
درسده چیقدیغنده احمد افندیله بینلرنده مختلف فیه اولان بحثی آچوب
پک کوزل تفصیل ایدهرک « حق لو فجه اینک ایمش ! » دیدی . بوده
احمد افندی نك خواجه سنی دها زیاده تقدیر ایله آنک حقنده کی احترام نك
تزیادینه باعث اولدی .

احمد افندی ودینلی خواجه نك کرک ایکندی درس لرندن و کرک
ایام تعطیلیه درس لرندن پک زیاده مستفید اولمشدر . لکن اجازت بر معتاد
صبح درسنه عاند اولمغله اجازتی شا کر افندی ندر .

اوانئاده یوقاروده بحثی کچن قره خلیل افندی فاتح جامع شریفنده
وضعیه عصامی او قوتمغه باشلا نیجه هپ اهل قیام باشنه طوپلانوب
شدتلی مباحثه جریان ایلدی . میدان مباحثه ده اک ایلرو آت سوره نلردن
بری ده احمد افندی ایدی . قره خلیل افندی جمله سنه طیابانه رق
بونجه سچیلمش بر گروهه بحق درس ویره بیلیمسیله شان و شهرت
قازاندی . یکی درسده چیقان خواجه لر ایچنده برنجی درجه ده کورولدی .
بوذات فاتحده درس او قوتمغه اولدینی حالده بر مدت فتوی خانه یه
مداومتله علم فقهده دخی کسب مهارت ایله مش . بالا آخره فتوی
امانتده و مجله جمعیتی اعضا الغنده بولندقدن صکره نهایت شیخ الاسلام
اولان قره خلیل افندی ندر .

درسنه دوام ايتدى . و طويرانلى محمدافنديله امثالنك درسندە خواجه لرينك كعبه ايريشمش طلبه لر بولنديغندن آنلك ايستكسز درسە كيدوب كنديلرينك استفادە ايده بيله جككري اقتدارده خواجه آرامقده اولدقلرينده كورور ايدى . اوصرەده خواجه اجازت ويرمكه طلبه مومى اليهم درس لرندن قالقوب برطاقى و دينلى خواجه نى فاتح طرفنده كى نشاخى جامعنده ، برطاقى ده بر كوى شاكر افندى نى سراجخانه طرفنده كى دولكر اوغلى جامعنده درسە چيقارمشسلر . بو طلبه لر مختلف درس لر دن قالمش دعوالى بر كروه اولديغندن ظرفان بعضيلرى طرفندن بونلره اهل قيام دينلمشدى .

احمد افندى منطق او قومش ايسه ده شاكر افندينك علم منطقده اشتهاى جهتيه تكرر علم منطق او قومق اوزره صـباحلين شاكر افندينك درسە ، ايكنديدن صوكره مطول او قومق ايچون و دينلينك درسە دوام ايله مش ،

و دينلى خواجه فاتح جامع شريفنده مطول درسە باشـلامغله اوچيوزدن زياده طلبه تجمع ايله مش . ابتدا و دينلى خواجه ايله بحثه كيريشنلر چوق اولمش ايسه ده برر ، برر قيرلمش . اهل قيامك چوغى سس چيقاراماز اولمش ، دائما خواجه افنديله مجاوه و مخاطبه ايدنلر آنجق بر قاچ كشى قالمش كه بونلردن برى ده احمد افنديدر . بويله بحثره كيريشنلره دائما خواجه نك ياننده ير كوسـلـمـكـده ايسه ده غلبه لقدن اوزاقده قالانلر لايقيه خواجه نك تقرير نى ايشيده مز اولدقلرندن كندى مدرسه سنك درس خانه سنه نقل اولدى . او غلبه لى درس خانه ده استيعاب ايده مديكندن برطاقى قپونك طيش طرفندن وينچره لردن دكله مكده ايسه ده اوراده بشقه سس اولديغندن خواجه نك تقريرى

باش باشه قالورلردی ، بایرام اقشامنه قدر بوتدریس وتدرس دوام
ایلردی . احمد افندی ایچون ایام تعطیل بیرام کونلرندن عبارت ایدی .
حافظ سید افندی غایت ذکی و حلال مشکلات برذات جلیل الصفات
ایدی . لیکن تقریری غایت سریع اولدیغندن درسی منتهیله مخصوص
اولوب مبتدیلر اندن هیچ استفاده ایله مزلردی . احمد افندی
کندیسندن یک چوق استفاده ایله مشدر

ودینلی خواجه مراتب ثلثیه رغبت الیوب درسندن اعلی
واوسط و ادنی درجه لرینه کوره متفع اولورمش . زمانک الک زیاده
طلبه یتشدیره ن بر مدرس ایدی . اجازتنه قریب وقتلرده درسندن
حاضر بولنانلردن امامسیه لی قره خلیل افندی ، اسکی زغره لی شریف
افندی ، نصح افندی کسب اشهار ایتمشلر و بونلر اجازت المامش
اولدقلری حالدیه طبقه رابعه ده بولنان خواجه لره تفوق داعیه سننده
بولنه رق دائماً مذا کره ایله اشتغال ایله مشلر . چونکه او وقت درسه
چیه جق اولانلره برمدت مذا کره ایله مشغول اوله رق طلبه بیننده
کسب شهرت و معروفیت ایلمکه مجبوریت واردی . مجهول الحال
برخواجه درسه چیه جق اولسه باشنه طلبه طویلا تمزدی .

کریدلی خواجه نك وفاتندن سو کره طبقه رابعه رجانه مرجح
طوتیلان ارناوود علی افندی او ائناده درسه چیه مشدی که احمد
افندی اندن ایام تعطیلده فن آداب و علم عروض اوقومش ایدی .

احمد افندی استانبوله کلدیگی زمان ابتدا فاتح جامع شریفنده
طویرانلی محمد افدینک درسنه دوامه باشلامش و طبقه رابعه دن اولان
دیگر خواجه لره درسنی دکله مش ایسه ده او خواجه لره کندیسنی
تدریس ایله میه جکلرینی آکلامغله آنلری براقوب مقتدر مدرس لره

خیر پرور لک کرده دخی بولنورمش . طبقهٔ ثالثه ده حافظ سید افندی ایله برکوی شاکر افندی بولنوب حافظ سید افدینک علوم عربیه ده اقتداری شاکر افدینک ده قون حکمییه ده علی الخصوص علم منطقده ملکه تامه سی وار ایدی . آنلردن سوکره طبقهٔ رابعه ده آنلرک کعبنه وارہ بیله جک کیمسه لرک بولنه مامسی علمک انقراضنه اماره اتخاز اولنیور ایمش .

اقشهرلی عمر افندی مقتاعد مدرس لردن اولوب درس وکیلی وخواجه شہریاری بولنغله تدریسه وقتی یوقمش . امام زاده اسعد افندی ایکی دفعه اجازت ویردکن صوکره دفعهٔ ثالثه اوله رق شہزاده جامعی جوارنده کی ابراهیم پاشا جامعنده شرح عقاید تدریس ایلدیکندن احمد افندی برمدت آنک درس لرنده بولنمش وانطاکیه لی سعید افدینک سلیمانیه جامعنده کی مطول درس لرنده دوام ایله مش .

خواجه یحیی افندی اختیار تقاعدله عبادات و مطالعاتله مشغول ایدی . صکره طبقهٔ اولار جالی هب وفات ایتدیکنده یحیی افندی برحیات قالوب پک چوق معمر اولدیغندن احمد افندی آنک تزدینه دوامله پک چوق سنه لر علمندن استفاده ایلمشدر .

حافظ سید افندی چهارشنبه بازارنده ، اسماعیل افندی مدرسه سنده منزوی اولوب کیمسه ایله اختلاط ایتمز او طه سنه قبانوب دائماً مطالعه ایله مشغول اولوردی . لکن اقشام ، صباح منتظماً درسه چیقاردی . حتی ایام تعطیل دیمه یوب طلبه موجود اولدقجه تدریس ایلردی . شہور ثلثه تقرب ایدوب ده درس لر کسیدیکنده تعطیل درس لرنه باش لاردی . فقط شعبان آبی کیرنجہ طلبه هب طشره یه کیتمکه او قوده جق آدم بولا مازدی . اندن بشقه ده خواجه بوله میان احمد افندی ایله

ترجہ بر رسالہ دخی قلمہ آلمش و بو وجهله طلبہ پیندہ کسب تمیز
ایلمش .

طلبہ علوم ایچندہ ریاضیات ایله اشتغال ایدنلر آز اولوب اکثریسی
طشردہ بولندقلری بلده لردہ رمضان شریفده افطار ساعتلرینی
تصحیح مقصدیلہ ربع رساله لرینی قرائت ایله اکتفا ایلممکده
اولدقلرندن احمد اقدی بالسہولہ ارتفاع آلمق ایچون بر رسالہ تألیفله
« تعریف الارتفاع » تسمیہ ایلمشدر .

بعده احمد اقدی فاتح جامع شریفنک سخن ثمان مدرسہ لرندن آق
دکز طرفده کی باش قورشونلی مدرسہ سنہ چیقمش و جامع شریف
حولیسنہ ناظر اولان گوشه او طہ مستقلاً کندیسنہ تخصیص اولمش .
او او طہ مطول مخشیس حسن چلینک او طہ سی اولدینی مدرسہ
زوایاتندن ایلمش .

اوراده دخی مذاکرہ ایله مشغول اوله رق امثله ، بنا ، نتایج -
الافکار اوزرینہ وصوکرہ مطولک اوائلہ برر قطعہ تعلیقات یازمش
ایدی . او وقت استانبولده خلی علمای اعلام وار ایدی کہ برنجی
طبقہده بولنانلرک المشهورلری اقشهرلی عمر اقدی و امام زاده اسعد
اقدی وانطاکیلہ سعید اقدی و دکزیلی یحیی اقدی وایکنجی
طبقہده بولنانلرک سرفرازلری ده ودینلی خواجه و کریدلی خواجه
ایله شهری حافظ اقدی ایدی . بونلر آره سنده حکیم حمید اقدی
نامندہ فاتحده درس او قودان بر خواجه بولنوب کندیسی غایت ذکی
برکیمسه ایسهده طبابتله مشغول بولندیغندن اوزون اوزادیه درسه
باقه مزمش . لکن قوه ذکاسی حسیلہ بلا مطالعه تدریس ایلمش .
بومعلم مجاناً طلبہ بی تداوی ایلمک و بیچاره کانه مددرس اولمق کجی

خیر پرور لکھنؤ دخی بولنورمش . طبقهٔ ثالثه ده حافظ سید افندی
ایله برکوی شاکر افندی بولنوب حافظ سید افدینک علوم عربیہ ده
اقتداری شاکر افدینک ده قنون حکمیہ ده علی الخصوص علم منطقہ
ملکہ تامہ سی وار ایدی . آنلردن سوکرہ طبقهٔ رابعه ده آنلرک
کعبه وارہ بیله جک کیمسہ لک بولنہ مامسی علمک انقراضہ امارہ آنخاز
اولنیور ایمش .

اقشهرلی عمر افندی مقتاعد مدرسردن اولوب درس وکیلی
وخواجه شہریاری بولنغله تدریسہ وقتی یوقمش . امام زاده اسعد
افندی ایکی دفعہ اجازت ویردکن سوکرہ دفعهٔ ثالثه اولہرق شہزادہ
جامعی جوارندہ کی ابراہیم پاشا جامعندہ شرح عقاید تدریس ایلدیکندن
احمد افندی برمدت آنک درسارندہ بولنمش وانطاکیکہ لی سعید افدینک
سلیمانیه جامعندہ کی مطول درساریندہ دوام ایلمش .

خواجه یحیی افندی اختیار تقاعدلہ عبادات ومطالعاتلہ مشغول
ایدی . صکرہ طبقهٔ اولارجالی ہب وفات ایلدیکندہ یحیی افندی برحیات
قالوب پک چوق معمر اولدینغدن احمد افندی آنک تزدینہ دواملہ
پک چوق سنہ لر علمندن استفادہ ایلمشدر .

حافظ سید افندی جہار شنبہ بازارندہ ، اسماعیل افندی مدرسہ سندہ
مزوی اولوب کیمسہ ایله اختلاط ایتمز او طہ سنہ قبانوب دائماً مطالعہ
ایله مشغول اولوردی . لکن اقشام ، صباح منتظماً درسہ چیقاردی .
حتی ایام تعطیل دیمہ یوب طلبہ موجود اولدقجہ تدریس ایلردی .
شہور ثلثہ تقرب ایدوبدہ درسار کسیدیکندہ تعطیل درسارینہ
باشلاردی . فقط شعبان آبی کیرنجہ طلبہ ہب طشرہ یہ کیتمکله
اوقودہ جق آدم بولامازدی . اندن بشقہ ده خواجه بولہ میان احمد افندی ایله

ترجہ بر رسالہ دخی قلمہ آلمش و بو وجهله طلبه پیننده کسب تمیز
ایله مش .

طلبة علوم ایچنده ریاضیات ایله اشتغال ایدنلر آز اولوب اکثریسی
طشردده بولندقلری بلده لرده رمضان شریفده افطار ساعتلرینی
تصحیح مقصدیله ربیع رساله لرینی قرائت ایله اکتفا ایله مکده
اولدقلرندن احمد اقدی بالسهولہ ارتقاع آلمق ایچون بر رساله تألیفله
« تعریف الارتقاع » تسمیه ایله مشدر .

بعده احمد اقدی فاتح جامع شریفک صحن ثمان مدرسه لرندن آق
دکز طرفده کی باش قورشونلی مدرسه سنه چیقمش و جامع شریف
حولیسنه ناظر اولان گوشه او طه مستقلاً کندیسنه تخصیص اولمش .
او او طه مطول مخشیس حسن چلینک او طه سی اولدینی مدرسه
زوایاتندن ایمش .

اوراده دخی مذاکره ایله مشغول اوله رق امثله ، بنا ، نتایج -
الافکار اوزرینه و صوکره مطولک اوائلنه برر قطعه تعلیقات یازمش
ایدی . او وقت استانبولده خیلی علمای اعلام وار ایدی که برنجی
طبقه ده بولنانلرک المشهورلری اقشهرلی عمر اقدی و امام زاده اسعد
اقدی وانطاکیه لی سعید اقدی و دکزلیلی یحیی اقدی و ایکنجی
طبقه ده بولنانلرک اک سرفرازلری ده و دینیلری خواجه و کریدلی خواجه
ایله شهرلی حافظ اقدی ایدی . بونلر آره سننده حکیم حمید اقدی
نامنده فاتحده درس او قودان بر خواجه بولنوب کندیسی غایت ذکی
برکیمسه ایسه ده طبابتله مشغول بولندیغندن اوزون اوزادیه درسه
باقه مزمش . لکن قوه ذکاسی حسیله بلا مطالعه تدریس ایلمش .
بومعلم مجاناً طلبه بی تداوی ایله مک و بیچاره گانه مددرس اولمق کی

چوق کتابلر او قومش . مؤخرأ مدرسه لرده بو درس لر متروك
ومنسی اولمش .

شهور ثلثه ده طلبه علوم جاب رزق مقسوم ایچون طشره یه
کیمکه مجبور اولدقلرندن ایام تحصیللری سنه نك نصفی راده سنده اولوب
احمد افندی ایسه مدت تحصیلنده یالکمز بر رمضانده صله ایچون
لوفچه یه وبر دفعه ده بروسیله مناسبه ایله سلانیک وسیروز ودرامه یی
کزمکه کیدوب سائر زمانلرینی استانبولده کیجه لی کوندزلی تحصیل
علوم ایله کچیردیکندن ایام تعطیلده ایام تحصیلدن زیاده کسب معلومات
ایله مش . بوجهته سائر طلبه نك اون سنه ده تحصیل ایده مدیکی علوم
وقنونی بش التی سنه ظرفنده ا کمال ایله مش . احمد افندی هندسه
خانه بریه معلمی میرالای نوری بکه مختصر معانی وقاضیر کبی
کتابلر او قوته رق بالمقابله اندن حساب ، جبر ، لوغاریتمه و اصول
هندسه وجموعته المهندسین و اوقات رساله سی واسحق افدینک علوم
ریاضیه سی کبی اصول جدیده اوزره علوم ریاضیه تعلم ایله مش . و
ریاضیاتده ظهور ایدن بعض مشکلاتنی منجم باشی عثمان صائب افندی
حل ایدرمش .

احمد افندی مدرسه ده تدریس اولنان علوم ایله اکتفا ایله میوب
اهل واربابندن مدرسه ده بولنیمان درس لریده تدرس ایله مکه برابر
مذاکره وتدریس ایله ده اشتغاله باشلامشدر . یاپاس اوغلی
مدرسه سنده ایکن شافیه ابن حاجی او قوشمش واوزرینه تعلیقات
یازوب « غایت البیان » تسمیه ایله مش و کتابلرک خطبه و دیباجه لرینه
داثر بن الطلبة جاری اولان بحاثی حاوی « بیان العنوان » نامیه

اصولنه آلیشماش اولمغله برابر امتحانه داخل اوله رق خارج اعتباريله براوطه نك تخصیصاته نائل اولمش که او معاش و تعینات قناعت شرطيله بر طلبه بی اداره ایده بیلوردی . احمد افندی نك درسلی فاتح جوارنده بولندی جهته داخل اعتباريله مدرسه حمیده ده اقامت آنک ایچون کوچ اولدیغی کبی چهارشنبه بازارندن هر صبح یکی جامعه کیدوب کلک مشکل اولدیغندن جزء اوقومق ایچون بو ابی وکیل ایدوب حصه سنه عائد اولان وارداتی ده اکاترک ایلهرک یالکنز شرف اعتباريله اکتفا ایله مش . زیرا پدرینک کوندردیکی پاره آنی رفاه حال ایله اداره ایده جک مقدارده ایدی .

اواننده طریق قضایه بلا امتحان کیمسه نك قبول اولنماسی نظام اتخاذا اولدیغندن احمد افندی روم ایلی قاضی عسکرلیکی دائره سننده ترتیب اولنان مجلس امتحانه کیروب طریق قضایه داخل اولمش . ۲۶۰ تاریخنه قدر مدرسه لرده طلبه آنجق تحصیل و مباحث علوم ایله مشغول اولدیغی حالده اندن سو کره مدرسه لر عالمنده دخی تغییرات عظیمه واقع اولوب مدرسه لرك اصول تعلیم و تحصیل بوزولمش . او وقته قدر مدرسه لرده تعطیل کیچه لرنده عقد اولنان انجمن مصاحبترده مباحث علمیه دن بشقه سوز ایشیدلمز ایمش . اندن سو کره هر نه زمان بو انجمنلره کیتدیسه عامیانه الفت و مصاحبتره تصادف ایله یوب مباحثه علمیه ایشتمدیکندن احمد افندی اندن سو کره او انجمنلره کیتما مشدر .

احمد افندی مدرسه لرك ایام تحصیلنده مرتب اولان درس لردن بشقه ایام تعطیلیه سننده جزئیاته دائر پک چوق رساله لر و طرز قدیم اوزره حساب ، جبر ، هندسه ، هیئت و سائر فنون حکمه دائر پک

قوت ویرمیش . ولوفچہ دہ اوغلی لرنی تدریس ایدہ بیله جک دلی مفتیدن بشقہ معلم بوانہ مدینتی ، آنک دہ معاشلہ دخی یولہ کتیریلہ - مدینکی کورہن پدر ، والدہ سی دہ موافقتہ مجبور اولغله حاجی علی افندی حنفیدی احمد افندی بی استانبولہ کوندرمش .

مدرسه حیاتی

احمد افندی ۱۲۵۵ سنہ سی اوائلندہ استانبولہ کلوب چهارشنبه بازارندہ کی پاپاس اوغلی مدرسہ سندہ برحجرہ بولوب ساکن اولہ رق فاتح جامع شریفندہ تحصیل علوم عالیہ ایله مشغول اولدی . احمد افندینک استانبولہ ورودندن برقاچ آی سوکرہ سلطان محمود ثانی حضرتلری وفات ایدرک سلطان عبدالمجید حضرتلری جالس تحت اولمش .

بیوک پدری و پدری احمد افندینک اداره سنہ لازم اولان پارہ بی منتظماً کوندر دکلرندن احمد افندی مدرسہ دہ کی ارقداشلری ایچندہ اکیزیادہ رفاہ حال ایله کچینان برکیمسہ ایدی . وکندیسنی اداره دن ماعدا طلبہ لردن بری آنک خدمتی کوروب یکنی پیشوردیکندن آتی دہ احمد افندی بسله یوب اداره ایلردی .

درسعادتہ ورودندن سوکرہ ارہ سی چوق کچمہ یوب مدرسہ حمیدیه امتحانی آچیلمش . بومدرسہ نک ہر اوطہ سی ایچون ایکی آدمہ اعتبار اولنوب بریسی داخل اعتباریلہ اورادہ ساکن اولور دیکری خارج اعتباریلہ ہر صباح جتتمکان سلطان عبدالمجید خان ترہ سنہ کیدوب جزء او قومق شرطیلہ مرتباتی آلور ایدی . لکن بومدرسہ یہ امتحانسز طلبہ قبول اولمازدی . احمد افندی ہنوز استانبولک امتحان

ایستہ ما مشلر سہدہ ہجر تربیہ سندنہ یتشدیرمش اولان بیوک پدرینک
عزم قطعیسی واحمد افندی نك آرزوسی مسئلہ نك حصولہ بادی
اولم شد ر .

کرچہ اوزمان دلی مفتی دیہ معروف اولان سابق لوفچہ مفتیسی
بک عالم ومتبحر برکیمسہ اولوب دها ایچہ مدت احمد افندی بی اوقوتمغہ
کافی کلہ بیلور سہدہ دلی مفتی بریردہ طوروب اوتورر کیمسہ لردن
دکلمش . حاجی علی افندی دلی مفتی بہ شہریہ برمعاش تخصیص ایده رک
حفیدی احمد افندی بہ درس ویردیرمک ایستہ مش ایسہدہ دلی مفتی
عالمہ ہیچ برشی ایلہ مقید اولمدینی کبی زمان ومکان ایلہدہ مقید
اولہ میہ جنی بیانیلہ جواب رد ویرمش . اوجواب رد دن سوکرہدہ
اوسندنہ دخی علم عاشقی اولان احمد افندی آنک درسندن استفادہ
ایده بیلیمک ایچون اطرافندہ طولاشورمش .

لوفچہ نك طلبہ لردن وعلماسندن بعض ذوات بالاتفاق دلی مفتیدن
تفسیر قاضی بیضاوی اوقومغہ قرار ویروب هر کون اجتماع ایلہ
آنی کاه جامعہدہ وکاه قہوہ خانہدہ بولوب تدرس ایدرلرمش . خواشی
مطالعہ سنہ محتاج اولیبوب تفسیر قاضینک ترہ سندن آچیلسہ تعلیم
وتفسیرہ مقتدرمش . بوذوات مدرسہ لرینہ برکون سوقاقدہ راست
کلمشاز معلم همان یرہ اوتوروب ارقہ سنی دیوارہ ویرہ رک تفسیر قاضی
اوقوتمغہ باشلامش . دلی مفتینک بو حالی وایچلرندن قیر صقاللی
خواجہ افندی لردہ بولسان طلبہ لرینک تدرس ایده جکز دیہ توز
طوپراق ایچندہ سوقاق اورتہ سندنہ اوتورمہ لرینی کورہن احمد افندی
سنآ کچوک ایسہدہ غایت جدی وکامل اولدیغندن کندیسسی ایچون
غیری آندن استفادہ قابل اولدیغنی کورہ رک استانبولہ کیتیمک عزمہ

لوفچه بر قصبه اولغله برابر علوم و فنوندن اوزمانلر ممالکمزده نصیب اوله بیلان درجه سندن اک زیاده مستفید اولان اک منور قصبه لردن بری ایدی . درویش پاشا، مدحت پاشا ، جودت پاشا کبی ذوات تحصیل ابتدائیلرینی لوفچه نیک ابتدائی ورشدی تحصیل لرینی جامع اولان مکتبنده اکمال ایله مشرردر . مدحت پاشا مرحومک پدری درت سینه لوفچه نیابتنده بولندیغندن مدحت پاشا تحصیل ابتدائیسینی لوفچه مکتبنده اکمال ایله مشدر .

احمد افندی کچوک سنده ایکن او قویوب یازدیغندن اوزمان لوفچه مقیسی اولان حافظ عمر افندی ن علوم عربیه تدرسنه باشلا دیلشدر . فوق العاده غیرت و اقدام ایله از وقت ظرفنده قنون عربیه ده خیلی ایروله مش . علوم شرعیه ده دخی براز ممارسه کسب ایله مش . حللی و ملتقی او قودیغنده هنوز بلوغه ایرمه مش ایدی . اندن صوکره علم منطق و بیان ایله مشغول اوله رق حافظ عمر افندی نک رینه مفتی اولان حافظ محمد افندی نده تدرس ایلدی .

آرتق علوم عالییه تحصیل ایچون استانبوله اعزامی لازم کلدیکنده هنوز اون بش یاشنی اکمال ایله اون اتی یاشنه کیرمش بولنیوردی . او ائنده استانبوله مکتب حریبه نیک تنظیمنه اعتنا اولندیغنی جهتله آنک مکسب فیض رفعت اوله جنی واحمد افندی نک اورایه ادخالی بعض ذوات طرفندن اخطار اولمش ایسه ده جدی علی افندی بیوک پدری اسماعیل افندی نک مسلکینه سلوکنی آرزو ایده کلدیکی جهتله اوفکرندن دونمیوب آنجق تحصیل علوم عالییه ایچون استانبوله کوندرلمسی ارزوسنده بولمش . احمد افندی نک پدری اسماعیل اغا ایله والدهسی عایشه سنبل خانم اوغللرینی او کچوک یاشده کوندرمک

واستهلاك ايله مكله بيوك پدرينك خدمتلىرىنه وپدرينك خا كنه حرمة او خاندانك دائرهسى اداره سنه مدار اولوق اوزره حكومت طرفندن كندى سنه لوفجه قضاى سنك كيله وقتتار رسومى تخصيىص ايدلمش بو احمد افا خيلى معمر اولمش . مخدومى على افندى لوفجه اعيانلىرىنك كاه محاسبه كاتىبي وكاه مدير امورى اوله رق اسباب معيشتى قازانمقده و آنك مخدومى اسماعيل اغاده مكممل اولان چفتلكنك اداره سييله مشغول اولوب آنك وارداتى آلمقده بولنديغندن وايش اهلى بر كيمسه اولمىسندن احمد افايه تخصيىص اولنان رسوم مذكوره دن بشقه او خاندانه مخدوم وحفيدك محسول مساعيلرى ده كيرمكله يولار قيران اوغلى خاندانى دائما پك كوزل بر اداره ومعيشته دوام ايله مشدر .

حاجى اسماعيل افانك چفتلكى لوفجه نك اك مكممل وكوزل چفتلكلرندن ايدى ، اوصمه نهري چفتلكك اورته سندن مرور ايله يوب چفتلكك اراضيسى داخلنه كيردكن صوكره ايكي يه بولنه رك بر اراضى واسعه يي دائراً مادار چويردكن صوكره تكرر برلشوب كچمكده اولمىسييله اورته ده جسيم بزاطه بولنمقده وبواطه قورولوق اولوب حيوانات اوراده بسلممكده ايدى . اوچ دكرمن دائماً چالشمقده بىغداى واوندن ماعدا بال وسائر اخراجاتى پك مبذول اولوب شراب فابريقهسى وموم فابريقهسى خارجه خيلى اخراجاتده بولنمقده ايدى . حاجى اسماعيلى اغايات ذكى وفعال برذات اولديغندن چفتلكك محصولى مبذول اولوردى . حاجى اسماعيل اغا لوفجه ده مشهور اولان طوپوز اوغلى خاندانك كريمهسى عايشه سنبل خانممه ازدواج ايله مش . احمد افندى بو ازدواجدن دنيايه كمشدر .

تولد و تحصیل ابتدائی

احمد جودت پاشا ۱۲۳۸ سنه هجریه سنده روز حضره قرق کون قاله رق لوفچه قصبه سنده تولد ایله مشدر . احمد تسمیه اولمشدر ، پدری لوفچه اشرف وجوهندن و مجلس اعضاسندن واصطبله عامره ، یایه لولرندن حاجی اسماعیل اغدر . آنک پدری حاجی علی افندی درکه بو حاجی علی افندیله برادری سلیمان بایراقداره دائر تاریخ جودتک یدنجی جلدینک اون ایکنجی صحیفه سنده وینه حاجی علی افندی به دائر تاریخ جودتک طقوزنجی جلدینک اوتوز دردنجی صحیفه سنده معلومات واردر . احمد جودت پاشای پک کچوک ایکن حجر تربیه سنه آلوب بیوک پدرینک مسلکی اولان طریق علمیه به تشویق و ترغیب ایدن اودر . آنک پدری احمد اغا لوفچه مفتیسی اولان اسماعیل افندی نك مخدمیدر . اسماعیل افندی لوفچه ده توطن ایتمش اولان یولار قیران اوغلی احمد اغانک مخدمیدر . یولار قیران احمد اغا قرق کلیسا زادکانندن یولار قیران اوغلاری نام خاندانن اولوب پروت محاربه سنده سرکرده اوله رق بالطه جی وزیرله برابر بولنش و دولته پک بیوک خدمتکر ایتمشدر . کندیسی اوزمان لوفچه ده توطن ایلمشدر .

یولار قیران اوغلی احمد اغا مخدمی اسماعیل افندی به پک جسم برثروت براقش اوده آنی حسن اداره ایله مش ایکن آنک مخدمی احمد اغا میراث یدیلک ایده رک اسرافه قویولوب ثروتی صرف

خصوصنده بوجاززه بك چوق امك ويرمى برسوس وزينت ايچون
 دكل ايدى. كندى حياتى منافع عموميه ونشر معارفه حصر ايلمشجه سنه
 او قدر آثار ميدانه كترن آدمك عاجزى اولصورتله اخضارى ده
 البت انتشار معارفه خدمت ايچون ايدى. ديمك كه جودت پاشا بو
 معلومات تاريخيه يي كنديسييله برابر كوتورمك ايسته ميوب عالم علم تاريخه
 براقق آرزو ايله مش. بزده او وديعه يي شمديلك ممكن اولديغى قدر
 يرينه تسليمه چالشم!

نه قدر يشايه جغنى بيلمك بشره ميسر اوله مديغى كجى بشر
 بر ساعتك حتى بر ديقه لك بيله حياتندن امين اولمق خصوصنده سائر
 حيواناتدن ممتاز بولنه جق بر امتياز نائل اوله مديغندن بنده
 بو خصوصده نه قدر موفق اوله جغنى طبيعى بيله نم!... بر حيات
 بولنديغى مدتجه استاديمك علم تاريخه بر خدمت اميله بوجاززه ويرمش
 اولديغى امكلى بر هوا ايتامك و آنك كوسترديكى، اسلاك ايلديكى
 طريق مساعیده منافع و معارف عموميه من بولنده امكان دائره سنده
 چالشمق حقنده كى امل و مقصدم بك قوى ايسه ده بونده موفقيت
 واحسان ايله جك اولان جناب حقدر.

ملل متمدنه و مترقیه ده علم تاریخك آلدینی موقع اهمیت ، تاویل و تغیرك یر بوله میه جنی قدر مضبوط ، کذب و طرفدارلغك ایریشه میه جکی قدر معلا اولوب قانون حقیقته حکم و اداره اولمقده بولندیغندن ، طریق ترقیه داخل اولمقده بولسان عثمانلورلك آثار تاریخیه یازه جق محررلری ده بوندن سوکره یازیله جق آثار تاریخیه نك تاریخك او قانون حقیقته ولسان فصیح و سربستیسنه کوره یازلمسی مجبوریتی کور بیورلردی . خلقمزك برچوغی لسان اجنبیه واقف بولندیغی جهتله آرتق تاریخ نصل یازدیغی او کرمش ، علم تاریخك مملکتتمز میدان انتشارنده وجه حقیقیسیله نمایان اولسی آثار تاریخیه نك لسان حقیقی تاریخ ایله ترکیه دخی یازلمسینه قالمش ایدی . یقینلرده بوایلک خطوه بی آتان غیرتورلر کورولدی . و آثارلرنده خلیجه قطع مراحل ایلدکلری مستبان اولدی . دول مشروطیه و ملل مترقیه ده اولدیغی کبی اسلاف حکمداران دن دخی لسان تاریخله بحث ایلیه رک آنلردن حکومت عثمانیه بی توصیع و اعلا ایدنلرک احوال ممدوحه و حسناتلری و حسن اداره لرلیه ، انخطاط و تدنی زمانلرنده بولسانلرک او احوالی بادی اولانلرک افعال و حرکاتی یازیلوب آکلادیغی کورولدی .

عثمانلیغك اک عالی طبقه سی اولان خاندان ذیشانک علم تاریخ نه اولدیغنه واقف بولنه رق علم و حقیقته حرمتلری طبقات تالیه نك سویه عرفانه بر نمونه ترقی و امتثال اوله جنی بدیهیدر .

بو اثرک تحریری عاجزه ایچون بروظیفه اولدیغی اخطار ایدن ذواتک سوزلرینی تسلیم ایدیورم . البت جودت پاشانک او قدر معلومات تاریخیه بی تدریس و بر اثر قلمه اله جق قدر اصول تحریری تعلیم

تحریر تاریخک اوپله غنجه لریدر که آنجق زمان ایله آچیلور، کندیلرینی کوستر لر .

بوعاجزک پدرم مرحومک شاکردی و محرم اسراری اولدیغنی بیلنلردن برخیلی ذوات مرحومک مفصل بر ترجمه حالیه آنک زمانه عائد احوال حقنده بر اثر یازمقلغم ایچون اخطار اتده بولندیلر . بوبابده برچوق مراجعتلر اولدی . بویله برشی یازمقده عاجزلرنجه چوقدن مصمم ایدی . حتی مرحومک اثنای تدریسده « ای بلله ! ای حفظ ایت ! بنم نشر ایتکه موفق اوله مدقلریمی بلکه برکون سن نشر ایده بیلورسین ! » دیمش اولسنی ده بروصیت مقامنده تلقی ایله یورم .

دور مشروطیتیمزک آثار فیضندن اوله رق شوکونلرده حقیقی لسان تاریخک مملکتیمزده دخی تکلم اولندیغنی بر لسان فصیح تاریخله یازیلان آثار تاریخیه ابراز ایله یورسه ده تاریخ نه دیمک اولدیغنی درک ایله جک برسویته عرفان خلقیمزک جمله سنه نصیب اولدیمی که اسامیسی کچه جک کیمسه لریک هپ اولاد واحفادی ده او آکلایانلر میاننده بولنمش اولسون !... پدر یا خود اجدادک کناهندن جناب حق اولادی مسئول ایله مدیکتی کبی سوء حرکاتندن ده انسانلر مسئول طوته مازلر ! تاریخده اجدادینک حسن خدمتترینی علوتی بیاناتی کوره نلر آنلره پیرو اولمغه چالیشمه لری لزومی کبی عکس حالی کوره نلرده اودرلو احوال دن اجتناب ایله کندی ذاتی وشخصی اعلا ایده بیلورلر . آثار تاریخیه بی حقایقی وجهله یازمق مجبوری اولدیغندن بویله بر امر مهمه قارشو سرفرو ایله مک انسانک کندی عرفانی ، ذاتی ، شخصی حقنده کی قیمت وعلوتی ابراز ایلر . اوشخصیت که انسان یالکنز لاندن ، کندی افعال وحرکاتندن مسئولدر !..

مقدمه

حیات تاریخیه به داخل اولان انسانلرک ترجمه حالی یازیلور .
اوپله برکیمسه نك حیات خصوصیسى بیله اوکره نیلمک ایسته نیلور .
اوکیسه بی اوپله بر مرتبه به ایصال ایلیان حیات خصوصیسى اولدینی
حالده آتی حیات تاریخیه نائل ایلیان اسبابدرکه آنک احوال
خصوصیه سنک دخی اوکره نیلمسی ارزوسنی حصوله کتیرر .
احمد جودت پاشانک ترجمه حالی دیمک آنک حیات علمیسى ،
سیاسیسى مساعیسى اولوب اوجهتلرک نظر اعتباره آلدیره جفی حیات
خصوصیسى ده بونلر میانته کیرهر .

تعلیم و تدریس عاجزى به غیرت و اهتمام کوسترمش اولان پدرم
مرحومک کندیسنک درعهده ایلدیکی درسلدن بری ده تاریخ درسی
اولدیغندن او درسک تعلیم و تقریرلرینه طیبی کندی زمانى تاریخی ده
داخل اولمشدر . کندیسنک عاجزى تدریس ایچون صرف ایلدیکی
مساعیدرکه احمد جودت پاشا نصل چالشمش مسئله سنه نصل زمانده
چالشمش اولدیغنه دائرده بیاناتده بولندیریور .

قارئین کرام مورخ جودت پاشانک بکا تدریس ایلدکلرینی کندیلرینه
نقل ایله مکلکم حقیقتدن امین اوله بیلورلر . لکن کندیسنک ، بکا
بیلدردکلرینک ، تدریس و تعلیم ایلدکلرینک هپسنی ده بوآترده
بوله جقلرینی تأمین ایدهم ! ممکن اولدینی قدر یازه بیله جکم ! معلومدرکه
تاریخک انکشاف اسراری زمانله اولور . وقایع تاریخیه ، اصول

BODLEIAN
P
31 OCT 1979
LIBRARY

احمد جودت پاشا و زمانی

محرری
فاطمہ علیہ

مہر حق مؤلفہ عائدر

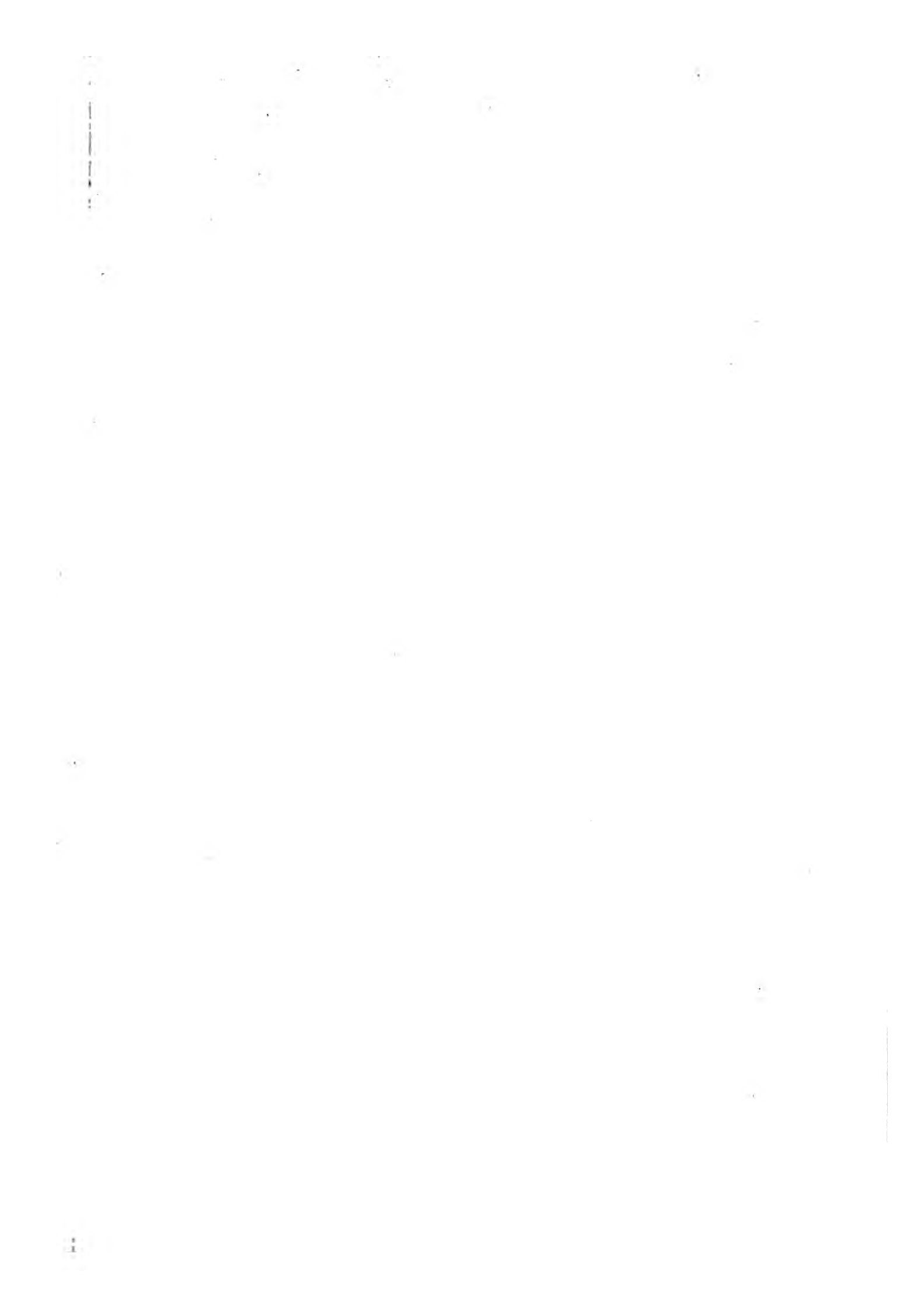
طابع و ناشری
قناعت کتابخانہ سی صاحبی الیاس

مہر سز نسخہ لہ ساخته در

در سعادت — قناعت مطبعہ سی

۱۳۳۲

N. 253

97

AG-150